ధ్రప్రచారిణీగ్రంథనిలయము.
అనుబంధగ్రంథము. 27.

భారతీయులయుపనివేశములు.

ఇది

(కర్ణాటకభాషనుండి)

బాలాంత్రపు నీలాచలముగారిచే

ఆంధ్రీకరింపఁబడినది.

అయ్యగారి నారాయణమూర్తి బియే బియల్

గారిచే సంపాదితము.

మొదటికూర్పు.

ఆంధ్రప్రచారిణీముద్రాక్షరశాలలో

ముద్రింపఁబడినది.

నిడదవోలు.

౧౯౧౪.

వీనివెల ౦—౨—౬

పీఠిక.

ఈగ్రంథము కీర్తిశేషులగు బి. వేంకటాచారిగారి చే స్వదగ్రంథమునుండి బాలాంత్రపు నీలాచలముగారిచే నాంధ్రీకరింపఁబడినది. నీలాచలముగారినిలయమున కీవఱకు దీనితో 9 గ్రంథములను వ్రాసియిచ్చిరి. వీరు అక్టోబరు 2 వ తేదీని కాలధర్మమునొందిరని చెప్పుటకెంతయును జింతిల్లుచున్నారము. మానిలయమునకు వీరొనర్చినమహోపకారము వర్ణనాతీతము. వీరియకాలమరణ మాంధ్రలోకమునకంతకును సంతాపకారణముకాకమానదు. ముందు వీరిజీవితచారిత్రమును సంపూర్ణముగ వ్రాసి మాచందాదారులకీయఁదలఁచినారము. పరమేశ్వరుఁడు వీరియాత్మకు శాశ్వతానంద మొసంగుఁగాక !

ఇట్లు

సంపాదకుఁడు.

శ్రీరామచంద్ర

భారతీయులయుపనివేశములు.

(The Foreign Settlements of Ancient Hindus.)

దేశాంతరములకు ప్రయాణమైపోయినయెడల వర్ణధర్మము లడుగంటుననుభీతిచే విదేశగమనము నిషేధింపఁబడినది. ఈసంస్కారము చిరకాలముక్రిందటనే యంకురించియుండుట వలన హిందువులగు మనసంఘమువారు విదేశగమనమునిన విముఖులైయుండిరి. ఆకారణమున మనపూర్వులు బహుకాలము నకుఁ బూర్వమే విదేశములకుఁ బోయి యందందనేకోపనివేశములను (Settlements) స్థాపించియుండిరని చెప్పిన దానినెవ్వరును సహజముని విశ్వసింపలేకున్నారు. మనప్రాచీనులు జలమార్గముగుండ నూతనప్రదేశములకుఁ బోయివచ్చుటకు వలయు సాధనోపకరణములను జాలపూర్వకాలముననె కనుఁగొనియున్నారని చెప్పినచో నది యసంభవమని యందురు. అదియును

గాక మనపూర్వులుమిక్కిలిసాయకరమగు నౌప్రయాణములకుఁ గావలసినయధ్యవసాయము, ఉద్యమము, సాహసము మొదలగు గుణములనుగలిగియుండినట్లు కనఁబడుచున్నను హిందువులుస్వభావముగనట్టిసాహసగుణసంపన్నులనిన మనలోననేకులు సమ్మతింపఁజాలరు. అయినను మేమిపుడు వ్రాయఁదొడఁగిన ప్రకృతచరిత్రమూలమునఁ దత్సంబంధములగు ననేకాంశములు వెల్లడిచేయఁబడి హృదయఫలకమున హత్తుకొనునని యాశపడుచున్నారము.

సూర్యవంశోద్భవుఁడైన సగరచక్రవర్తి విదేశములందు సముద్రములపై రాజ్యాధికారమును, ఉపనివేశములను స్థాపించుటలోఁ బ్రప్రథముఁడని తోఁచుచున్నది. సముద్రమునకు సాగరమను ప్రతినామము. అందులకుఁజాల నితిహాసములుకలదు. సగరచక్రవర్తికొడుకు లఱువదివేలును సాగరము త్రవ్విరనిన, తండ్రియాజ్ఞానుసారముగసముద్రాభియానమునకు (For the invasion of the Ocean) బోయిరని యర్థముచేయవలెనుగాని హాస్యోద్దీపకముగఁ గేవలము శబ్దార్థమును జేయఁదగదని ప్రాజ్ఞులు తెలిసికొనవలెను. భరతవర్షపుపూర్వదక్షిణసముద్రములందు వారి విజయము చాలప్రఖ్యాతిఁ జెందియుండినది. అందులకే యాదిక్కులయందున్న సముద్రతీరములందు సగరచక్రవర్తి యశ్వ మపహృతమైనదని యుపాఖ్యానమునఁ జెప్పట

కుఁ గారణమని తోఁచుచున్నది.

“తస్యచారయతః సో౽శ్వః సముద్రేపూర్వదక్షిణే।
వేలాసమీపేపహృతః భూమించైవప్రవేశితః॥

శివపురాణము—ధర్మసంహిత అ ౧౨.

సముద్రాధికారులగు ననార్యజనులచే నపహృతమైన యశ్వమును మరలస్వాధీనము చేసికొనుటకై సగరచక్రవర్తి సముద్రీయరాజ్యమును స్థాపించెను. అందులకై భగవానుండగు కపిలమహాముని యాతనికి సముద్రావిష్కారకుఁడని వరప్రదానముఁ జేసెను. ఆతఁ డొనరించిన యీమహత్కార్యమువలన నాతనిపేరు సాగరశబ్దముతోఁ గూడినపిదపనే పురాణమునం దుదాహరింపఁబడినది. ఎట్లందురేని—

“ప్రాదాచ్ఛ్రితస్మై భగవాన్ హరిః పంచవరాన్ స్వయం।
వంశం మేధాంచ కీర్తిశ్చసముద్రంతేనయంధనం ॥
సాగరత్వంచ లేభేసే కర్మణా తేఁతస్యవై ॥
తంచాశ్వమేధికం సో౽శ్వం సముద్రాదుపలబ్ధవాన్”

శివపురాణము—ధర్మసంహిత. అ. ౧౨.

భరతఖండమునకుఁ బూర్వదక్షిణదిక్కులనున్న సముద్రమునందలి సగరచక్రవర్తి యధికారస్థానములన్నియు నిపుడు హిందూద్వీపసముదాయమని(East Indian Archipelago) పేరువడసియున్నవి. ఆద్వీపపుంజమందుఁ బ్రచారములై యుతి-

పురాతనములైన శాసనములయందును కింవదంతులయందును సగరచక్రవర్తి విజయోపాఖ్యానమిప్పటికిని చెప్పఁబడుచున్నది. ఆద్వీపములందిప్పుడును సగరచక్రవర్తి సముద్రదేవుడుగఁ బూజింపఁబడుచుండెను. (Hindu Superiority, p. 193.) ఇందువలన సూర్యవంశపుక్షత్రియులె ప్రప్రథమమగున దేశాంతరములయందుపనివేశముల స్థాపించినవారనియు, మొదట హిందూద్వీపపురాజులు వారివలన నాక్రమింపఁబడినదనియుఁ దెలియవచ్చుచున్నది. ఆద్వీపవాసుల పౌరాణికేతిహాసములును వారి పౌరుషేతిహాసములు నందలిగొప్పగొప్ప కట్టడములయందు చెక్కఁబడియుండుటయేగాక లిపిమూలకముగ సంరక్షింపఁబడియున్నవి. (Tod's Rajasthan, Vol II p. 218, foot note.)

భరతఖండమునకుఁ బూర్వదక్షిణసముద్రోపకూలమునందు సగరచక్రవర్తియశ్వ మపహరింపఁబడిన ప్రథమోపనివేశముల చిహ్నములు కానవచ్చుచున్నవి. శ్యామ (siam) దేశమునకుఁ బూర్వపురాజధాని యగు "సఖూట" మను నగర మయోధ్యకు ప్రతినామంబగు సాకేత మనుదానికి రూపాంతరమైయుండవచ్చును. పిమ్మట నారాజధాని స్థలాంతరమునకు మార్చఁబడినపుడు దానికయోధ్యానామానుసారముగ "అయూథియా" యను పేరు పెట్టబడినది. వీనినన్నిటిని బర్యాలోచనముఁ జేసి చూచినచో సగరచక్రవర్తి సంప్రసవసంబంధ

ములుచక్కగ నవ్యక్తములగును. ఐరోపాఖండనివాసులుపోయి అ
మెరికా, ఆస్ట్రేలియా మున్నగు దేశాంతరములయం దుపనివేశ
ములనుస్థాపించుకొని వానికిం దమజన్మభూమియందలినగరము మొదలగు
వానినామములు పెట్టినట్లు దృష్టాంతము లనేకములు కనంబడుచు
న్నవి. అట్లే, అయోధ్యనామానుసారముగ నానూతన రాజధా
నికి 'అయూధియా' నామము పెట్టబడెను. ఆనూతననగర మొ
కానొక కాలమున శిల్పచాతుర్యముగల యనేకహర్మ్యముల
తోడను ప్రసిద్ధములగు కట్టడములతోడను సంశోభితమై యు
లరారెను. దానిశోభాసమృద్ధినిజూచి యూరోప్యనులో, దిన
బుడుతకీసు(Portugisu)వారును, ఒలందా(Dutch) వారు నా
నగరమునకు ప్రాచ్యవినీసు (Venice of the East) అను పే
రును పెట్టిరి. ఆనగరమిప్పుడు శిథిలమైపోయినను నందలియవశేష
ములఁ గొన్నిటినిజూచినయెడల నానామమునకదితగియున్నట్లే
దోఁచును. ఇప్పటిపర్యటకులు (Travellers) దానిని గనినవారు
వర్ణించినవర్ణనమునుజూచినపుడుగూడ సమృద్ధంబగు నాగరము
వలెఁ బ్రాకృతసిద్ధమైనది నంతియొ ప్రదేశము లేదని బోధ
యగుచున్నది. జేమ్సుఫర్గూసన్ (James Furguson) చే వ్రా
యబడిన స్వదేశీయస్థాపత్యేతిహాసము (History of Ar-
chitecture in all Countries) ను ప్రసిద్ధగ్రంథమునందీవిష
యమునుగూర్చి చెప్పినదానినిందుదాహరించెదము.

Up to the fourteenth century, the capital of the country (Siam) was Sokotay—a city in the Menam, 200 miles from the sea * * * Having accomplished this, they moved their capital down to Ayuthia—little more than 50 miles from the sea.

As Ayuthia was, for three countries, the florishing capital of one of the great building races of the world we should look for considerable magnificence having been displayed in its architecture. From the accounts of the early Portuguese and the Dutch, who visited it in the days of its glory, it seems to have merited the title they bestowed on it of the 'Wenice of the East,' and the remains justify their eulogium. As described by recent visitors, nothing can be more wildly picturesque than this once splendid city.

భారతీయులు శ్యామదేశమునందు స్థిరపడినపిమ్మట 'క్యాంబోడియా' (Cambodia) లో నుపనివేశము లేర్పరుచు కొనినటులఁ దోఁచెడిని. 'అయూధియా' యనునది 'అయోధ్య' నామమును స్మరింపఁ జేయునట్లె, 'క్యాంబోడియా' యను నది యందుఁ జేరినవారి భరతఖండపుటాదినివాసస్థానమగు 'కాంభోజ' దేశపుపేరును సూచించుచున్నది. తక్షశిలానగరమునకు నలు దిక్కులనుండు దేశమునకు కాంభోజదేశమని పేరు. ఆదేశీయులు పోయి నూతనముగ సంపాదించుకొనిన ప్రదేశమునకు

స్వదేశపు నామమును బెట్టుటయేగాక యానూతనదేశ రాజధానికి స్వదేశరాజధానియగు "ఇంద్రప్రస్థపురి" యను నామానుసారముగ 'ఇందుపథపురి' యను నామమును బెట్టిరి. అది "ఇంద్రప్రస్థపురి" యను దానికపభ్రంశరూపముని వ్యక్తమగుచున్నది. శ్యామదేశము సూర్యవంశక్షత్రియులచే నాక్రమింపఁబడినట్లు క్యాంబోడియా దేశము చంద్రవంశీయులచే నాక్రమింపబడినట్లు తోఁచుచున్నది. ఎందువలననఁగా—భారతవర్షమునందు 'అయోధ్య' సూర్యవంశపువారికి ప్రధానరాజధానియై యున్నది. 'ఇంద్రప్రస్థపురము' చంద్రవంశపువారికి ప్రధానరాజధానియై యున్నది. కాలక్రమమున క్యాంబోడియా దేశము శ్యామదేశస్థులచే నాక్రమింపఁబడి యాదేశముతోఁ జేరిపోయెను. చంద్రవంశీయులు కట్టించిన కట్టడములయందు కాశ్మీర దేశపుశిల్పనైపుణ్యము ప్రకటితమగుచుండెను. ఆకట్టడము లాయతనమునందును కుశలశిల్పకార్యములందును భూమండలముపైనున్న యితరోత్కృష్టభవనాదికములకుఁ గొంచెమైనను తీసిపోవని చెప్పవలసియుండెను.

(Indian Sculpture and Painting, by E. B. Havell. & History of Architecture in all Countries Vol. II.)

సముద్రమునకు 'సాగర' మనుపేరు సూర్యవంశోపనివేశికులచేఁ బెట్టఁబడినట్లు 'సింధు' వను పేరు చంద్రవంశో

వనివేశికులచే వాడఁబడినట్లుతోఁచుచున్నది. చంద్రవంశపువారు మొదట తమస్వదేశమునందు సింధునదముండుటయు, నది సముద్రముతోఁ బడుచుండుటయుఁ జూచి సముద్రము సింధునదీ ప్రవర్ధమానాంశమని యూహించిగాని సముద్రము విశాలమైన మఱియొక సింధునదమని యూహించి గాని దానికి సింధువని యేలపేరుపెట్టకూడదు ?

శ్యామదేశమునందుఁగాలక్రమమున మగధుల ప్రభావము ప్రాదుర్భావమునొందినటులతోఁచెడిని. అందులకుఁదగినప్రమాణములు దొరకఁగలవు. శ్యామదేశపువారి ధర్మశాస్త్రములు పాలిభాషయందు వ్రాయఁబడినవి. అచ్చట నాభాషకు ‘పాశామకత’ యనిపేరు. ‘పాశామకత’యను పేరు‘భాషామగధ’ యను దానియపభ్రంశరూపముగనుండనోపు. మగధులపాలిభాషయందె శ్యామదేశీయులధర్మశాస్త్రములు వ్రాయఁబడినకారణమున మగధుల బౌద్ధధర్మప్రభావము శ్యామదేశస్థులయందుఁ గూడ విస్తరించియుండెనని వ్యక్తపడుచున్నది. అందులకచ్చటి యితిహాసము గూడఁ బ్రమాణముగనున్నది (Cyclopædia of India by Balfour.) హిందువులు శ్యామదేశమునకువచ్చి స్థిరపడినపిమ్మట వారక్కడనుండి యవ (జావా) ద్వీపమునకుఁబోయి యుపనివేశముల నేర్పరుచుకొనియుండిరని బోధపడుచున్నది. పైనిచెప్పినరీతిగ భారతవర్షమునకుఁ బశ్చిమోత్తరమునందున్న

కాంభోజదేశీయులు క్యాంబోడియాకువచ్చి యవద్వీపమునకు కాంభోజమునకుఁ జెందియున్న ప్రదేశములలోనిజనులు యవ ద్వీపమునకువచ్చి స్థిరపడఁజొచ్చిరి. హిందువులు గుజరాతినుండి పోయి మొదట యవద్వీపమున దమరాజ్యాధికారమును జేయఁ దొడఁగిరి. ఆదిశకుఁడు లేక ఆద్యశకుఁడనునాతఁడు క్రీ శ 75 సం॥ర మున యవద్వీపమునకు మునుముందువచ్చెను. కాని యచ్చట మారియును నుపద్రవములుండుటచేతనో నురియేకారణమున నో గాని యాతఁడు తిరిగిస్వదేశమునకు వెడలిపోయె నని యవద్వీపప్రాచీనేతిహాసమునందు వాడుకొనఁబడినది. ఈయంశమును ప్రత్నతత్వవిదుఁడగు (Archiologist) హేవి లుదొరగారంగీకరింపలేదు. అతఁడు చెప్పినదేమందు రేని— యవద్వీపజనులు తమపూర్వపురాజు లుత్తరహిందూస్థానపు శకరాజవంశములోనివారని చెప్పుకొనుటకై తమచరిత్రము నందట్లు ఆద్యశకుఁడు తిరిగివెడలిపోయెనని వ్రాసిరని హేవిలు దొరగారియభిప్రాయము. ప్రకృతపక్షమునం దయిదు శతాబ్ద ములు గడచినపిమ్మట క్రీ, శ 603 వ వత్సరమున హిందువులు రెండవసారివచ్చిరను నంశము నిజముగ వర్ణింపఁబడినట్లు తోఁచు చున్నది. ఏమందు రేని— గుజరాతిదేశపురాజొకఁడు తనభా వికాలపుచరిత్రమునుగూర్చి యోచించుకొనునపుడు తనరాజ్య ము ధ్వంసమగునని తెలిసికొని తన తనయుని యవద్వీపమున

కుఁ బంపివేయవలయునని నిశ్చయించుకొనెను. తన చెంతనున్న ఆదిశకుఁడు యవద్వీపసంబంధమునుగూర్చి వ్రాసినచరిత్రము ను తన తనయునకిచ్చి యాతన్ని నైదువేలమందియనుచరులతోఁ గూడ యవద్వీపమునకుఁ బంపివేసెను. కుమారునితోడ వెడలిపోయిన నైదువేలమందియనుచరులయందు కృషీవలులు—శిల్పులు—చికిత్సశాస్త్రజ్ఞులు—దక్షులగు లేఖకులు——యుద్ధవిద్యాపారంగతులు నుండియుండిరి.

వారందఱు నాలుగు పెద్దపడవలలోను, నూరారు చిన్నపడవలలోను ప్రయాణమైపోయిరి. సముద్రముమీఁద నాలుగు మాసములు ప్రయాణము చేసినపిమ్మట నొక ద్వీపమునకు వారు చేరిరి. కాని యాద్వీప మాదిశకుఁడు వ్రాసినవర్ణనముతో సరిపోలియుండనందున వారందరందుండి బయలుదేరిపోయి మరల కొన్నినెలలు దనుక సాగరయాత్రనడపి యందు వేరొక ద్వీపమును గనుఁగొని రాజకుమారుఁడు నాతని యనుచరులలోఁ గొందఱు నాద్వీపమునకుఁ బశ్చిమప్రాంతతీరమున దిగిరి. ఆద్వీపము దీర్ఘపర్వతపంక్తిచే గూడియున్నది. మిగిలినయనుచరులాద్వీపమునకు దక్షిణపార్శ్వమున దిగిరి. ఆప్రదేశము యవధాన్యసస్యభూయిష్ఠమైయుండుటయేగాక యాదిశకుఁడు వ్రాసినవర్ణనముతోఁ గూడ సరిపోలియుండుటవలన వారు తమయుద్దేశమొనకూడెనని యనుకొనిరి. కాని రాజకుమారుఁడు తాను దిగిన

ప్రదేశమున చాలకాలము నిలువలేకపోయెను. అందలి యార ణ్యమును భేదించి బాగుచేయుటకై నాతని యనుచరులు రోగపీడితులై యచ్చటనిలువఁజాలక యనేకులు మృతులైరి. ఆకారణమున నాతఁడారోగ్యకరమగు వేరొకతావును వెదకికొనుచు నాద్వీపమున దక్షిణదిక్కునుండి పూర్వదిక్కునకు వెడలిపోయెను. ఆతఁడాద్వీపమధ్యభాగమునకు వచ్చి 'మలెజము' యను స్థలమునఁ దనయనుచరులను జూచెను. వారాతని నాప్రదేశమునకు రాజుగఁ జేసిరి. పిమ్మట కుమారుఁడాకృతకార్యను వార్తను తనతండ్రికి దెల్పుపఁ దండ్రియు సంతసించికుమారునియొద్దకు మొదటపంపిన పరివారసంఖ్య బూర్తిచేయుటకై మఱి రెండు వేల జనులను బంపించెను అప్పటినుండి యవద్వీప మొక రాజ్యమై ప్రఖ్యాతిఁజెందెను. గుజరాతిమరియు నితరదేశములతోడను విశేషవ్యాపారము జరుగనారంభమయ్యెను. మలెజము యుపసాగరము (Bay of Malajem) అనేక దేశములనుండి రాకపోకలు సల్పెడివ్యాపారస్థులుమున్నగు జనులతో నిండిపోయెను.

రాజకుమారుని యధికారకాలమునందును, ఆతనియిరువుర ఉత్తరాధికారుల రాజ్యకాలమునందును దేశముయశస్సంపదయందును సకలవస్తుసమృద్ధియందును విశేషముగనభివృద్ధినొందెను. ఆకాలమునందనేకములగునితరస్థాపత్య(Architectural) కార్యకౌశలము చేర్పడ జగద్విఖ్యాతమగుఁ బోరోబుదర 'యను

దేవాలయము నిర్మింపబడెను. దానినిగట్టినవారు భారతీయులే. క్రీ. శ. ఐదవశతాబ్దమునందు రెండవచంద్రగుప్తుడగు విక్రమాదిత్యునిచే సౌరాష్ట్రదేశము జయింపబడినతోడనే భరతఖండమున శకాధిపత్యము నిలిచిపోయెను. యవద్వీపమునందుపనివేశస్థాపన కిదియే కారణమని తోచుచున్నది. విక్రమాదిత్యుని విజయానంతరము బ్రాహ్మణధర్మము పౌతధర్మముగ బరిణమించినతోడనే బౌద్ధధర్మమునకు స్థానచ్యుతి కలిగెను. శకదేశోపనివేశకులు బౌద్ధశిల్పసంస్కారమును దమతోగూడ గొనిపోయి 'బోరోబుదర' దేవాలయమును మిగుల రమణీయముగ గట్టిరి.

బౌద్ధశిల్పనైపుణ్యమునకు మహానిదర్శనస్వరూపమైన 'బోరోబుదర' దేవాలయము క్రీ శ 750–800 సంవత్సరముల ప్రాంతమున నిర్మింపబడెనని నిర్దిష్టము చేయబడెను. అందలిమనోహరవిచిత్రపుపనులు సంపూర్తినొందించుట కనేక శతాబ్దములు పట్టియుండవలయును నిజముగ బదియవశతాబ్దమునందు రాజకీయధర్మముగ బరిణమించి బౌద్ధధర్మస్థాపనము నణగద్రొక్కుటకు బూర్వమీ దేవాలయము సంపూర్తిగ గట్టబడియుండదు. (Indian Sculpture and Painting by E. B. Havell.

పైని జెప్పబడిన యవద్వీపస్థలచరిత్రము ననుసరించి

యందు మొదట నుపనివేశములస్థాపించుకొనినవారు బౌద్ధులే యనియు, హిందూవిజేతయగు విక్రమాదిత్యునివలన బహిష్కృతులై బౌద్ధులున్న దేశమును విడిచిపోయిరనియు హావెలుదొర వారియభిప్రాయము. కాని యనేకపురాతత్త్వవిదులైన పాశ్చాత్యపండితుల యభిప్రాయములను యోచించిచూచినచో యవద్వీపమున హిందువులే మున్ముందు నుపనివేశము లేర్పరచుకొనిరని చెప్పవలసియుండును. ఫర్గూసనుదొరవారు వారి స్వదేశీయస్థాపత్యశాస్త్రేతిహాసము అను గ్రంథమునందు హిందువులే యవద్వీపమున మొదట యుపనివేశకులైరని యనేక ప్రమాణవచనములతో జెప్పిరి. ఎట్లయినను యవద్వీపపూర్వ కాలేతిహాసము మున్నగువానియందు మధ్యభారతవర్షమునందలిబౌద్ధరాజుల నామమొక్కటియైనను గానవచ్చుటలేదు. దేశ దేశములకెల్లధర్మప్రచారకులను (Missionaries) పంపియున్న యశోకుడుగూడ యవద్వీపపు పేరును జెప్పియుండలేదు. మరియు యవద్వీపమునందింతవరకు దొరకిన చరిత్రసంబంధములగు నుపకరణములయందశోకుని పేరు గనబడుటలేదు. మీదుమిక్కిలి మహాభారతాదినాయకులే యవద్వీపస్థలీయప్రాగితిహాసికశాసనకర్తలుగ చెప్పబడియున్నారు. అచ్చటి పౌరాణికాఖ్యానముల కన్నిటికి హిందూశాస్త్రములే మూలములై యున్నవిగాని బౌద్ధశాస్త్రము మూలమైయుండలేదు. అందువలన యవద్వీపప్రథమోపని

వేశకులు హిందువులేయగుదురని చెప్పవలయును. బౌద్ధులని చెప్పఁగూడదు. ఆహిందువులు గుజరాయతీయులనిగాని పశ్చిమభారతీయులనిగాని చెప్పవలసియుండును. భారతవర్షమున హిందువులకుఁ బ్రతికక్షులైన బౌద్ధులబలవంతమును చేఁదమధర్మానుష్ఠానములకు బాధకలిగినపుడు వారు స్వదేశమునువిడిచి హిందూద్వీపసమువాయమునకు ధర్మానుష్ఠానశాంతిసుఖములకై వెదకికొనుచుఁ బోయియుండవలయునని తోఁచుచున్నది.

చీనాదేశపు పరివ్రాజకుఁడగు ఫాహియాను 413 క్రీస్తుశతాబ్దమున సింహళమునుండి యోడపై ప్రయాణము చేసి యవద్వీపమునకువచ్చెను. అచ్చట మిగుల ప్రాచీనమగు నాకాలమునఁగూడ, నుభయదేశబ్రాహ్మణరాజులచెంతకు వార్తాహారులగుజనులు వచ్చుచుఁబోవుచుండిరనియు వారందరు హిందువులుకాని బౌద్ధమతావలంబకులుకారనియు ఫాహియాను చెప్పియున్నాఁడు. ఈప్రమాణవచనమునందు సందేహముకలుగుటలేదు.
Journal and Proceedings of the Asiatic Society of Bengal, Vol. III, No 7, July 1907.

అనండేలుదొరవారు (Annandale) ఆసియాటిక్‌సొసైటి (Asiatic society) యనుపత్రికయందు 'హిందువులేబౌద్ధులకంటెముందుగ యావద్వీపమునుపనివేశకులైర'ని చెప్పియున్నారు.
Journal and Proceedings of the Asiatic society of Bengal Vol, III No. 7, July 1907.

సంబంధమును గలిగియున్నదని చెప్పుటకు సందేహము లేదు.

"కళింగ" యను నామము పూర్వమొక కాలమున వంగదేశమునుగూడ తనలో నిమిడ్చికొనియున్నట్లుపైని చెప్పితిమి. కాలక్రమమున "కళింగ" యను పేరు భారతవర్ష దక్షిణోత్తరకూలములయం దన్నిటియందు వ్యాపించినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. మలయద్వీపములోని బౌద్ధుల యుపకథలయందును ముసలమానులయుపకథలయందును శ్రీరామచంద్ర హనుమద్దేవుల ప్రాభవమతిశయించియుండెను. దానినియోచించి చూచినచో నిపుడు మలయద్వీపమునందధివసించినట్టియు, ప్రవాసగతులైనట్టియు కళింగులలోఁ జాలమంది, పూర్వోక్తదేవభావాపన్నులగు నిరువురవతారపురుషుల స్మరణచేజడితమైన మన్నారుపసాగరమునుండియు(Gulf of Mannar)సేతువునకు నలుప్రక్కలనుండు ప్రదేశములనుండియు వచ్చినవారని చెప్పవలసియున్నది. ఆకారణమున వారి ప్రభావము మలయద్వీపవాసులపై నంత యధికమైయుండెను.
Jurnal and Proceedings of the Asiatic Society of Bengal—Vol III, No 7, July 1907.

మలయద్వీపముపై నడపిన విజయాభియానము దక్షిణహిందూస్థానమునుండి బయలువెడలినది. అందు సామాన్యముగ యుద్ధములోఁబనిలేకయె విజయముచేకూరుచువచ్చినట్లు

తోఁచుచున్నది. మద్రాసుతీరముతోను భరతఖండ పశ్చిమతీరముతోను మలయులసంబంధము చిరకాలమునుండి కలిగియున్నదని చెప్పుటకు సందేహము లేదు. (Ibid)

ఇందువలన కళింగులు మదరాసుతీరమునకును వ్యాపించిరని తెలిసెడిని. యవద్వీపమధ్యభాగమునుండి హిందూధర్మము మలయద్వీపమునకు వ్యాపించినట్లు వ్యక్తమగుచున్నది. ఆహిందూధర్మము యవద్వీపము మొదల్కొని హిందూద్వీపసముదాయమునందంతటను వ్యాపించుటయెగాక అమెరికాదేశపర్యంతము వ్యాపించియుండెనని ముందుఁ గనఁబడఁగలదు.

పురాతత్వవిదుఁడగు కెప్టన్ కూల్ (Captain Cool) దొరవారు వారి 'భ్రమణవృత్తాంత' (With the Dutch in the East) మను గ్రంథమునందిట్లు వ్రాసిరి హిందువులు క్రీ. శ. ప్రథమశతాబ్దమున దక్షిణాసియా, చీనాదేశస్థులతో వ్యాపారార్థమెపోయి జావా, సుమాత్రద్వీపములందును మలయజాతివారివలన నధివసింపఁబడిన యితరద్వీపములందును బ్రవేశించి స్థిరవసతుల నేర్పఱుచుకొనఁదొడఁగిరి.

హిందువులు తమ మతధర్మముతోఁగూడఁ గృషివిద్యను, పశుపాలనవిద్యను, గొనిపోవుటయెగాక స్థాపత్యశిల్పవిద్యలనుగూడఁ దీసికొనిపోయి విశేషముగ యవద్వీపమునందు తమ నాగరికతౌన్నత్యమును గనపఱచిరి. దానిచిహ్నములు బో

రోజడర మున్నగు కట్టడములయందుఁ బ్రత్యక్షముగఁ గనఁబడును. అవి స్థాపత్యశిల్ప కార్యములకు విచిత్రాదర్శములై యున్నవి. వారచ్చట ననేక రాజ్యములను స్థాపించిరి. ఆకాలమునా వానిలో మిగులఁబ్రతాపాన్వితమై సుప్రసిద్ధమువడసిన మదజపహిత (Madjapahit) యనురాజ్యము వారుస్థాపించినదియె. ఆరాజ్యము పదునాల్గవశతాబ్దాంత్యభాగమున అంగిక విడ్జపహిత (Angika Widjapahit) యను నాతని శాసనాధీనమున గౌరవాతిశయములనంది తనకీర్తిలతను దూరదేశములఁబ్రాకించెను. ఈవిధముగ బాలిద్వీపవాసుల కాహిందువు. మతధర్మనీతులు,సభ్యత మున్నగునవి యలవడఁజేసిరి.

బాలిద్వీపమునందుఁ బ్రచారమైయున్న "పతిసహగమనము" ఇటుకలతో నిండుకట్టుట" మున్నగుపూర్వహిందూచారవ్యవహారములు యవద్వీపమునందు లేవు. అందువలన ఫ్రెడరిక్కుదొర వారు (Frederich) హిందువులు భరతఖండమునుండి సరిగ బాలిద్వీపమునకువచ్చియుండవలయునని యూహించుచున్నారు. కాని వెన్హాకేలుదొరవారును,, జంకిను (Jankes) దొరవారును భరతవర్షమునుండియు, యవద్వీపమునుండియు హిందువులు బాలిద్వీపమునకువచ్చి యుపనిష్టులై పరస్పరము చేరిపోయిరని యోచించుచున్నారు. ఈవిధముగనే బాలికి పూర్వదిశయందున్న లాంబాకా (Lombok) ద్వీపముకూడ బైనిచె

ప్పుఁఖశీన కొండు ప్రదేశములనుండియు వచ్చినజనులచే నుపని వేశింపఁబడియుండవలయును.

బాలియందు జావాభాషయే వ్యవహరింపఁబడుచుండుట చేత బాలికి యవద్వీపసంబంధముండియుండవలయును.

శ్యాము దేశమునందలి 'పాలి' యనునది 'బాలి' యను రూపాంతరమును బొందెను. సంభవమున్నచో రూపాంతరముగ 'పాలి' యనుశబ్దమునుండి 'బాలి' యని యాద్వీపమునకుఁ బేరువచ్చియుండవలయును. పాలిభాషనుమాటాడెడి మాగధ దేశీయులు మొదట వచ్చి యచ్చట స్థిరపడినపిమ్మటనే యాద్వీపమునకు 'బాలి' యను పేరు వచ్చియుండవచ్చును.

బాలిద్వీపప్రాచీనేతిహాసమును శోధించిచూచిన చో బాలియందు స్థిరనివేశము లేర్పఱుచుకొనిన హిందువులాస్ట్రేలియాయందున్న యాదినివాసులతో సంబంధబాంధవ్యము కలిగియుండిరని చెప్పుటకు కారణములు దొరకవు. బాలిద్వీపవాసుల పురాణమునందు హిందువులచ్చటికివచ్చి స్థిరపడినచాలకాలమునకుఁ బిమ్మట వారిరాజులలో నొకఁడైన 'ఇడనపి ముసదలనుదేవ అగాంగ' యను నాతఁడాద్వీపమునందలి వివిధభాగములయందుండు వేరువేరుస్త్రీలను భార్యలుగ గ్రహించెననియు, కైలాంగ యను నొకదాసిని క్రయమునకుఁదీసికొనెననియు, ఆదాసిగర్భమున నొకకుమారుఁడు జనిం

చెననియు, నాతనిశిరోజములు పశుకేశములవలెనున్నవనియు, నాతనితల్లి దాసియగుటచే. నామెకుజనించినవాఁడు రాజుకాఁ జాల డనియుఁ, జెప్పఁబడినది. ఈవర్ణనమువలన నాస్ట్రేలియా దేశపుహీనజాతివారితో సంబంధముండెనని తోఁచవచ్చును.
(Ibid.)

బాలిద్వీపోపనివేశములనుగూర్చి జాతియొక వింత సమాచారము కలదు—హిందువులు మొదట బాలికివచ్చినప్పుడచ్చట వారు రాజపుత్రులగు నిరువురు వానరులనుజూచిరనియు వారికుపుకులోనొకని కొకజాతిపక్షితలవలె తలయున్నదనియుఁ బ్రవాదములు గలవు. ఇది మిక్కిలి యాశ్చర్యకరమైనది. ఏలయనఁగా—వాలెను(wallace) దొరవారాజాతిపక్షి లాంబాకుద్వీపమునకు పశ్చిమభాగమునఁ గానరాదనియు లాంబాకుద్వీపమున నాస్ట్రేలియాద్వీపజీవజంతువులె యధికముగఁ గనఁబడుననియు చెప్పియున్నారు. కాని యీపుణ్యపక్షి బాలిద్వీపమునకుఁ జేరిన పోనా, లేక సెలిబాద్వీపమున గనఁబడుచున్నది.
(Cyclopædia of India by Balfour.)

లాంబాకుద్వీపము బాలిద్వీపహిందువులచే జయింపఁబడి బాలినుండివచ్చిన హిందువులను బ్రాహ్మణులచే నచ్చటప్రభుత్వము చేయఁబడెనని మైనోపాపండితులయభిప్రాయము. లాంబాకుద్వీపరాజునకు (అనక అగాంగ) అనఁగా స్వర్గపుత్రుఁడను

జనులు విశేషముగ వైశ్యజాతివారని తెలియవచ్చుచున్నది 'డ్యాకా' యను పేరు 'దక్ష' (కుశల—చతుర) యనుదాని యప భ్రంశరూపమని చెప్పిన యసంభవముకానేరదు. సాధారణముగ వైశ్యులే యధికనేర్పరులు.

జోహారుద్వీప మన్లే సుమాత్రద్వీపమందలి యుపదేశములతో సంబంధముకలదై యుండెను. అచ్చటియుపనిశకులు సింహళమునుండియు దక్షిణహిందూస్థానమునుండియు వచ్చినవారనియు వారితోఁగూడ భరతఖండపునాగరికత యందు వ్యాపించినదనియుఁ బండితులు చెప్పుచున్నారు. (Cyclopœdia of India by Balfour.)

సుమాత్రాద్వీపమునందు నీటిబావులు త్రవ్వినపుడు వానిలో హిందువుల దేవతావిగ్రహములు దొరికినవని విశ్వకోశమునం దుదాహరింపఁబడినది. సిలిబీసు (Celebes) ద్వీపమునందు హిందూప్రభావమధికముగా వ్యాపించియుండెను. ఆ ద్వీపవాసుల ధర్మనీతిగుణములతో బాలిద్వీపపువారి ధర్మనీతులను బోల్చిచూచిన బాలిద్వీపవాసులు సిలిబిద్వీపమువారి వంశస్థులైయుండవలయుననియు వారివలననే బాలిద్వీపవాసులు హిందూధర్మదీక్షితులై యుండవలయుననియు వాన్ఎకాయను నాతనియభిప్రాయము. (With the Dutch in the East, by Captain Cool.)

మనపాదములకు విపరీతదిశను భూమండలపశ్చిమార్ధగోళము నందలి భూప్రదేశమై యుండనోపు (Antipodes) అమెరికా ఖండము మనకు పాతాళమునందున్నదని చెప్పవలయును. పూర్వోక్తములగు డమరాకారము, మాహీయరాజ్యము వీనిరెండింటికిఁగాఁజే నమెరికాయని పేరువచ్చియుండనోపు.

భారతవర్షమునకును శాస్త్రమున కుమారయను పేరుదాహరింప బడియున్నది.

ఆయస్తునవమ స్తేషాం ద్వీపసాగరసంవృతః
కుమారాఖ్యపరిఖ్యాతో ద్వీపోయం దక్షిణోత్తరః.

సిద్ధాంతశిరోమణియందు భారతవర్షమునకు కుమారికా యను పేరు చెప్పఁబడినది. ఇందువలన 'కుమారికాఖండ' యను పేరునకు మూలము చిక్కినట్లాయెను.

కాంభోజదేశమువారు పోయి తాముస్థాపించుకొనినదేశమునకు స్వదేశానుసారముగ క్యాంబోడియా యను పేరుపెట్టిరని యిదివఱకు చెప్పఁబడినది. ఆప్రకారముగనే భారతీయులు వెళ్లి యువనివేశములను స్థాపించుకొనిన యమెరికాకు భారతవర్షపు 'కుమార' లేక 'కుమారికా' యను నామానుసారముగ 'కుమారద్వీప' మని పేరుపెట్టినట్లు వ్యక్తమగుచున్నది.

అమెరికాఖండపు 'మెక్సికో' (Mexico) యను ప్రదేశముపేరు హిందువుల సంప్రదాయము ననుసరించి వచ్చినది. 'మ

క్సికో' యనునది 'మాక్షిక' యను శబ్దమునకు వికృతరూప మై యుండవలయును. 'మాక్షిక' శబ్దమునకు స్వర్ణమని యర్థము. మెక్సికోదేశమునందు బంగార ముత్పన్నమగుచుండు కారణముననే హిందువులు దానికా పేరును బెట్టిరని తోఁచుచున్నది. లేక బంగారమువ్యాపారము చేసెడు హిందువులే మాక్షికులని పిలువఁబడుచు దమనామమునే తాము స్థిరపడుచుకొనిన ప్రదేశమునకుఁబెట్టికొనియుండవచ్చునని చెప్పిన నసంభవముగాఁజాలదు ఇప్పుడా దేశీయులకు మక్షికులని యే పేరు కలదు. శ్రద్ధాస్పదులగు శ్రీనవీనచంద్రబాబు వ్రాసిన 'ఏష్యాఖండపుభూగోళము' (A note on the ancient Geography of Asia) అనుగ్రంథమునం దిందును గూర్చి వ్రాసినదాని నిచ్చట నుదాహరించెదము.

'The word 'makshika' also means gold and the name Mexico is probably derived from the ancient tribes of goldminers, who called themselves Maxica Azteca'—P. 58.

మక్షికులకు 'అజటిక' యనియు మఱియొక పేరు కలదు. 'అజటిక' యను పేరు 'అష్ట' లేక 'అష్టకా' యను శబ్దమునకు సంబంధించియుండవలయును. 'అష్ట' పద మైశ్వర్యపరముగ నర్థమిచ్చును. 'అష్టాపద' యను దానికి బంగార మని యర్థము. అందువలన 'అష్ట' పదముతోఁ స్వర్ణసంబంధ

ము లేదని చెప్పఁగూడదు. అమెరికాయందు సువర్ణమధికము గా నుండుటచే దానిని పాలించెడు మహీరావణుఁడు దానికి 'కాంచనా' అనియు పేరుపెట్టియుండెను. ఆకారణమున మహీరావణు నొకచోట 'కాంచనాపతి' యనియు, వేరొక చోట 'కుమారపతి' యనియుఁ జెప్పఁబడెను.

మహీరావణుఁడు వధింపఁబడినపిమ్మట నందు సూర్యవంశస్థుల యధికారమునకుఁ బ్రారంభమాయెను. శ్రీరామచంద్రుని తనయుఁడగు కుశునివంశస్థుఁడైన వజ్రనాభుఁడు దానికి రాజై ప్రభుత్వము నెఱపుకాలమున నాతఁడచ్చట నొక యజేయమగు దుర్గమును నిర్మించి 'రామసేతువు' అనునుత్సవము నొకదాని నేర్పరచెను.

మెక్సికో అజటికులు సూర్యవంశపువారమని చెప్పికొనుచున్నారు. వారియున్నతసభ్యత మున్నగువానియందు వారిపై హిందువుల ప్రభావమే యధికముగ నున్నట్లు కనఁబడుచున్నది.

సూర్యవంశమువారు శ్యాము (Siam) దేశమునకువచ్చి యందు వనివేశములను స్థాపించుకొని స్థిరపడినపిమ్మట వారె దూరదూరముగఁ బోయి క్రమముగ నమెరికావఱకు వ్యాపించుకొనిరని సువ్యక్తముగఁ గనఁబడుచున్నది. కేదారనాథబాబు వ్రాసినయనుసంధానపూర్ణమైన 'Hindu Civilisation in

America'' "అమెరికాయందు హిందువులసభ్యత" యను గ్రంథమున నిందును గూర్చి యుదాహరించిన పాశ్చాత్యపండితులలో నొకని యభిప్రాయము నిచ్చట నుదాహరించెదము—

M. Desid Chamey in his 'Ancient Cities of the New world' says 'that the ancient civilisation of Mexico and Cambodia and Java is of the same origin.'

మెక్సికో ప్రదేశమునందుదొరకిన ప్రాచ్యదేవమూర్తుల తో యవద్వీపమూర్తిశిల్పము సంపూర్ణముగఁ బోలియున్నదని విశ్వకోశ కారులు వ్రాసియున్నారు.

అమెరికాయందు బౌద్ధులసంబంధమును ప్రధానముగ గూర్చి తెలిసికొనకోరిక కలదేని సత్యేంద్రనాథబాబు వ్రాసిన 'బౌద్ధధర్మ' మను గ్రంథమును జదువవలయును.

ఆఫ్రికాఖండమునందలి హిందువుల యుపనివేశములను గూర్చి యాలోచింపవలయును. ఆఫ్రికాఖండములోని సోమాలిదేశమునందును, అమెరికాఖండములోని మెక్సికోదేశమునందును, దొరకినహిందువుల దేవతావిగ్రహములు యవద్వీపశిల్ప కార్యములని నిస్సందేహముగఁ గనవచ్చుటచే నతిప్రాచీనకాలముననే యవద్వీపమున బ్రాహ్మణులయుపనివేశములు స్థాపింపఁబడియుండవలయునని విశ్వకోశకారులు సిద్ధాంతము చేసిరి.

ఆఫ్రికాఖండమునకు సామీప్యమునను్న యనేకద్వీప

మూలపేరులు ప్రాచీనహిందువులు పెట్టిన పేరులై యున్నవి. ఇపుడు మార్పు బడిగాని రూపాంతరము పొందిగాని యుండవచ్చునని పురాతత్త్వవిదులగు ననేక పండితు లంగీకరించియుండిరి.

ఉదాహరణము:— ఇప్పటి పేరు.   పూర్వపు పేరు.

మోరిషసా	మరీచి
మడిగాస్కర	చంద్రద్వీపము
సోఫలా	సుఫల
సకోట్రా	సుఖతర

ఆఫ్రికాఖండమునందు ప్రధానదేశమగు, 'ఈజిప్టు' దేశమునొక్క ప్రస్తుతపు పేరును పూర్వపు పేరును హిందువులు పెట్టినారని ప్రమాణములు గనబడుచున్నవి. ఆదేశపుపూర్వపుపేరు 'మిసర' యనునది సంస్కృత 'మిశ్ర' శబ్దముయొక్క వికృతరూపమని చెప్పవలయును. భారతవర్షమున 'మిశ్ర' యను బిరుదమునందిన బ్రాహ్మణు లాఫ్రికాఖండోపకూలములం దుపనివేశికులై నందున నాప్రదేశమునకు 'మిసర' యను పేరువచ్చినదని యనేక పాశ్చాత్యపండితుల మతము. కాని మఱికొందఱు పండితులచ్చట నానాజాతీయజనులు వ్యాపారార్థమై చేరి సమ్మిశ్రితులగుచుండుటవలన నాపేరువచ్చినదని చెప్పుచున్నారు. ఈవిషయమున విశ్వకోశమునందు వ్రాసినదానినెత్తియుదాహరించుట కర్తవ్యమని తోచుచున్నది:—

‘మిసర’ యనుశబ్దము భారతవర్షమునందు మిగులఁ బురాతనకాలమునుండి వ్యవహరింపఁబడుచున్నది. భారతవర్షమునందు ‘మిశ్రి’ యను బిరుదముధరించిన బ్రాహ్మణులతిప్రాచీనకాలమునఁబోయి యాఫ్రికాఉపతీరములందువనివేశములను స్థాపించిరనియు, తదనుసారముగ నాప్రదేశమునకు ‘మిశ్రి’ శబ్దవికృతమగు ‘మిసర’ యను పేరువచ్చినదనియు విలసను మున్నగుపండితులు చెప్పుచున్నారు. వేరొకకొందఱు సంస్కృతశబ్దమైన ‘మిశ్రి’ (to mix) యనుధాతువునుండి మిసరశబ్దము పుట్టినదనియు, నతిప్రాచీనకాలమునందు ఫినికా, సిరియా, బాబిలోనియా, కాల్డియా, మిడియా, భారతీయులున్నగు వివిధదేశములవారు వ్యాపారార్థమై భూమధ్యసాగరమున రాకపోకలు సల్పిరనియు, మిసరదేశమునందట్టి దేశములవారు వ్యాపారముకొఱకు వచ్చి చేరియుండుటవలన ‘మిసర’ (మిశ్రిదేశ) యనుపేరువచ్చినదనియుఁ జెప్పెదరు. కాని యిచ్చటనొక ప్రశ్నకెడముగలుగుచున్నది. ఏమనఁగా—భూమధ్యసాగరమున నట్టివేరువేరుదేశములవారు చేరియున్నప్పుడితరదేశములవారిని విడిచి భారతీయుల భాషయైన సంస్కృత ‘మిశ్రి’ శబ్దమునకు ప్రాధాన్యమునొసఁగి యాదేశమునకా పేరువచ్చుటకుఁగారణమేమి? ఇందులకు సమాధానమును చెప్పుటచాలకష్టము. పైగా విలసను (Vilson) మున్నగుపండితుల మతమే యుండఁగా

రాక్షసాయి నటుల తోఁచుచున్నది.

ఇప్పటి "ఈజిప్టు" అను పేరుగూడ సంస్కృత "గుప్త" (సురక్షితయనునర్థమునందు) శబ్దతద్భవమనివిశ్వకోశమునందుఁ జెప్పఁబడినది. ఈజిప్టు ప్రాచీనధర్మము భారతీయశైవధర్మము నబోలి యుండుననని చెప్పుటలో పురాతత్వజ్ఞులకు విశేషమత భేదమున్నట్లు కనఁబడదు.

హరివంశమునందు శోణితపురిరాజైన బాణుని తనయయగు నుషను శ్రీకృష్ణునిపౌత్రుఁడైన యనిరుద్ధున కిచ్చివివాహముఁ జేసినట్లొక యుపాఖ్యానముకలదు. అందలిశోణితపురవర్ణనమును, నప్పటి యధివాసుల యాకృతి ప్రకృతులవర్ణనమును యోచించిచూచినచో నాప్రదేశమాఫ్రికాఖండమునందాక స్థానమై యుండవలయునని చెప్పుటకు కష్టముండదు. అదియునుగాక నావివాహోపాఖ్యానమునందప్పటి మద్యపానకులు, శివోపాసకులు మున్నగువారివర్ణనమును జూచిన యెడల నార్యులప్పటవాకాలముననే తమమతప్రచారము చేసియుండిరని బోధపడును. ఆశోణితపురమనునది ఈజిప్టులోని "షోంటా" (Shoont)యను ప్రదేశమని బోధయగుచున్నది. ఈవివాహసంబంధమువలన కృష్ణుని వంశీయులగు నార్యజాతివారనార్యజాతివారితో మిశ్రితులగుటచే (మిశ్ర) శబ్దతద్భవమైన (మిసర) యను పేరేలవచ్చియుండఁగూడదు ?

పయివివరణములవలన మిసరదేశమును భారతీయుల ప్రధానోపనివేశమని చెప్పవలసియున్నది. ప్రాచీనమిసరదేశముతోఁ బ్రాచీనభారతదేశసాదృశ్యము విశేషముగనున్నది. పురాతత్వమును పలుమారుపరిశోధించిచూచినను మిసరదేశము భారతీయుల యుపనివేశమని యేర్పడుచును. మిసరదేశమందలి పురాతత్వము, ధర్మశాస్త్రము, దేవతత్వము, రీతి, నీతి మొన్నగునవి శోధించిచూచినచో మిసరదేశపువారు లార్యజాతివారి వేదోక్తశాఖవారని బోధపడును. ప్రతీచ్యమనీషులు నేకవాక్యముగ దానినే యనుమోదించుచున్నారు.

భారతవర్షమునకు దక్షిణమున నాఫ్రికామున్నగు ప్రదేశములలో శ్రీకృష్ణునివంశపు వారనార్యులతో వివాహసంబంధములవలన మిశ్రితులైనట్లు ప్రమాణములు దొరకినవిధమునను భరతఖండమున కుత్తరదిశయందును నమెరికాయందును వారనార్యులతో వివాహసంబంధములు కలిపికొనినట్లు ప్రమాణములు దొరకఁగలవు. శ్రీకృష్ణుని తనయుఁడగు ప్రద్యుమ్నుఁడు వజ్రపురమందలి వజ్రనాభుఁడను రాక్షసుని తనయయగు ప్రభావతిని పరిణయమాడెనని హరివంశమునందుఁ జెప్పఁబడినది. ఆవజ్రపురము సుమేరుపర్వతసామీప్యముననున్నదని చెప్పఁబడినది. అందువలన నావజ్రపురమనునది ప్రస్తుతపు సైబేరియాప్రదేశముననున్నదని చెప్పవలసియున్నది. అందు వివాహ

సంబంధ మొక్కటియే కాదుగద, ప్రద్యుమ్న, సాంబకుమారులందు వాసము చేసిరి. మహాభారతయుద్ధానంతరము వారచ్చటికిఁ బోయి నివసించిరి. ఆకారణమున నతిపురాతనకాలమునందే యాదవులుత్తరఏషియాయం దతిప్రబలముగు నుపనివేశమును స్థాపించిరని వ్యక్తమగుచున్నది. యాదవులొకానొక కాలమున మధ్యఏషియాయందును నుత్తరఏషియాయందును విశేషప్రాముఖ్యమును స్థాపించియుండిరని యితిహాసప్రమాణములవలనఁ దెలియవచ్చును. శ్రీకృష్ణునిపుత్త్రులు ఘటనాక్రమమున సింధునదీప్రాంతమునువదలి జుబిలిస్తానమునకుఁబోయి యందుండి సమరకందపర్యంతముగల దేశములలో వసతివాడల నేర్పరుచుకొనిరని కర్నలుటాడ్డుదొరవారు వ్రాసిరి. (Tod's Rajasthan, Vol. I, p.82.)

సైబేరియాలోను ఫిన్లెండులోనున్న 'సమియెడిసలు' (Samayedes) చుడిసులు (Lchoudes) శ్యామదేశపుయాదవులును భరతఖండపుయాదవులై యుండిరి. ఆయుభయదేశీయులభాషలు పరస్పరసాదృశ్యముఁ గలిగియుండుటచే వారు హిందూజర్మనీతరగతిలోఁ జేర్పఁబడిరని టాడ్డుదొరవారు వ్రాసిరి. (Tod's Rajasthan Vol. I. p. 529)

పైనిఁజెప్పిన రెండుజాతులవారి జన్మస్థానము మధ్యఏషియాయని రెముసెట్టుదొరవారు నిర్దేశించియుండిరి. అక్కడనే యమునవంశస్థులు చాలకాలము తమయాధిపత్యమును

జరిపిరి. యాదువంశస్థులను గూర్చి వ్రాయఁబడిన వివరణయందు వారు భరతఖండమును క్రీ. పూ. పంచదశశతాబ్దమున విడిచిపోయి యొకస్థలమున విశ్రమించిరని చెప్పఁబడినది. వారు విశ్రమించినస్థానమునకు 'యనుకిడాంగు' (యదుశైలము) అని పేరు. చైన రాజవంశపంక్తియే యాదువంశస్థులచే నధిష్ఠింపఁబడినదని వ్రాసియున్నాఁడు.

హిందూపర్యటకుఁడగు పురాణగిరి యనునాతఁడు మహామ్మదీయుల బనూరానగరమున "నారాయణరావు గోవిందరావు" అను రెండు విష్ణ్వాలయములనుజూచెను. అది శ్రీకృష్ణునివంశపువారి ప్రభావమునకుఁ బ్రమాణములను జూపుచుండెను.

చంద్రవంశపువారివలెనె సూర్యవంశపువారు నుత్తర ఏషియాలో నుపవేశములను విశేషముగ స్థాపించిరని మత్స్యపురాణమునందుఁ జెప్పఁబడినది. అందిక్ష్వాకుసంతతివారు భరతఖండమును విడిచిపోయి యుత్తరకురుదేశమున వాసముచేసిరని చెప్పఁబడినది. ఆప్రదేశమునకిపుడు రుష్యాతార్తారి (Russian Tartary) యని పేరు. సూర్యచంద్రవంశస్థులిరువురును స్వదేశమునందలి బీదజనుల నుత్తరకురుదేశములకు నియతముగఁ బంపించుచుండిరి.

చీనాదేశమునం దొకకాలమున (1400) నొక వేయిన న్నూరు హిందువులచే నుపనివేశములు స్థాపింపఁబడినవని చరి

త్రవలనే దెలియవచ్చుచున్నది. చీనాదేశచరిత్ర యందు, కేథా (చీనాదేశము) మొదట భాంతీయోపనివేశికులచే నివసింపఁబడె నని చెప్పఁబడినది.

అరబ్బీదేశమునందు మహమ్మదవతరించుటకుఁబూర్వ మొక హిందూరాజచ్చట రాజ్యముచేసెనని పురాతత్వవిదుల గు నైరోపాపండితులు మనకొకక్రొత్తవార్తను జెప్పుచున్నారు. ముక్తేశ్వరుఁడను నొకసారస్వతబ్రాహ్మణుఁడు మక్కాలో రాజుగ నుండెననియు నాతనితనయుఁడగు సహారి తన పుత్త్రుఁడగు సాలయునాతనితోఁగూడ శత్రువులచేఁ బరాజితులై వెడలగొట్టఁబడి పుండ్రద్వీపమునకుఁ బోయెనని కన్నింగుహ్యాము దొరగారు చెప్పిరి.

అరబ్బీదేశమునందు హిందూప్రాముఖ్యమును గూర్చి యొకప్రవాదముకలదు. అదియెట్లనఁగా—

మక్కాలో నొక శివలింగము కలదనియు, ఇసలాము ధర్మప్రవర్తకుఁడగు మహమ్మదునకుఁబూర్వ మచ్చట నగ్నిపూజకులు ప్రాభవవంతులై యుండిరనియు నపుడు భారతవాసులగు హిందువులు వ్యాపారముకొఱకును, తీర్థయాత్రలకు నచ్చటికిఁబోవుచువచ్చుచుండిరనియు హిందువులచ్చట ప్రాముఖ్యులై యున్నకాలమునం దొక శివలింగము ప్రతిష్ఠింపఁబడెననియుఁ జెప్పబడుచున్నది. భవిష్యత్పురాణమునందు ముక్తేశ్వరుఁడ

గు శివమూర్తినిగూర్చి చెప్పఁబడినది. హిందూమతమునకు విరోధులగు మహమ్మదీయులు ప్రబలులగుట సంభవించినంతనే హిందువులు మక్కాకుఁ బ్రయాణములగుట నిలిచిపోయినదనియు మహమ్మదీయులు ముక్తేశ్వరవిగ్రహమును దాచివేసిరనియు నిపుడు మక్కాయందు (కాబా) యను మందిరమున నున్న కృష్ణశిలయే ముక్తేశ్వరుని రూపాంతరమనియుఁ బ్రబలమైన ప్రవాదము కలిగియుండెను. ఈయంశము విశ్వకోశమున నుదాహరింపఁబడియున్నది.

పైనిజెప్పిన రాజగు ముక్తేశ్వరుఁడే శివలింగమును స్థాపించి యందులకుఁ దనపేరగు ముక్తేశ్వరనామమును బెట్టెననియు బోధయగుచుండెను. ఇంతేకాక ముక్తేశ్వరునిపేరే నగరమునకు వచ్చి యదియే వికృతరూపమునొంది "మక్కా" యైయిపుడది మహమ్మదీయులకు ముక్తిక్షేత్రముగఁ బరిణమించినది ——

పెలెస్టైను (Palestine) నందున్న జూడియా (Judea) ప్రదేశమునకు జూడా (Juda) యనునది ప్రధాననగరము. దానికి యదుసంశస్థుల సంబంధముండవచ్చుననుట కసంభవము కనఁబడుటలేదు.

ఏష్యామైనరునందు శివసాయను ప్రదేశమునకు శివసా యనునది ప్రధాననగరము. అందు శివోపాసకులగు హిందువులు

నివసించియున్నట్లు తోఁచుచున్నది.

క్రీ. పూ. రెండుశతాబ్దములకుఁ బూర్వము హిందువు లార్మీనియాకుఁ బోయి యచ్చట నివసించిరని రమేశచంద్రబా బనేకప్రమాణములతో నుదాహరించెను.

మహాభారతయుద్ధమైన వెనుక చంద్రవంశస్థులు పర్షియా దేశమునకుఁ బోయి యందు ఖొరంసా యనునగరమున రాజ్య భారమును బూనియుండిరని తెలియవచ్చుచున్నది. (The Indo-cythic races of Greecian authors.)

పరిష్యాదేశములోని యనేకప్రదేశముల పేరుల చివర ను (స్థాన) యనుదాని తద్భవరూపమగు (స్తాన) యనుపదము చేరి నాప్రదేశములందుఁగల హిందువులసంబంధమును దెలియఁ జేయుచుఁ దత్సంబంధహిందూచరిత్రను గాపాడుకొనుచు వచ్చు చున్నది ఉదాహరణము — కుహిస్తాన (Kuhistan) లరిస్తాన (Laristan) ఖుజిస్తాన (Khuzistan) ఫరసిస్తాన (Farsistan) సీస్తాన. (Seistan) ఇత్యాదులు.

సమరఖండ, కానగడ మున్నగుపేరులు హిందువులచేఁ బెట్టబడినవి. హిందువులు విదేశములకుఁ బోయి యందు స్థిర పడి యాదేశములను స్వదేశములుగఁ జేసికొని యుండని మొదలఁ గాని యందాధిపత్యమును జరపి యాదేశస్థులతోఁ దామైక్య మును బొందియుండని మొదలఁగాని వారాదేశములకుఁ బెట్టినపా

మతములు విదేశీయులచేఁ దర్కింపఁబడనే నిరాక్షేపముగఁ బరిగ్రహింపఁబడవు. అదియునుగాక యీ నామము లింతవఱ కూర్జితముగఁ బ్రచారమగుటయును లేదు.

హిందువు లుత్తరమధ్యపశ్చిమాసియాయం దుపనివేశములను స్థాపించిరని చూపితిమి. వారైరోపాఖండమునం దుపనివేశములను స్థాపించినట్లు ప్రమాణములు దొరకును.

మహాభారతమునందు యదువంశధ్వంసవర్ణనమున శ్రీకృష్ణుని యన్నయగు బలదేవుడు యోగావలంబనముచే బ్రాణత్యాగముఁ జేసికొనయత్నించునపుడు శ్వేతవర్ణములైన సహస్రమస్తకరక్తముఖములుగలసర్పము లాతని ముఖమునుండి వెలువడి సాగరాభిముఖముగఁ బోయినవనియు తక్షక, వాసుకి, మిశ్రిమున్నగువారు వానినభినందించి యెదురుకోలు గావించిరనియుఁ జెప్పఁబడినది. ఇందలి మిశ్రి యనఁగా మిశ్రదేశజములని బోధయగుచున్నది. బలరాముని సంతతివారు సముద్రమును దాటి పోయి గ్రీకులు మున్నగునాగ్యులచే సర్వవిధములఁబూజింపబడిరను నైతిహాసికసత్య(Historical truth) మీ వర్ణనమునం దిమిడియుండవచ్చును. సర్పపూజేతిహాస మీయర్థమునే బలపరుచుచున్నది. (Hindu Sudericrity, p. 189.)

గ్రీసుదేశమందు బలరాముని సంతతివారు మొదట ప్రతిష్ఠితులై విశేషప్రాముఖ్యమును బొందిరనుటకు విశ్వాసా

ర్థమైన ప్రమాణములు దొరకఁగలవు. గ్రీసుదేశమునందలి 'హిరక్లిడె' యనువారి ప్రత్యావర్తన (The Return of Heraclidæ) యను పౌరాణికాఖ్యానము ప్రాచుర్యము నొందియున్నది. ఆయాఖ్యానము హిందువులువచ్చి యుపనివేశమును స్థాపించినట్లు చూపునని పురాతత్త్వవిదులగు ప్రతీచ్యపండితులు చెప్పెదరు. 'హిరక్లిడె' (Heraclidæ) యనునది 'హారికుల' యనుదాని యపభ్రంశరూపాంతరమని విశదమగుచున్నది. 'హారిక్లిడెయనువారి ప్రత్యావర్తనము' ను సుందరమైన యాఖ్యానమును బోలిన యాఖ్యానము గ్రీకుపురాణమున వేరేదియు లేదు.

„హిరక్లిడె" యనువారు గ్రీకులకు పిం దేవుఁడగు హారికులునిసంతతివారు. „హార్క్యులిస్" అనుశబ్దస్వరూపము హిందువులందే దొరకును. „హార్క్యులిస్" అనునది „హారికులేశ" యను దానిరూపాంతరమని కర్నలుటాడ్డుదొరవారు వ్యాఖ్యానము చేసిరి. బలరాముఁడు హారికులమున కీడై (ప్రధానుఁడై) యున్నాఁడు. ఆతఁడు నిజముగ హారికులేశుఁడే. గ్రీకేతిహాసికుఁడగు అర్రియన్ (Arrian) యను నాతఁడు వర్ణించిన హారికులేశుని కీర్తికలాపములు మనపురాణవర్ణిత హారికులేశుని కీర్తికలాపముల కనురూపములయి యుండుటను జూచినచో నా రెండువర్ణనములేకరీతి నున్నవని తోఁచును. మహాభారతయుద్ధానంతరము హారికులుని యొక శాఖ గ్రీసుదేశమునకుఁ బోయి యం దుపనివిష్ట

మైన సంభవమున్నట్లు కనంబడుచున్నది. భారతీయుద్ధము ముగిసిన యేబదివత్సరములకుఁ బిమ్మట "హిరక్లీడె" యను వారి ప్రత్యావర్తనమని చెప్పినందున హారికులమును, హిరక్లీడెయు నొకటేయగును. (Tod's Rajasthan, Vol. I,p.30.) ఇతర పాశ్చాత్యపండితులయభిప్రాయముఁ గూడ నపైని జెప్పినయంశమున కనుకూలముగ నేయున్నది. హార్బెలాప్ (U. D. Herbellop) యను వాతఁడు భారతీయులగువార్యులు పర్షియాసముద్రమునుండి బయలుదేరి భూమధ్యసాగరమును దాటి యైరోపాకుఁ బోయిరను ప్రవాదమున్నట్లుదాహరించియున్నాఁడు. (Asiatic Researches 1792) గ్రీసులు, రోమనులు నాయుపనివేశకుల సంతతివారనికూడ చెప్పియున్నాఁడు. స్ట్రాబో (Strabo,) హెరొడోటసు (Hrodotus) అను వారిరువురు నందలికొన్ని యంశములను బలపరుచుచుండిరి—

కార్నేలియస్ నెపస్ దొరవారు హిందువులు బాల్టిక సముద్రమువఱకుఁ దమరాజ్యమును వ్యాపింపఁజేసిరని చెప్పియున్నారు.

ఐరోపారషియాలోనున్న ఆస్ట్రాఖాన్ (Astrakhan) యనునగరమునం దిప్పుడును హిందువు లుపనివేశమైయుండుట ననేకు లెఱింగియుండవచ్చును

పూర్వోపద్వీపములయందును భారతీయుద్వీపసమూదా

యమునను విదేశరాజ్యోపనివేశముల స్థాపన జేసిన సూర్యవంశోద్భవుఁడగు సగరచక్రవర్తి కులదీపకుఁడును తదీయగుణసంపన్నుఁడునగు శ్రీరామచంద్రుఁడు తనపూర్వుల ఖ్యాతి కీర్తి వీర్య శౌర్య సాహసాదిమహద్గుణములను స్మరించి దక్షిణమున లంకాద్వీపమున నార్యులప్రభుత్వమును స్థాపించుటకు ముందడుగు వేయు టాతనికి కేవలము స్వాభావికమేకాని వేరుకాదు. ఆతని కదియొక ఘనకార్యము కానేరదు. ఆతఁడు లంకయందలి దుర్జయుఁడు ననార్యరాజునగు రావణుని సంహరించి యనార్యులను లోఁబరుచుకొని రావణుని సోదరుఁడగు విభీషణునకు రాజ్యాభిషేకము నొనర్చి యనార్యులనడుమ నార్యవిక్రమగౌరవములనెలకొలిపి వారివలనఁబూజింపఁబడి ప్రపంచమునందలిసమస్తవిషయములయందు నార్యు లత్యున్నతమైన నాగరికత గలవారని యుదాహరణమును గనపరచియున్నాఁడు. సముద్రయానమునకు మొదలు మార్గదర్శకులయినవా రాత్త్రేయులు. విశేషముగ వంగదేశీయులని చెప్పినను జెప్పవచ్చును. కోసలదేశస్థులవెనుక మాగధీయు లీకార్యమునకు మార్గదర్శకులైరి—

ప్రకృతేతిహాసకాలమునందు మగధరాజపుత్త్రుఁడగు విజయసింహుఁడు లంకావిజయమునకై వెడలెను. ఆతఁడు గోదావరిచెంత నేస్థలమున నోడయెక్కెనో యాస్థలము గౌరవసన్స్మృతిపరిచయమైన ‘బందరుమహాలంక’ యనుపేరున పిలువఁబ

డుచు నిప్పుడు నున్నది. ఆతఁ డోడ యెక్కిన స్థల మాతని యశస్సంపదచే నెల్లపుణ్యభూమిగఁ బరిణమించినదో యట్లే యాతఁడు తీరముచేరిన స్థలము నాతనికీర్తిని బ్రకటించుచున్నది. ఆతఁడు తామ్రపర్ణితీరమున పడవదిగి లంకలోఁ బ్రవేశించి యాలంకకు మొట్టమొదట తామ్రపర్ణియను పేరుపెట్టెను.

లంకకు తామ్రపర్ణియని పేరువచ్చినయంశమును గూర్చి మహావంశమునం దొక కౌతుకచరిత్రముఁ గలదు—విజయసింహుఁడు క్రీ—పూ 543 వత్సరమున లంకకు వెళ్లెను. ఆతనియనుచరులు సముద్రతరంగాందోళనముచేఁ గలిగిన వమనములు, దుర్బలత మున్నగుశరీరపీడనములకు లోనై యోడదిగి నేలపైఁ జేతులానుకొని కూర్చుండియుండిరి. అపుడు వారిచేతులకంటుకొనిన మన్ను తామ్రవర్ణముఁ గలిగియుండెను. అందువలన 'తాంబపన్నీ' అనురూపమువచ్చి యాపరిసరారణ్యమునకు 'తాంబపన్ని' యను పేరువచ్చెను. క్రమముగా దేశమంతయు నానామముతోడనే ప్రసిద్ధముగాఁ బిలువఁబడుచున్నది. గుజరాతునందున్న గిరనరయను శైలమునఁ దొరకిన యశోకుని శిలాశాసనమునందును లంకకు 'తాంబపన్ని' యనుపేరు వ్రాయఁబడినది. (Turner's Mahavansa, Chapter VI, p. 50. & Ceylon, by James Emerson Tennent, K. C. S., L. L. D. I. C.)

తరువాత సింహవిక్రముఁడగు విజయసింహుఁడు లంక

ను సంపూర్ణముగ జయించి యందు హిందూ రాజ్యమును ప్రతిష్ఠించి తనయువ్రక విక్రమాటోపమున కడు సుకీర్తి దిహ్నముగ నాలంకను సింహళమని పేరుఁబెట్టెను.

విజయునివంశీయులు లంకను మొదట కృషివిద్యను గొనిపోయి యచ్చట — సస్యములకు వలయుజలాశయములును గట్టుమార్గముల నేర్పఱచి దేశము శుభసంపదల కాలవాలము గునట్లు చేసిరి.

విజయునివంశీయుఁడగు తిస్స (తిష్య ?) యనునాతని ప్రయత్నమున క్రీ పూ 307 వ వర్షమునందు సింహళమున బౌద్ధధర్మప్రచారము ప్రారంభింపఁబడెను. అశోకుని కొమరుఁడగు మహేంద్రుఁడు నాతనితనయుఁడు సంఘామిత్రయుఁ జేరి బౌద్ధధర్మమును వ్యాపింపఁజేసిరి. తిష్యుఁడానూతనధర్మమును ప్రోత్సహించినందులకై ధర్మగ్రంథమునందు 'దేవానాంప్రియః' అని పేరువడసియున్నాఁడు. (Ibid)

ఈవిధముగ మాగధీయులు సింహళచరిత్రమునందున్నతపదవి నలంకరించిరి. సింహళమునందు 'ప్రాచీ' యనఁగ ప్రాచ్యులనిపిలువఁబడుదురు. దేశమునుజయించినసంబంధము చేతను, దేశమునందు ధర్మప్రచారముఁ జేసినసంబంధము చేతను, సింహళమున మాగధీయుల కట్టిప్రాముఖ్యముకలిగెను. (Ibid)

విజయసింహుని వంశమువారే యిప్పటివఱకు సింహళ

మున నెదతెగని ప్రభుత్వమును జేసిరని సింహళచారిత్రము వలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. క్రీ. శ. పండ్రెండవశతాబ్దమున నావంశములోని రాజయగు ప్రథమపరాక్రమబాహువుమిగుల పరాక్రమశాలియై దక్షిణహిందూస్థానరాజులనుజయించి క్యాంబోడియావఱకు తనవిజయపతాకములను నిలిపెను. సింహళమునుపాలించిన కడపటిరాజగు విక్రమబాహువు కడుదుష్టుఁడై దానవరూపమును దాల్చి ప్రజలను బీడింపఁ దొడఁగినందున క్రీ. శ. 1815 వ వత్సరమున బ్రిటిషువారాతనిని రాజ్యచ్యుతుని జేసి భరతఖండమునకుఁ దోలివేసిరి. (Cyclopædia of India, by Balfour.

సింహళ ప్రతిష్ఠాపకుఁడగు విజయసింహుఁడు భారతమాత గర్భమున జనించి యామెచే పాలితుఁడైనవాఁడే. ఆతనివంశము నా రిరువదియైదు శతాబ్దములకంటె నధికకాలమువఱకు విదేశమున రాజరాజేశ్వరులై గౌరవమునొంది తుదకు వచ్చి యీభారతమాతాశ్రయమునే పొందిరి. కుపుత్రులైనను, కుమాతలు కాఁగూడదన్న నానుడిచొప్పున భారతమాత వాత్సల్యమునకు లోనై వెడలఁగొట్టఁబడివచ్చిన తనసంతానమునకు శరణ్యమొసఁగెను.

సింహళవృత్తాంతమును ముగించుటకుఁ బూర్వము హిందువులు నౌకాయాత్రవిద్యయం దెట్లు బుద్ధికుశలతగలవారో

యును సంశయమును గూర్చి యొకటి రెండుమాటలను చెప్పి యీ గ్రంథమును బూర్తి చేసెదను నావికాయాత్రావిద్యాబలము వలననే భూమండలమునందెల్లచోట్ల రాజ్యముల నుపనివేశము లను స్థాపించి యచ్చట తమతమధర్మములను బ్రచారము నొందించి సింహళమును జయించి యందు దెడతెగకుండ రెండువేల వత్సరములవఱకే కాధిపత్యముగా పరిపాలనమొనర్చిన హిందువులిపు డావిద్యయందుదాసీనులై యుండిరని తోచదు. అట్టివిద్యనభివృద్ధినొందించుటకే సర్వవిధముల బ్రయత్నించుట వారికి స్వభావసిద్ధమై యుండవలయును. అతిప్రాచీనకాలము నందే సింహళద్వీపము పోతాశ్రయమున (to harbour Ships) నొక ప్రదేశముగ (Station) బరిణమించినది. వంగదేశోప కూలమునుండి బయలువెడలి సింహళముమీదుగ చీనాదేశ ములోని 'యాంగసికియాంగ్' అను నదీముఖపర్యంతము సముద్ర యానము పోయివచ్చుచుండెను (Ideals of the East by Okakura) క్రీ పూ. ఏడవశతాబ్దమునందు చీనాదేశమున నిపుడు 'కియావో' అని పిలువబడుచున్న యుపసాగరమునందు హిందువులు 'లాంగ్యా' యను పేరుగల యొక వాణిజ్యోప నివేశమును (trade Settlement) స్థాపించిరి. 'లాంగ్యా' అనునది లంకాయను పేరననుసరించి వచ్చియుండవలయును. ఆయుపనివేశమునకు కాంబోడియాయందుపనివేశకులై యు

న్న హిందువులచే జయింపబడి చీనా రాజ్యములోఁ గలిసిపోయెను. (Professor De. Leccon peric) పండితుఁడగు డి లెకన్ పెరియను నాతఁడా యుపనివేశమును గూర్చి యే॥ "ఆదిచీనా వారిసభ్యతకు పాశ్చాత్యాసియా మూలకారణము" అను గ్రంథమునందు విపులముగా వ్రాసియున్నాఁడు. డాన్ (Daun) అను మాసపత్రికయందా గ్రంథమును గూర్చి విశేషముగా విమర్శనము చేయఁబడినది. అందలి స్వల్పభాగము నిందుదాహరించెదము.

The sea traders of the Indian Oceon formed around the present Gulf of Kiaotchou, where the Germans have at present established a naval base., about 680 B. C. a colony, which they called Langga or Langya after the old Ceylonese Lank and hgving their mart and mint at a place called Tsi-mich or Tsi-moh to the north of the Gulf * * . Their final absorption in the kingdom of Cambodia founded by Hindus— in the Indo-Chinese peninsula about the commencement of the Christian Era,

పూర్వము చెప్పిన సుప్రసిద్ధ చీనాదేశ యాత్రికుఁడగు ఫాహియాను 414 వ సంవత్సరమున సింహళమునుండి చీనాదేశమునకుఁ బోవలసివచ్చినపుడు సముద్రమార్గమునఁ బ్రయాణము చేసెను. ఆసమయమునందో ప్రమాదవశమున హాగ్యమొగా

పారసంబంధములగు సామానులు కూడఁ గొనిపోఁబడుచుండెను.

సింహళోపనివేశికులైన హిందువులు నావికాసైన్యమును కూర్పనసమర్థులైయుండిరని తెలియవచ్చుచున్నది. క్రీ శ 495 వ వత్సరమున రాజయిన మొగ్గల్లానను జాతీయ నావికాసైన్యమును (National Marine) స్థాపించెను. క్రీ. శ 607 వ వత్సరమున సింహళదేశపు రాజు చీనానుండి రాయబారులు వచ్చుచుండెడు పడవలనెదుర్కొనుటకు ఒక్కమొగ్గలాయను బ్రాహ్మణుని ముప్పదిపడవలతోఁ బంపెనని చీనాచరిత్రమునందు చెప్పఁబడినది. పండ్రెండవశతాబ్దమునందు ప్రథమ ప్రక్రమబాహుఁడు విదేశవిజయమునకై యాత్రారంభుఁడైనప్పు డందులకై యైదు మాసములలో నందలకొలఁదిపడవలు సజ్జితముగ సమకూర్పఁబడినవి. (Epitome App. p. 73) Ceylon, by Sir James Emerson Tannent, K. C. L., L. L. D, etc.

ప్రాచీనులైన హిందువులు దేశాంతరములందుపనివేశములను స్థాపించుటలో సమర్థులై బుద్ధియందును కౌశలమునందును నిపుణులు కొఱఁతవడియుండరని పైవృత్తాంతమువలన వ్యక్తము కావచ్చును

హిందువులు భూమండలమందలి నాలుగుమహాఖండములకు రాకపోకలు సల్పుటయేగాక వారి యుపనివేశముల

నుండి సమస్తభూమండలమునకును వ్యాపించి తమ వాణిజ్యమును, రాజ్యధర్మము, నీతి మున్నగు నాగరిక విద్యలను వ్యాపింపఁ జేసిరని పైని వివరింపఁబడిన సూక్ష్మచారిత్రమునను తెలిసికొనవచ్చును. అందఱా విషయమున ప్రాచీనహిందువులకు కృతజ్ఞులై యుండవలయును. (Ideals of the East, by Okakura.)

అనుబంధములు

	చందాదారులకు.	ఇతరులకు
	అ. పై.	అ. పై.
1. రాధారాణి	4—0	4—
2. యుగళాంగుళీయకము.	3—0	3—
3. రాజభక్తి.	2—0	3—
4. లీల.	3—0	4—
5. సాధన.	5—0	7—
6. ఇందిర.	3—0	4—
7. హారావళి.	3—0	4—
8. ప్రభావతి.	2—0	3—
9. మాలతి.	1—6	2—
10. కమలాకాంతుడు.	1—6	2—
11 పరిమళ.	6—0	8—
12 రజని.	6—0	8—0
13. నీరద.	5—0	7—0
14. సీతావనవాసము.	5—0	7—0
15. ఉన్మాదిని.	3—0	4—0
16. సంతాపకుడు.	4—0	5—0
17. వియోగిని.	3—0	4—0
18. చంద్రసేనుడు.	4—0	5—0
19. కృష్ణకాంతునిమరణశాసనము.	6—0	8—0
20. ఆరణ్యిక.	6—0	8—0
21. వ్యాఘ్రాచార్యబృహల్లాంగూలము.	2—0	2—6
22. ఉన్మత్త.	2—0	2—6
23. మీరాబాయి.	1—0	1—0
24. రాణీతారాబాయి..	1—0	1—0
25. కాబూలుసాహేబు	1—0	1—0
26 భారతమహిళ.	5—0	7—0

ఆంధ్రప్రచారిణీగ్రంథనిలయము,

నిడదవోలు, కృష్ణాజిల్లా

అయ్యతో చెప్పు. "నే నంతయు సరిజేసినాను. గాడిదె కొడుకు దావా తెచ్చుకోనీ "....

మహే—ఎవరు? యజ్ఞేశ్వరుడు గారా?

కేదా—"గార" యినాడేమి? తొత్తుకొడుకు, పాజి-లుచ్ఛ నాలిముచ్చు-

మహేం—ఇంక దావా చెయ్యడు.

కేదా—జంకినాడూ! నేను జాక్సనుగారి నడిగినాను. అందుకే అడలు— భ్రష్టుడు—దావా చేయునట— పత్రము నకు సాక్ష్యము రాదు. అందుకే పంద జంకినాడు.

మహేం—అది కాదు.... అతనికి మా అక్క నిచ్చి పెండ్లి చేయుదుము.

కేదా—పెళ్లి! ఏమంటివి! సరిగా చెప్పు. పెళ్లే! విధిపూర్వక వివాహమే?

మహేం—నేడు ప్రధానము. తాంబూలాలు పుచ్చు కొనుటకు వారు వచ్చెదరు.

కేదా—ప్రధానమే! తాంబూలములు పుచ్చుకొం దురా? పిల్లను చూచుట— పిల్లవానిని చూచివచ్చుట— ఇచ్చుట— పుచ్చుకొనుట—కట్నము, కానుకలు, అన్నియు తెగి నవా? చూడ వచ్చెదరా? ఎప్పుడు?

మహేం—నేడే!

కేదా—సరే.... ఈపెళ్లి కాదు. నేడుండి నేను రేపు పోయెదను. ఇచ్చటనే భోజనము చేసెదనని మీ అమ్మతో

చెప్పుము. నా కొరకు కేమియు ప్రయత్నము చేయవద్దు. సుశీల ఏది?

మహేం—కనబడ లేదు.

కేదా—దాని కీపెళ్ళి యిష్టముకాదు గదా?

మహే—అదేమో?

కేదా—దాని కిష్టమైన నేమి?

(సుశీల వచ్చును)

అమ్మా, నీకు పెండ్లి యట? (ఆమె ఊరకుండును) సరే. ఈ పెళ్ళి కాజాలదు. నేను కానీయను. నీకిది యిష్ట ము లేదు కదా? (ఆమె ఊరకుండును) తెలిసినది. మహేంద్రా! ఈ పెళ్లి కాదు. సుశీలా, మీ నాన్నతో 'నాకు కూటికి గుడ్డకూ మీ రీయలేనిచో కేదారుడు నన్ను పోషించున' నుము. నా కాడపిల్లలు లేరు. నీవే నా కూతురవు. మా యింటికి రా! (సుశీల ఏడ్చును) ఏడువకు. ఈ పెళ్లికానీయను; నేను కానీయను. మహేంద్రా! కాగితము కలమును తీసు కొనిరా! (పోవును. నవ్వి) దేవేంద్రా! బోధపడినది. అంత యు తెలిసినది. నీ యవస్థను నాకిచ్చి నా యవస్థను నీవు కొనుము.... ఇట్టియెడ నేమి చేయవలయునో మన సంఘము నకు చక్కగా బోధింతును. దిక్కుమాలిన మన సమాజము కసాయి దుకాణము. పిశాచి! రాక్షసి! (సుశీలతో) అమ్మా! క్షమించు. నీయెదుట తిట్టకూడదు. మన సంఘము చాలా

మంచిది, పరమసాధువు. సనాతనార్యఋషిసంఘటితము. అది పాడువడునా ? అట్లనగూడదు.

(కాగితము కలముతో మహేంద్రుడు వచ్చును).

మహేంద్రా, తెచ్చినావా ? ఇటు తెమ్ము.... కాదు. నీవే వ్రాయుము.

మహే—ఏమి వ్రాయను ?

కేదా—' ఈపెండ్లి కాబోదు' అని వ్రాయుము. పిమ్మట నందరికిని చూపవలయును....నవ్వెదవేమి ? వ్రాయి ! (అతడు వ్రాయును). ఏదీ చూపుము. (చదివి) ఏదీ కలము. ఇదిగో నా సంతకము. 'శ్రీ కేదారనాథ భట్టాచార్యులు' చూడు. దీనిని జాగ్రత్తగా నుంచుము. అందరికి చూపవలయు. సంతకమయినది. ఇక భయము లేదు. అమ్మా, భీతిల్లకు. రమ్ము లోనికి పోవుదము (వెళ్లుదురు).

మహే—అసాధ్యుడు లాగున్నాడు. (వెళ్లును).

ఐదవ రంగము.

(దేవేంద్రుడు, ఉపేంద్రుడు, యజ్ఞేశ్వరుడు, సదానందుడు, ఉపేంద్రుని భక్తగణము)

ఉపే—దేవేంద్రా, జాగేల ? ముహూర్త మాసన్న మైనది, ప్రధానము కానిమ్ము, "శుభస్య శీఘ్రమ్".

హరి—ఔనౌను-శీఘ్రమ్- ఏమి నవీనా ?

నవీ—ప్రభువుగారిమాట తప్పునా?

శంక—దేవేంద్రా, ఏ మాలోచించుచున్నావు ?

దేవే—ఏమియు లేదు- ఇంట్లో నేదో రోదనధ్వని యగుచున్నట్లున్నది. మీకు వినబడలేదా ?

ఉపే—ఏమియూ లేదు, కానిండు.

హరి—దేవేంద్రా! ఇట్టి వరుడు లభించుటకు మీకన్య అఖండతపస్సు చేసి యుండవలయును.

శంక—కుబేర సంపత్తి !

నవీ—ఓహో !

వినో—వయసు నెంచవు.

హరి—దానికేమి ? జుట్టుకు నల్లరంగు పూసినచో ఇరువదేండ్ల పెళ్లికుమారుని లాగుండును.

సదా—దంతములు కూడా కట్టించుకొనవలయునేమో?

శంక—దేవేంద్రా, ఎందుకీ ఆలస్యము ?

దేవే—లేదు లేదు- ఏమి సదానందా, సంకల్ప మారంభింతునా ?

సదా—నీ చిత్తము.

దేవే—అట్లు కాదు. మనస్ఫూర్తిగా ఈ పనిచేయు మని నీవు చెప్పువరకు నేను చేయజాలను. నీవు చెప్పినవెంటనే చేసెదను.

ఉపే—నేను చెప్పుచుంటినే ?

నవీ—ప్రభువుగారు చెప్పిన చాలదా ?

దేవే—మీరు కాదు- సదానందా, నీవు చెప్పవల యును.

సదా—నీ కూతురు- నీ యల్లుడు- నే నేమనగలను ?

దేవే—అట్లనకుము. శుభకార్యము చేయనున్నాను. సంతుష్టమగు మనసు- ప్రసన్నమగు ముఖము—తో నీవు సమ్మతింపకున్న నేను దీని నొనరింపను. మనసార నీవు వచింపుము.... ప్రారంభింపనా ? సదానందా ! నీవు నాకు బాల్య మిత్రుడవు- ఇట్టి సమయమున నూరకుండుట నీకు తగదు. నీముఖమున మందహాసరేఖల గాంచకున్న నే నీ కార్య ముప క్రమింపను. ఏ మందువు ?

సదా—సరే.... నా అభిప్రాయ మెరిగింపుమని ఇంతగా అనురోధించు చున్నావు కావున, చెప్పుచున్నాను విను. నీ కూతురికి ఈ పెండ్లి చేయుటకు మాఱుగ కాలుసేతులు కలియగట్టి గంగలో బడద్రోయుట మేలు.

హరి—ఏమి, సదానందా, అట్లనుచున్నావు ?

ఉపే—దేవేంద్రా ! నేను చెప్పుచున్నాను, అది చాలదా ? నా మాటకన్న సదానందునిమాట నీకెక్కుడు శుభదాయకమా ? నేను నీకు సోదరుడ, అగ్రజుడ, నామాట నీకు రుచింపదా ?

నవీ—గురువుగారి వాక్యము—

సదా—ఉపేంద్రా ! నీ విట్టి సలహా యిచ్చుచున్నావో నాకు బోధపడుట లేదు. నీస్నేహవాక్యములను తెఱమరుగున కౌటిల్య మమరియున్నదని నా నమ్మకము. నీ స్వరమును జూడ నీవు తడిగుడ్డతో గొంతుక కోయువాడవని స్ఫురించుచున్నది. ఎవని కొంప మాపదలచితివి ? సుశీల గొంతుక కోయదలచినావా ? అట్టి కృత్యము మాకు కల్పనాతీతము.

హరి—సదానందా, మహర్షిగారి నిటుల నిందించెదవేమి ?

సదా—మీకు జవాబు చెప్పనక్కరలేదు. మీరు క్షుద్రోపజీవులు....ఉపేంద్రబాబూ ! నీ హృదయ మింత నీచమని నే నెరుగను. నే నొరుల నిందించువాడను కాను. నీ బోటి తగుమనుష్యుని ఇంతకన్న నేమని దూషింపగలను ? మంచి వేషధారివి ! మోసకాడవు !

నవీ—గురువుగారు...

ఉపే—నవీనా, ఊరకుండుము. సదానందా! పదిమంది నా యెడ భక్తిశ్రద్ధల నగపరచిన అది నాదోషమా ? వృక్షపరిణతి ఫలమునుబట్టి యుండును. మంచి ఫలమును భుజించిన నరు లావృక్షమును కొనియాడిన, తప్పు దానిదా ?

సదా—అయ్యా, క్షమించుడు. దేవేంద్రునికి సోదరులై, వాని శుభోదర్కము నభిలషింప దగిన మీరే ఇట్టి సలహా నిచ్చినందుకు మిమ్ము నిందింపవలసి వచ్చెను. లోగడ మిమ్మె

ప్పుడైన పల్లెత్తు పాడుమాట అంటినా ? దేవేంద్రా! ఈవివా హము మీా సుశీలకు సమ్మతమా ?

దేవే — నాకు తెలియదు.

ఉపే — కన్యకసమ్మతితో నేమిపని ? ఎద్దునడిగి గంత కట్టుదురా ?

శంక — గురువుగారు చెప్పుచుండిరే !

సదా — (ఉపేంద్రుని వైపు చూచి ఘృణ నగపరుచును) దేవేంద్రా ! నీ కొమార్తెకు బాల్యముననే వివాహ మొనర్చియుండిన ఆమె సమ్మతి గొన నక్కరయుండదు, కాని పదునారువత్సరములు పైబడినవి, చదువుకొన్నది, కావున ఆమె సుఖదుఃఖములయెడ ఆమె సమ్మతిని గొనక పెండ్లిచేయుట భావ్యముకాదు.

యజ్ఞే — సదానందా ! చూడు, ఈ శుభకార్యమున కంతరాయము కల్పింతువేల ? దేవేంద్రా ! యావద్ధనమును వడ్డీతో వదలెదను.

సదా — ముందు కన్య అభిప్రాయమును కనుగొని రండు.

ఉపే — ఆమె మాత్రము వలదనునా ? మా అభిప్రాయమే ఆమె అభిప్రాయము.

(కేదారుడు మరికొందరును కర్రలతో వత్తురు)

కేదా — ఆఁ, సమయమునకే వచ్చినాము.

సదా — కేదారా, వీరందరెవరు ?

కేదా—అంతయు ఆఖరున చెప్పెదను. సు॥ నీనా త్తుని- (యజ్ఞేశ్వరునితో) పెండ్లి కొనుకా, పో స్మిటనుండి.

యజ్ఞే—ఏమి యీ దురంతము! దేవేంద్రా?

కేదా—నేను పోమ్మన్న మూర్ఖుడా పోవేమి ?

దేవే—కేదారా, ఏమిది ?

కేదా—నీ పూరకుండుము, లేకున్న కలహముతప్పదు. లేవవేమిరా! కుక్కా! పందిలాగున బలిసి నావు. పద బయ టికి. లేకున్న కిరీటపూజ తప్పదు. ఒక కాలు కాటికి ఇంకొ కటి నరకమునకును చాచుకొన్న నీకు పెళ్లి కావలెనా ? పెద్ద మ్మా- పద- బాలిశా! నిర్భాగ్య దామోదరా!

యజ్ఞే—నన్నెందుకు తిట్టెదవు ?

ఉపే—పెద్దమనుష్యులయెడ నీవిట్లు వర్తింప జెల్లునా? కేదారా!

కేదా—ఓహో! మహర్షిగారా! మిమ్ము చూడనే లేదు. ఏమిరా! లేచెదవా ? చెప్పుదెబ్బలు కావలెనా ? ఊం. లేవవేమి ?

సదా—కేదారా!

కేదా—మాటాడ వలదని చెప్పితినే. సదానందా! నాకు రెయిలువేళ మించుచున్నది. ఈ కాకిమూక నిక్కడ నుండి వెడలనడపిన గాని నేను వెళ్ళను. మంచిమాటలతో నీరు వెళ్లినచో దెబ్బలు పడవు, లేకున్న కర్రలకు పని కల్పిం

చవలసి యుండును. నిజము పల్కితిని. ఏమి కదలుదురా? లేక కత్తు లెత్తుమందురా?

హరి—యిది కేవల మన్యాయము. గౌరవనీయులయెడ కారుకూతలా ?

కేదా—నోరుమూసుకొనుము. మీరందరును కుక్కలు పందులు, గాడిదెలు, పరోపజీవి కీటకములు. పోదురా? లేక దుమ్ములువిల్లుగ పొడువనా ?

శంక—ఏమయ్యా! వరుసపెట్టి అందరిని తిట్టుతున్నావు

కేదా—ఊరుకో. గుడ్లగూబా !

శంకా—నేను గూబనా ?

యజ్ఞే—శంకరా, ఊరుకుండుము. కయ్యమునకు కాలు దువ్వకు.

శంక—ఇంకొకసారి అననీ.—

కేదా—ఒకసారి కాదు. నూరుసార్లంటాను. గూబా! నా కాలస్య మగుచున్నది. సదానందా! నా నేరము లేదు. తాటిటెంక లాగు లేలా నీవు లేవవేమిరా ? తన్నులు కావలెనా? (కాలితో యజ్ఞేశ్వరుని పొడుచును)

యజ్ఞే—నన్ను పొడిచెద వేమిరా ?

కేదా—తెలియు లేదా? ఇదిగో (తిరుగ పొడిచి) ఇప్పుడు తెలిసినదా ?.... లే....అన్నలారా ! కత్తు లెత్తుడు.

యజే—సరే- పోవుచున్నాను కాని దావా తెచ్చె దను. ఊరుకొనను. చూడు నాదెబ్బ !

(వెళ్ళును)

భక్తు—(వెళ్ళుచూ) చూడు మాదెబ్బ.

కేదా—చూచెద లెండి. పిచ్చికుక్కల్లారా ! ఈపింజారిపంద యజ్ఞేశ్వరుడు నేడో రేపో చావనున్నాడు, వీనికి పెళ్ళి కావలెనట; ఇంకొక క్షణ మాగిన పెద్దపెళ్ళి చేసి పంపుదును. మహర్షిసత్తమా ! భక్తగణము పారిపోయినది. చిరిగిన గుడ్డపీలికవలె మీరిచట జీరాడనేల? అనుష్ఠానసమయ మాసన్నమైనది. ఆశ్రమమున కరిగి భగవద్గీతా పారాయణ మొనర్పుడు.

ఉపే—నీ జాడ్యమునకు కారావాసమే శిక్ష !

(పోవును)

కేదా—ఒకసారి కాదు. లక్షసారు లేగుటకు సిద్ధము. కర్తవ్యము నిర్వర్తించితి. తత్ఫలము దైవాధీనము..

సదా—కేదారా! ఎందరో గీతలను చదువుచుందురు- నీవో వాని నాచరణమునకు తెచ్చితివి. ఏదీ, నీ కౌగిలిమ్ము ....

కేదా—ఇంక మూడు నిముసముల వ్యవధి యున్నది.

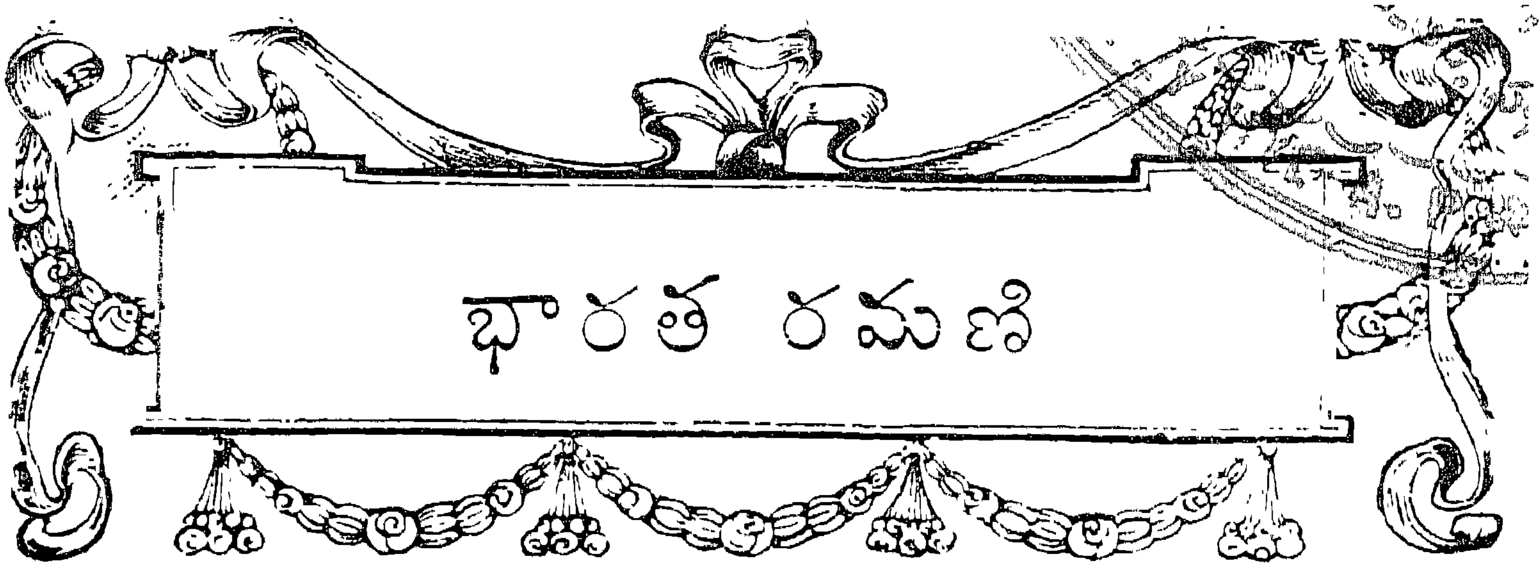
దేవే—కేదారా! ఎంత పనిచేసితివి !

కేదా—నన్నేమియు ననవలదు, జగడము పెరుగును,

ఇదే రైలునకు వేళ సమీపించినది. తిరుగ నీమూర్ఖునకు నీకూతురినిచ్చి పెండ్లి చేసితివా— నేనొప్పను— కీడు మూడక తప్పదు. ఇప్పుడే చెప్పుచున్నాను. ~~ఈ~~మాటకు తిరుగు లేదు. మరునాడే యజ్ఞేశ్వరుని తల పగులగొట్టి, నీకుమార్తె సౌభాగ్యమును హరింతును. దీని మఱువకుము—

(పోవుదురు)

రెండవ అంకము

మొదటి రంగము

(దేవేంద్రు నిల్లు-దేవేంద్రుఁడు, సదానందుఁడు.)

దేవే—కేదారున కొకనెల ఖైదు విధింపబడునా?

సదా—అంతవరకు రాదు. పది పదిహేను రూపాయిలు జరిమానా పడవచ్చును. ఐననేమి ? కేదారు డద్భుత వ్యక్తి సుమా !

దేవే—ఏల ?

సదా—'నీవు కొట్టితివా ?' అని న్యాయాధికారి అడుగ 'గట్టిగా కొట్టితిని' అనెను. 'దానికి నీవు చింతింతువా?' అని యడుగ 'ఎంతమాత్రము చింతింపను ; వీలున్నచో ఇంకొకసారి చితగఁగొట్టెదన' నెను.

దేవే—పాపము! అతనికి నామూలమున ఖైదయ్యెను. నేను నా కూతురుని జంపుటకు కత్తినెత్త ఆవేళను కేదారుఁడు తన వక్షమున గొనెను. తండ్రికి బలికాకుండ తనయను తప్పించెను.

సదా—నేడు నీవు కచేరికి పోదువా?

దేవే—పాపము! న్యాయవాదిగారు జెయిలులో పడినాడు.

సదా—మీ చిన్నపిల్లకు జ్వర మెట్లున్నది?

దేవే—నా కొడుకు-నా కూతురికై- నేను తండ్రిని ఓహో!....

సదా—వైద్యుడు వచ్చెనా?

దేవే—ఆహా! సంఘమా!

సదా—అట్లు చూచెద వేమి?

దేవే—మంచి సంఘమే. సదానందా, మనలో నిరుపేదలకు స్త్రీసంతాన మేలకల్గునో ఎరుగుదువా? పాపుపడిన ఈ బజారున పరమపూత లేల అవతరింతురు? వారి దోషమేమి?

సదా—దేవేంద్రా! సమాజమును నిందింతువేల? దోషము దానిది కాదు, నీది- చదువు ముగియకుండగనే నీవేల పెళ్లియాడితివి?

దేవే—మా తండ్రిగారు చేసిరి.

సదా—సరే- తండ్రి తప్పునకు తనయుడు దండింపబడును. ఇది క్రొత్త కాదు.

దేవే—ఆఁ. ఈ తప్పు తనది కాదు. పెళ్లివిషయమున కనుగొమ్మని ఆయన మా అమ్మతో చెప్పెను. మాయమ్మ నన్నడుగ నేనంగీకార సూచకముగ తల యూచితిని. నాకు బాగుగ జ్ఞప్తియున్నది. ఆ దినములలో వివాహమును సందన

వనమున పారిజాతములే పూచుచుండు ననియు, సుగంధిస్నిగ్ధ మలయపవనము లెప్పుడును వీచుచుండు ననియు, కోకిలలు గానము సేయుచుండు ననియు, ఎంచుచుంటిని, కాని ఇట్టి విషఫలముల నాస్వాదింపవలయునని కలనైన తలపలేదు. ఇప్పుడు సంసారమను వలలో చిక్కుకొంటిని; చిక్కులను విప్పినకొలది చిక్కుము బిగియుచున్నది, తప్పించుకొను దారి తట్టుటలేదు. దరిదాపు కానరాకున్నవి. సదానందా, ఏది వెరవు?

సదా.—మున్నొకనాడు చెప్పితినే.

దేవే—ధైర్యము చిక్కదాయె. ఏల?....ఆఁ! నేను పురుషుడను కానా?....కాదు....విడిచెద....నిశ్చయించుకొంటిని. తెంచి వైచెదను.

సదా—దేనిని?

దేవే—చేతికి చిక్కితిని కదా అని చెంపలు వాయించుచున్నది....బాధ మిక్కుటమగుచున్నది. ఇక భరింపలేను.

సదా—ఏమిది దేవేంద్రా, అట్లనుచుంటివి?

దేవే—సదానందా, నిన్నొకటియాచింతు, ఇచ్చెదవా?

సదా—ఏమి కావలయినో అడుగుము, సంకోచము వలదు. ఇన్నాళ్ళనుండి నాతో మెలగుచున్నను నా నైజ మెరుగలేకుంటివి. నా సంపదలో సగమడిగినను సంతసముతో ఇచ్చెద ఇదివర కొసగనందుకు హేతువిది. నీవు నన్నడుగ లేదు. ఒకసారి అడిగిచూడు.

దేవే—నీవు నాకు ధన మీయ నక్కఱ లేదు. దాని కన్న విలువగల పదార్థ మడిగెదను. నీ కుమారుని నాకిచ్చి నాకుమార్తెను నీవు కొనుము.

సదా—నీవు నోరువిడిచి అడిగినది. నా చేతిలోనిది కాదు. నా కుమారుని వివాహము వాని ఇష్టముపై నున్నది.

దేవే—నీ కుమారుని కిది సమ్మతమని నేనెరుగుదు.

సదా—అట్లైన నేటి నుండియు నీకూతురు నాకోడలు.

దేవే—ఇప్పుడు నీ వింటికేగుము. నేను మనసు దిట్టము చేసుకొనెదను.

(సదానందుడు పోవును, ఉపేంద్రుడు వచ్చును).

ఉపే—దేవేంద్రా! ఆ విషయమున నేమి నిశ్చయించితివి?

దేవే—అన్నా! సుశీలను సదానందుని తనయున కిచ్చి పెండ్లి చేసెదను. ఇక ఆ విషయమున చింత లేదు

ఉపే—అయ్యో! అయో! నీకు మతి పోయినదా ఏమి?

దేవే—ఔను కాబోలు.

ఉపే—సంఘము?

దేవే—విడిచెద.

ఉపే—సోదరా! నీ కుమారిక యోగ క్షేమముల నారయు పూచీ నీయందున్నది. నీవు సనాతనధర్మమునునిలువబెట్టినచో నందఱకును మేలొనగూడును. ఈ పురాతన

దేవే — పురాతనమే కానిమ్ము. ఈపాడు సమాజము నకై నా సౌఖ్యమంతయు త్యజించి నేను దానికి దాసుడనగు టకు అది నాకొనర్చిన మేలెద్ది? సంఘము నాకొక కాసైన నొసగదే? పైపెచ్చు నాపై కార్యభారము మోపియే యున్న ది. సనాతన ధర్మముల శాసించునాడు ఒకనికి కష్టము ఘటిల్లిన పదిమందియు దానిని పంచుకొను చుండెడువారు. ఇప్పుడో ఒకడు చచ్చుచున్నను ఇరుగుపొరుగువారు వాని వైపు తొంగి చూడరు. ఇట్టి నిర్మమసమాజ ముండిన నేమి? మండిన నేమి?

ఉపే — తమ్ముడా, స్వార్థమును త్యజింపవలయు.... స్వార్థత్యాగ మెంత సుందరము! ఎంత మధురము! ఆహా! నేను తద్ధర్మము నాచరించు చుంటినని బడాయి కొట్టను. ఆ ప్రియత్నముననే మగ్నుడనై యున్నాను. నారాయణ! గోవిందా! గోవిందా!

దేవే — (నవ్వి) స్వార్థత్యాగ మొనర్పుమంటివి. దేని కొఱకు? ఈసంఘముకొఱకా? ... నాసుఖము నాకొ మార్తె సుఖమును సంఘమున కర్పింతు ననుకో. అంతటితో దీనికడుపు నిండునా? తినుచున్నకొలది దీనికి తనివితీరకు న్నదే. పొట్ట పెరిగిపోవుచున్నదే కాని దీని ఆకలి అణగుట లేదు. దీని అత్యాచారము ఉచ్ఛృంఖలమై పెచ్చుపెరుగు చున్నది.... నేను దీనిని మన్నింప జాలను.

ఉపే — తమ్ముడా! తప్పువడితివి. కులధర్మమును కూల

ద్రోయు చున్నావు. "స్వధర్మే నిధనం శ్రేయః పరధర్మో భయావహః". సముద్రయాన మొనర్చిన వానికి నీ సుత నీయజనునా? సంఘము నిన్ను వెలిబెట్టదా?

దేవే—వెలి వేయనీ—ఇప్పుడు వెలియన్న అవమాన ముగా గణింపబడుట లేదు, మీదుమిక్కిలి గౌరవభాజనముగ గన్పట్టుచున్నది. స్వర్గీయులగు విద్యాసాగరుడు, రామమోహనరాయలు, కేశవచంద్రసేనుల బోటి మహాపురుషులతో బాటు సంఘమునుండి బహిష్కరింపబడుట లజ్జావహము కాదు. వెలిబడినవా రెట్టివారు? అంత్యజుల సోదరభావమున అక్కున జేర్చువారు, బాలవితంతువుల దుస్థితికి ప్రీలుపడిన గుండె కలవారు, నూటికి లేక కూతుళ్ళపెండ్లికి కట్నము లీయ లేక వారి నవివాహితలుగ నుంచువారు, దారాపుత్రాదుల దేహపరిశ్రమచే ధనము నార్జించి దైన్యము లేని జీవిక జరుపు వారు, విద్యాభ్యాసమునకు దేశోద్ధారణమునకుచు విదేశయానము సేయువారు,—ఇట్టి యుత్తమకార్యముల నిర్వహింప బూనువారే కదా వెలివేయబడినవారు!—కాని వేశ్యాలోలురు, వ్యభిచారులు, నాలిముచ్చులు, దొంగలు, స్త్రీహత్య జేయువారు, పదిసారులు బందిగాహులయినవారు, పంచమహాపాతకులు, కులసతుల కాపురముల మాపి వారికూటమి యందు కులుకు చుండెడువారు, కులహీనులచేతికూడు తిను వారు, బాహాటముగా కల్లుత్రాగువారు, జూదరులు, వేల కొద్ది నిరీహుల కొంపలకు చిచ్చుపెట్టువారు, సజ్జనుల గొంతు

కలుకోసి, సంగడికాండ్ల పచ్చనికొంపలు మాపి, మొత్తని వారి సొత్తును హొత్తుకొనువారు, వంచకులు, వేషధారులు,— ఇట్టివారు సంఘముచే సాదరముగా సమ్మానింపబడుచున్నారు. పతితులగువారు పరమధార్మికులయి ప్రజ్వరిల్లుచుండ, విద్యాసాగరునివంటి వివేకులు వెలివేయ బడుచున్నారు. అట్టిచో వెలికి వెనుదీయ నేల ?

ఉపే—నీవు శాస్త్రాధ్యయనము సేయలేదు. నేను శాస్త్రములనన్నిటిని చదివితినని విఱ్ఱవీగను. ప్రధానమైనవాటిని పఠించితిని.

దేవే—మీరు చదివినందుకు ఫలము ప్రత్యక్షము కాలేదా ? సంఘములో నున్నను సంకటములు తప్పవు, దానిని వీడినను సంకటములు తప్పవు. ఈరెండుమార్గములలో నొకదాని నెంచుకొనవలయును. నేనురెండవదాని నెంచుకొంటిని. మీరు నాకేమియు బోధింపనక్కర లేదు. వైష్ణవసంప్రదాయానుసారులగు మీ భక్తబృందమును తరింపజేయుడు. ఇక దయసేయుడు.

ఉపే—సరే. నీ యిష్టమెట్లో అట్లే ఒనర్పుము. మధుసూదనా ! గోవిందా ! మురారే ! ....(పోవును.)

దేవే—ఈ విషయమున నింతవరకూ నాకించుక సంశయ ముండెను, కాని ఈతని ఆచరణమున అది నివృత్తమయ్యెను. బ్రతికితిని.

(మానద వచ్చును)

ప్రాణేశ్వరీ! నే డుత్సవదినము, మన మానందింప వలయును.

మాన — ఏల?

దేవే — నేను బంధములు త్రెంచుచున్నాను. సంఘమను త్రాడును సడలించుచున్నాను. పంజరమును భేదించి బయటికి పరుగెత్తుచున్నాను. నాతోట నీవుకూడ వత్తువా?

మాన — ఎటకు?

దేవే — (పైకిచూపి) అటకు. నీలాకాశతలమునకు. అంశుమంతుని అలయమునకు. పరమపవిత్రమగు వాయుమండలమునకు — సదానందుని తనయునకు సుశీల నిచ్చి పెళ్ళి చేసెదను.

మాన — ఎవరికి?

దేవే — సదానందుని కుమారుడు వినయునకు.

మాన — నిశ్చిత మైనదా?

దేవే — ఆహా, సునిశ్చితము. ఇదివర కించుక సంశయముండెను, కాని అన్నగారి సందర్శనమున అదీ తీరినది. ఇక నీవు పెళ్లిపనులు సాగింప వచ్చును.

మాన — నాథా! నేడు సుదినమే! ఇంతకన్న సుఖదాయక మగువార్త ఉండబోదు. సుశీల కిది సమ్మతమే.

దేవే — నీకు?

మాన—మీకేద్ది సమ్మతమో నాకదే సమ్మతము. నేనుపోయి సుశీలతో చెప్పెదను. (పోవును)

దేవే—ప్రేయసీ! నీ మనసులోని మాట ఇన్నాళ్ళు దాచగల్గితివా? "నీకేది సమ్మతమో నాకదే సమ్మతము" అని నోటినిండ మాటాడి పతిభక్తి బయలుపరిచితివి. యజ్ఞేశ్వరునితో వివాహప్రసంగము సల్పునపుడు కన్నుల నీరుపెట్టితివే కాని పెదవి కదల్పలేదు. వినయున కిచ్చి వివాహ మొనర్తు నన్న ఆనందమును పట్టలేక పోతివా? కాయము స్థూలము కాకున్న నృత్యము చేసియుందువు కాబోలు. (పోవును)

మానదా వినోదినులు వత్తురు)

మాన—సుశీల ఏదీ?

వినో—కాళ్ళు కడుగుకొను చున్నది.

మాన—మీకొక శుభవార్త తెచ్చితిని.

వినో—ఏదది?

మాన—సుశీలను వినయున కిచ్చుటకు మీ తండ్రి గారు నిశ్చయించిరి.

వినో—నిజముగా?

మాన—ఆహా! నేను సుశీలతో చెప్పివచ్చెదను.

(పోవును)

వినో—ఆహా! సుశీల కిది ఎంత సుఖదాయకమైన వార్త! ....నాకో? ....వద్దు. దానిసుఖమే నా సుఖము.

ఇంతకన్న నాకేమి కావలెను ? నేను బ్రహ్మచర్యము పూనెదను. దైవమా ! దీని నెట్లు నాచే నిర్వహింప జేసెదవో నీదే భారము. (సుశీల వచ్చును) చెల్లెలా' శుభవార్త వింటివా?

సుశీ—వింటిని, కాని ఇప్పుడట్లు జరుగనేరదు.

వినో—ఏది జరుగనేరదు ?

సుశీ—నే నాతని పెండ్లియాడను.

వినో—చిత్రముగా నున్నదే !—ఇంకెవని పెండ్లి యాడుదువు ?

సుశీ—నాకు పెళ్లియే వలదు.

వినో—సరి సరి. ఆడది పెళ్లి చేసుకొనకున్న నెట్లు ?

సుశీ— ఆకాశము విరిగిపడునా ? బ్రహ్మాండము బద్ద లగునా ?

వినో—అమ్మో ! ఎంత మాటాడితివి ! మనదేశమున అనాదినుండియు ఆడది పెండ్లియాడుచునే యున్నది. ఇదే మన ఆచారము.

సుశీ—ఔను. నేనెరుగుదును. మన దేశమున ఆడవారి యెడ అత్యాచారము ప్రబలుట గనుచుంటివా ? శ్రీరామచంద్రుని వంటివాడు ప్రజలను సంతోసింప జేయుటకు నిరపరాధిని అగు ధర్మపత్ని నింటనుండి తరిమెను. అది ఉత్కృష్టమగు స్వార్థత్యాగమని అందరూ ఆ మహారాజును ప్రశంసింతురు. ప్రజలు కోరినచో తన తల్లిని కూడ తరిమియుండును కాబోలు! సకల ధర్మవేత్తయగు యుధిష్ఠిరుడు మాయ దురోదరంబున మహా

సాధ్వియగు ద్రౌపది నోరెత్తెను. ఈ పురుషజాతికి సర్వనాశము సంభవింప వలదా ? కాలానుక్రమణమున కోట్లకొలది హిందూనారీమణుల బాష్పప్రవాహము వారి వేడినిట్టూర్పులచే ఆవిరియై ఆకసము నిండియున్నది. అది నేడభిశాప రూపమున ఈ పురుషజాతిపై విషవృష్టి కురిపింపదా యేమి. ఇంత స్వార్థపరులగు పురుషులు మనల అబలలజేసి అనాదినుండియు మనయెడ అత్యాచారము సల్పుచున్నారు. ఇట్టి జాతి మట్టిలో కలియవద్దా ?

వినో — సుశీలా ! ఒక్క గుక్క నన్ని మాటలాడితివే ? నీవు ఒక పక్షముననే పల్కుచున్నావు. మంచియు చెడ్డయు నెంచవలదా ? మనకు సంభవించిన అవిచారమునకు అత్యాచారమునకును పురుషులే కారణభూతు లనుకొన్నను, మనలను సుగుణములచే నలంకరించినవారు వారుకారా ? ప్రపీడితయు పరిత్యక్తయు నైన సీత అవసానకాలమున "జన్మజన్మాంతరములయందు శ్రీరాముడే నాకు పతియగుగాక" అని మొరపెట్టలేదా ? ఇట్టిమాట వేరొక దేశమున వేరొక జాతియందు, వేరొక మహిళాబృందము నోట నెలువడునా ?

సుశీ — ఇంకేదేశముననైన తండ్రి యాజ్ఞానుసారము తల్లితల నరికిన సుతు డుండునా ? అక్కా, యుక్తుల కేమిలే. క్రోధోద్రేకమున నాటక్కు సమూలము దహింపబడు చున్నది. మనదేశమందలి మగవారు, సతులకు పతులే ప్రేమ భాజనములు, పరమధ్యేయులు, ఉత్కృష్ట దైవములనియు

ఉగ్గుపాలనుండియూ నూరిపోసి ఊహింప శక్యముకాని ఉచ్ఛా దర్శముల నిర్మించి యున్నారు. వాటిని పట్టుకొని పడతులం దరును పాకులాడుచున్నారు. అభాగినులమగు మనజాతికి ఇట్టి మానసీయ కఠోర నియమములచే ఆత్మగౌరవమును అణగ గొట్టుట వారి స్వార్థసిద్ధికే గాని మరొకటి కాదు. పురుషులు వేశ్యల నుంచుకొందురు. వారికి ఎనుబదేళ్ళు నిండినను ముక్కుపచ్చలారని ముద్దరాండ్లను పెండ్లి చేసుకొని ఆకల్యాణుల కాలితో తన్నుదురు; దీని నంతయు మనసంఘము సహించి యుండును. అందుననే నారీజాతి సుఖసాధనసామగ్రియను నియమము కల్పింపబడెను ఇది ఏదేశమునరైన కలదా?

వినో—చెల్లెలా! పురుషజాతి చెడ్డదైన మనము సదా దర్శములనుండి స్ఖలితలముకానేల? వారిని ఉదారుల జేయ గూడదా? వారు మనకొనర్చిన అన్యాయమునకు మనము బదులుసేయుటకు వారేమి మనకు శత్రువులా? సుశీలా! నమ్రిత వీడకు, సహన మభ్యసింపుము. సహించియుండుటకే సతులు జన్మించిరి. మనజీవముల నర్పించుటయే మనకు విధి. భగవంతుడు మనలను పురుషులతో సమానముగా సృజింప డయ్యె. ఎట్టి దుర్దినములందైన హిందూజాతి తలయెత్తి తిరుగ గల్గుటకు వారి నారీచరితమే మూలహేతువు, వారి స్త్రీధర్మమే ప్రబలకారణము. అట్టి చారిత్రము అట్టి నారీ ధర్మము మనము కోలువో జెల్లునా?

సుశీ—సరే. నీవు నాకు చెప్పనక్కరలేదు. అట్లు నీ

వాచరింప గలవు, నాచేత గాదు ; నీ కంను విశ్వాసమున్నది. నాకు లేను. తగవు తీఱినది. ఇక చాలించు....(పోవును)

(మహేంద్రుఁడు వచ్చును.)

మహేం — ఇదే నోటుల కట్ట. ఇప్పుడు నా సము డెవడు ? దీనితో కొన్నాళ్లు కాలక్షేపము సను.

వినో — మహేంద్రా ! నీ చేతిలోని దేమి ?

మహే — ఆ ? యేమీ లేదు.... కాగితములు.

వినో — ఏ కాగితములు ?

మహేం.... కాదు_ప-త్రి-ము_లు.

వినో — నేను నమ్మను. ఏవీ చూపుము.

మహే — ఇవి నోట్లు.

వినో — నీ కెక్కడివి ? నిజము చెప్పు.

మహే — ఆటలో గెలుపు.

వినో — అయ్యో ! తమ్ముడా ! జూదమాడుట మానవా? నీవు బొత్తిగా పాడైనావు. ఎన్నిసారులు చెప్పినను వినవు. మన దారిద్ర్యము నీ మనసున నాటుట లేదా ? ఇట్టి చెడు దినములయందు తండ్రిగారికి తగినంత సాయము చేయుట మాని, ఉన్నదంతయు నూడ్చి జూదమున పెట్టుచుంటివి ! దాన మెచ్చటనుండి తేగల్గుదువు ? దొంగిలింతువు కాబోలు ! అయ్యో ! తమ్ముడా, పండువంటి కులగౌరవమును పల్చన చేయుచుంటివా ? తుదకు దొంగతనము కూడ అబ్బెనా ?

మహే — లేదు లేదు. నేను దొంగలాడ లేదు.

వినో—పోనీ! వంచన చేసితివా? ఊరక నీకీధనము లభించి యుండదు.

మహే—అక్కా! జూదమాడుటకు చేతిలో ధనము లేకపోవుటచే మోసము చే౯ చేజిక్కించు కొంటిని.

వినో—ఛీ! ఛీ! అట్టి ద్రవ్యమంటకూడునా? ఇదెవరిదో వారికిచ్చి క్షమించుమని వారిని బతిమాలుకొనుము. గతమున నీవార్జించిన పాపమును పశ్చాత్తాపబాష్పరాశితో కడిగి వేయుము. అంతవర కింటికి రాకు; నేను నిన్ను రానీయను.

(పోవును.)

మహే—బుద్ధి వచ్చినది. అక్కయ్య చెప్పినట్లు చేసెదను. ఎవరి సొత్తు వారి కందజేసి వారి కాళ్లంటి మొరపెట్టు కొనెదను. తల్లిదండ్రుల మనములు తల్లడిల్లు చున్నది. నాకిది తగదు.

(పోవును)

రెండవ రంగము

(చెఱసాలలో కేదారుడు)

కేదా—ఇది బొత్తిగా చెడ్డది కాదు....ఇందును కొన్ని విచిత్రములు పొడగట్టుచున్నవి. గానుగ ఆడుచున్నది, నూనె దిగుచున్నది. ఇట్లే తల తిరుగునప్పుడు బుద్ధి పుట్టుచుండును. బుద్ధిలేని బుఱ్ఱ బరువునకు చేటు. ఆ కూళను కొట్టుటచే కొంత

సంతస మాయెను. తలలు పగులగొట్టు వానికి గోడపగులగొట్టు టెంత ?—ఆహా ! ఆ ఖైది కన్నులు మూసుకొని ఎంత హాయి గా గానుగ తిప్పుచు పాడుచున్నాడు.

(తెలుగులో పాట.)

తిరుగు తిరుగు గానుగ-మరి
తిరుగుమీ ప్ర గానుగా
కనులుమూసి నిన్నులాగి
కొనుచు ననయ మేను జనగ
కడువడి వగుడాకు చెత్త
సుడిగాలిని సుడివడి నట్లు॥ తిరుగు॥

శీతాతపవర్ష వసం తాతత ఋతువలయమందు
చేతనధాత్రీతలంబు చెన్నుదరిగి తిరుగునట్లు॥ తి॥
చంద్రసూర్యతారకాగ్రి హేంద్రిగణము భ్రిమణ మొంద
వల్పజీవి వీవులెక్క యూ తిరుగక వశమె నీకు॥ తిరు॥
జననమరణచక్రిమందు ననయము తిరుగాడుచుందు
ఎందుకీవు తిరిగెదవో ఎందుజేర నరిగెదవో
ఎవరికెఱుక ఈశ్వరుడే ఎరుగు నీరహస్యమెల్ల॥ తిరు॥

అయ్యా ! నీ వెవ్వడవు ?

ఖైది—నేనా ? ఖైదీని.

కేదా—నీ జాడ జూడ తగుమనుష్యునివలె తట్టుచు న్నావు. నీ విక్కడికేల రావలసివచ్చె ? నా వలెనే ఏదో మంచిపని చేసి వచ్చియుండవలయు.

కైది— లేదు నాయనా, చెడుపని చేయనందున చెఱలో త్రోసిరి.

కేదా—ఎట్లు?

కైది—అట్లైన వినుము. ఉపేంద్రుడను నొకవకీలు తాను సృజించిన ఉయిలులో నన్ను సంతకము చేయుమని నిర్బంధించెను నిజమైన ఉయిలులో నేను సంతకము చేసితిని, కావున కల్పితమగుదానిపై నెట్లు వ్రాలుచేయుదును? అందుకు నాపై పగబట్టి ఒక అబద్ధపు దావాలో నన్నుదూర్చి చెఱలో త్రోయించెను. అతడు ప్లీడరు- కావున ఎట్టిదుండగమైన నొన ర్పగలడు....నో రెండుచున్నది....నీళ్ళున్నవా?

కేదా—గొప్ప హేతువే! నిజమైన విల్లెట్లున్నది, కల్పిత మెట్లు వ్రాయబడెను?

కైది—ఉపేంద్రుని తండ్రి వ్రాసినదానిలో యావదా స్తిలో మూడు వంతులు చిన్నకొడుకగు దేవేంద్రునకు ఒక వంతు ఉపేంద్రునకును పంచి యుండెను. దేవేంద్రుని కూతు ళ్లిరువురకు ప్రామిసరీనోటులపై వడ్డీ ప్రతినెల యిచ్చుచుండ వలయునని ఉన్నది. దానికి నేనూ మరిముగ్గురూ—గదాధ రుడు, కిశోరుడు, హరిపదుడును సాక్షులము. కల్పితమున ఈ పంపకము తారుమారు చేయబడెను. అయ్యో! నో రెండు చున్నది, కొంచెము నీరిమ్ము.

కేదా— తెలిసినది. ఇపుడొక చిత్రము జరుగనున్నది. నాకీచెఱ పీడనిమ్ము....అయ్యో! ఆ ముగ్గురు సాక్షులు

నెవరు ? యజ్ఞేశ్వరుడు, హరిపదుడు—ఇంకొక రెవరు ?

కైది— యజ్ఞేశ్వరుడు కాడు—గదాధరుడు-హరిపదుడు-కిశోరుడు.

కేదా—ఓహో ! కిశోరుడా ! సరే. వా రిప్పు డెక్కడ నున్నారు ?

కైది— గదాధరుడు-హరిపదుడును కాశీవాసము చేయుచున్నారు. కిశోరుడు ప్రయాగలో నున్నాడు కాబోలు. నే నిక్కడికి రాకపూర్వ మత డక్కడ వకీలుగా నుండెను.... నో రెండుచున్నది. కొంచెము నీరిమ్ము.

కేదా—నీరా ? నీదప్పి తీరునట్లు పంచదార పానకము రేపు నాయింట పోసెదను....ఇంత చర్య జరిగినదా ? అయ్యో ! ఇప్పుడు నాకంటె ధన్యు డెవడు ? తా, ధీంతా, తత్తత్తకిటతతా ధీంతా....

కైది—నీకు మతిపోయినదా ఏమి !

కేదా—సాక్షు లెవరు? గదాధరుడు-శ్యామపదుడు....

కైది—శ్యామపదుడు కాడు హరిపదుడు.

కేదా—వీ రెవరు ?

కైది—హరిపదుడు పనిచాలించుకొన్న సబ్ జడ్జ్, గదాధరుడు జమీందారు, కిశోరుడు వకీలు. నీరిమ్ము-మాటాడ జాలను.

కేదా—(పేరులు తబ్బిబ్బుగా పల్కును, కైది వానిని దిద్దలేక విసుగుకొనును) వట్టి నీరే కావలెనా ? లేక పాన

కమా? ఔను పానక మెట్లు వచ్చును?

సైకెది—నీరు చాలును- కొంచె మిమ్ము- రక్షింతువు.

కేదా—లోనికి రమ్ము, కావలసినంత యిచ్చెద.

మూడవ రంగము

(దేవేందు నిల్లు- భార్యా భర్తలు కూర్చుందురు.)

మాన—అది పెళ్లాడకున్న నేనేమి చేతును?

దేవే—పెండ్లియే వలదనెనా?

మాన—వలదట!

దేవే—సరే!

మాన—ఏమి సాధనము?

దేవే—దేనికి? మంచిదే- సొమ్ము మిగులును.

మాన—ఎట్లు?

దేవే—సదానందుడు కట్న మడుగకున్నను పెళ్లిఖర్చులకు సొమ్ము కావలెను కదా? అది మిగులదా?

మాన—బాగు బాగు!

దేవే—ఇందు తప్పేమి?

మాన—పిల్లకు పెళ్లి సేయరా?

దేవే—అదే వలదన్న నేనేమి చేయుదును?

మాన—మీరొకసారి చెప్పిచూడుడు.

దేవే—నేను చెప్పను.

మాన—కన్నె చెఱ విడిపించ వద్దా ?

దేవే—వివాహము కాకున్న అది వీడునెట్లు ?

మాన—కులములోనుండి వెలివేయరా ?

దేవే—అందుకు మొదటనుండియు సిద్ధమే !

(తెఱలో దేవేంద్రా ! అని కేక)

ఆఁ. రమ్ము. నీవు లోనికి పొమ్ము. (ఆమె పోవును) తంటా తీరినది. (సదానందుడు వచ్చును)

సదా—మిత్రమా, నీ దేహస్థితి బాగు లేదని వింటిని.

దేవే—వెతేమియు లేదు. మనోవ్యాధిచే అప్పు డప్పుడు దేహస్వస్థత తగ్గుచుండును.

సదా.—మనోవ్యాధి నేల తెచ్చిపెట్టుకుందువు ?

దేవే—వలదన్నను నన్ను వదలకున్నది. సంతాన ముపై కూర్మి ఎక్కుడయి మమత పెఱుగుటచేత నేమో ?

సదా—సుశీల గూర్చి బెంగగొంటివా ?

దేవే—లేదు లేదు. అది మంచిపని చేసినది, పెళ్లి కొప్పుకొనుటయే లేదు.... ఈకుటుంబము మట్టిలో కలిసిన మేలగును. సకలపాపసంకులము- ఆపదలకు పదము. సర్వ నాశహేతుభూతము. పిల్లలను తాచుపాములకు పాలుపోసి పెంచుచున్నాము.... అబ్బబ్బ ! ఎంత అవివేకము

సదా—నీ అభిప్రాయ మిదేనా?

దేవే—వేఱేముండును ?

సదా—మిత్రమా, నీవు వ్యత్యస్తముగా తలచుచుంటివి.

దేవే—స్వానుభవ మిది. నీరు చొరలేక లోతు నిజముగా తెలియదు.

సదా—నీయెడ నాకు భక్తిశ్రద్ధలు మెండు. ఇట్టి సామాన్యవిషయమున నీమది సంచలించుచున్న దేల ?

దేవే—లేదు లేదు. ఆ విషయమున చర్చింప పని లేదు. అది అనావశ్యకము.

సదా—ఏది ?

దేవే—పిల్ల పెళ్ళి.

సదా—కాదు. అది అత్యంతావశ్యకము.

దేవే—ఏల ?

సదా—జన్మాంతరవాదము, ఆధ్యాత్మికచర్చయు అటుంచుము. సంతానము వాయుభక్షణమున జీవించు ననుకొంటివా ? యావజ్జీవమును వారి అన్నవస్త్రములకు అనువు కల్పించుట తలిదండ్రులకు విధి కాదా ?

దేవే—వారి తప్పేమి ?

సదా—సంతానము కల్గుటకు తలిదండ్రులు కారణభూతులు కారా ? వారి సంరక్షణ వీరికి విధికాదా ? పిల్లలు పెద్దవారై దుఃఖాక్రాంతులైన ఆ తప్పు తలిదండ్రులదికాదా? సంతానము కడుపుమాడి కటకటబడిన కన్నవారు నింద్యులు కారా ?

దేవే—తరువాత, తరువాత.

సదా—కుమారునికి విద్యాబుద్ధులు కరపి వాని అన్న వస్త్రముల కాధారము కల్పించుచున్నారు. అట్లే కుమారికి కూడ కల్పింప వలదా? పిల్లకు పెళ్లి చేయుట వలన దానికి జీవనాధారము కల్గును. కావున నీకూతునకి నీవు పెండ్లి చేయుట తప్పదు.... కాని

దేవే—ఊరకుంటి వేమి?

సదా—స్త్రీలయెడ భగవంతుడే నిష్ఠురుడు, దానికి మనమేమి చేయగలము? వారి యోగక్షేమములకై సాధ్యమైనంత యత్నము చేయుట పురుషులకు విధి- స్త్రీలకు రానున్న క్లేశముల తొలగింప బూనుట పురుషుల కావశ్యకము.

దేవే—నాకు బోధ పడలేదు.

సదా—స్త్రీలు దుర్బలులు, అబలలైనను వారు మానవులే కదా? వారి హృదయములను అవమానము ఉపేక్షయు పురుషుల హృదయముతోపాటు నొవ్వ జేయును. స్త్రీలు పురుషులకంటె బుద్ధితక్కువ వారైనను, వారికిని ఇష్టానిష్టము లుండును. వారిమతము కేవలము గహ్యాము అనరాదు. పసితనమున వారికి వివేకముండదు, కావున తలిదండ్రులు తమకు నచ్చిన వారికి వారిని కట్టిపెట్టవచ్చును. బాలికకు పదిహేను పదహారు వత్సరములవరకు పెళ్లి చేయకున్న, అప్పటికి వారు ప్రాజ్ఞులై వరుల నెంచుకొనుటయందు మతామతములు కల్గియుందురు. వాటిని సరకు చేయకుండుట భావ్యము కాదు, సుశీల అభిరుచికి

ప్రతికూలముగ మా వినయమన కామెను నీవు కట్టతలచినచో నేను సమ్మతింపను.

దేవే—హిందూకులమున పుట్టిన ఆడది హిందువుల కులాచారముల మన్నించుట యుక్తముకాదా ?

సదా—సావిత్రి హిందువులలో పుట్టలేదా ? ఎదిగిన పిల్లకు ఇష్టానిష్టము లుండితీరును. మన శాస్త్రకారులు మూర్ఖులనుకొంటివా ?

(మహేంద్రుడు వచ్చును)

మహే—నాన్నా! కుముదిని ఏమేమో పలుమాట లాడుచున్నదని అమ్మ చెప్పుమన్నది.

దేవే—ఈమాట నాతో కూడ చెప్పినది. పలుమాట లాడక పాటలు పాడునా ఏమి ?

మహే—అమ్మ మిమ్ము పిల్చుచున్నది.

దేవే—ఇప్పుడు వచ్చుటకు వీలు లేదు. పొమ్ము.

సదా—అట్లుకాదు. ఒకసారి వెళ్లిరమ్ము.

దేవే—నేనేమి వీరి నౌకరినా?

సదా—వైద్యుని పిలువనంపనా ?

దేవే—వలదు. నీతో నెన్నిసారులు చెప్పుదును ?.... ఇక నీవింటి కరుగుము.

సదా—సరే....నీవు పోయి ఆడవారి దిగులు తీర్పుము

(పోవును)

(వినోదిని వచ్చును)

దేవే—నాకొఱకే కాఁబోలు- నాకు ప్రాణాంత ముగా నున్నది....ప్రాణ మున్నదా? (పోవును)

వినో—తండ్రిగారి మతి తల్లడిల్లినది. లేకున్న ఇంత కోపము, చిటచిటలాడుట పూర్వముండెనా ?

నాల్గవ రంగము

[దేవేంద్రు నిల్లు-గాలివాన, వడగండ్లు, ఉరుములు కుముదిని మంచముపై పడుకొన్నను, ప్రక్కను తల్లి కునుకుచుండును. దేవేంద్రుడు నిలుచును]

దేవే—రాత్రి యెంత భయానకమై యున్నది ! ముసలధారలు కట్టి వర్షము కురియుచున్నది. వడగండ్లు పడు చుండుటచే తలుపులు చిల్లులుపడుచున్నవి, మేఘములు-వలలో బడిన వ్యాఘ్రముల భాతి కోపోద్రేకమున గంభీరముగా గర్జిం చుచున్నవి. సృష్టియంతయు లోపించినటుల చిమ్మచీకటి క్రమ్ము చున్నది. పాడువడిన యీకొంపయు నేను మాత్రమే నిల్చి యున్నాను. దౌర్భాగ్యుడను నాచుట్టు వేరెవ్వరును లేరు కాఁబోలు. ఈతుపా నడఁగి, ఈయంధకార మంతరించిన వెన్క సూర్యకిరణప్రసారమున పూవులు పూచి, పక్షులు కలస్వన ములతో నాకసమున నెగురుచుండ, వసంతవాయువీచికలు శ్యామలలతలపై మెల్లమెల్లగ వీచుచుండ, కమ్మని తెమ్మె

రలు లతాగృహముల సుగంధముల నెలకొల్పుచుండు నప్పుడు నాచుట్టు నుండువా రెవరు ? ప్రపంచమా ? నావైపు వంగి వాలదే ! అన్నగారు— మేమిద్దరము ఏకగర్భ జనితులమని వాడుక. ఇక నీ ప్రపంచమున నా కిద్దరు సుతులు. ఒకడు సన్యసించె. రెండవవాడు తగిన శిక్ష లేకుం డుటచే ఉచ్ఛృంఖలు డయ్యె. ఇద్దరు కూతుళ్ళలో ఒకతె అనాథ. రెండవదానికి పెండ్లి కాలేదు. నా భార్య అహో రాత్రములు దాసివలె పాటుపడుచుండుటచే నిద్రాదేవి ఆమెపై అనుకంపజూపి అక్కున చేర్చెను. రుగ్ణయగు ఈకన్యకు మరణ మాసన్న మగుచున్నది. దీనినంతయు నేను కన్నులార గాంచుచుంటిని.

కుము—అమ్మా ! అమ్మా !

మాన—ఏ మమ్మా ?

కుము—దాహము.

దేవే—ఇదుగో నమ్మా.

కుము—నాన్నగారూ !

దేవే—ఇదిగో మంచినీరు.

కుము—వలదు. బాధ భరించ జాలను. అమ్మా !

మాన—ఏమమ్మా, ఇక్కడనే ఉన్నాను.

కుము—అక్కేదీ ?

దేవే—నిద్రపోవుచున్నది. లేపనా ?

కుము—వలదు. లేచిన పిమ్మట వాళ్లతో చెప్పెదు. అబ్బా!

దేవే—బాధ హెచ్చుగా నున్నదా అమ్మా?

కుము—లేదు. అంతయు అణగుచున్నది.

మాన—అదేమమ్మా, అలా గంటున్నావు. హా! దైవమా- ఎట్టిగతి తెచ్చిపెట్టితివి.

కుము—అమ్మా (లేచి మెడపట్టుకొనును.) అబ్బా!

మాన—ఇదేమి. పిల్ల యిట్లున్నది.

కుమా—అబ్బా!

మాన—వైద్యుని పిలువుడు. (కుముదిని పడును)

కుము—ఆబ్బా! బాధ తిరుగ వచ్చుచున్నది.

మాన—వైద్యుని పిలువరేమి?

దేవే—వైద్యుడా? బైట యెట్లున్నదో నీ కగపడుట లేదా? అర్ధరాత్రమున తుపాను పట్టియున్నది. ఇప్పుడు వైద్యుడా? నూరు రూపాయీ లిచ్చినను ఎవ్వరును రారు. అంత సొమ్మిచ్చుటకు శక్తియు లేదు.

కుము—ఇకను వైద్యుడేల? నాన్నా- కిటికీ తీయుడు (ఆత డట్లుచేయ ఓరుగాలికి దీపమారును కుముదిని ప్రాణము పోవును.)

దేవే—అమ్మా, కుముదినీ!

మాన—కుముదినీ! కుముదినీ! (పైనిపడును)

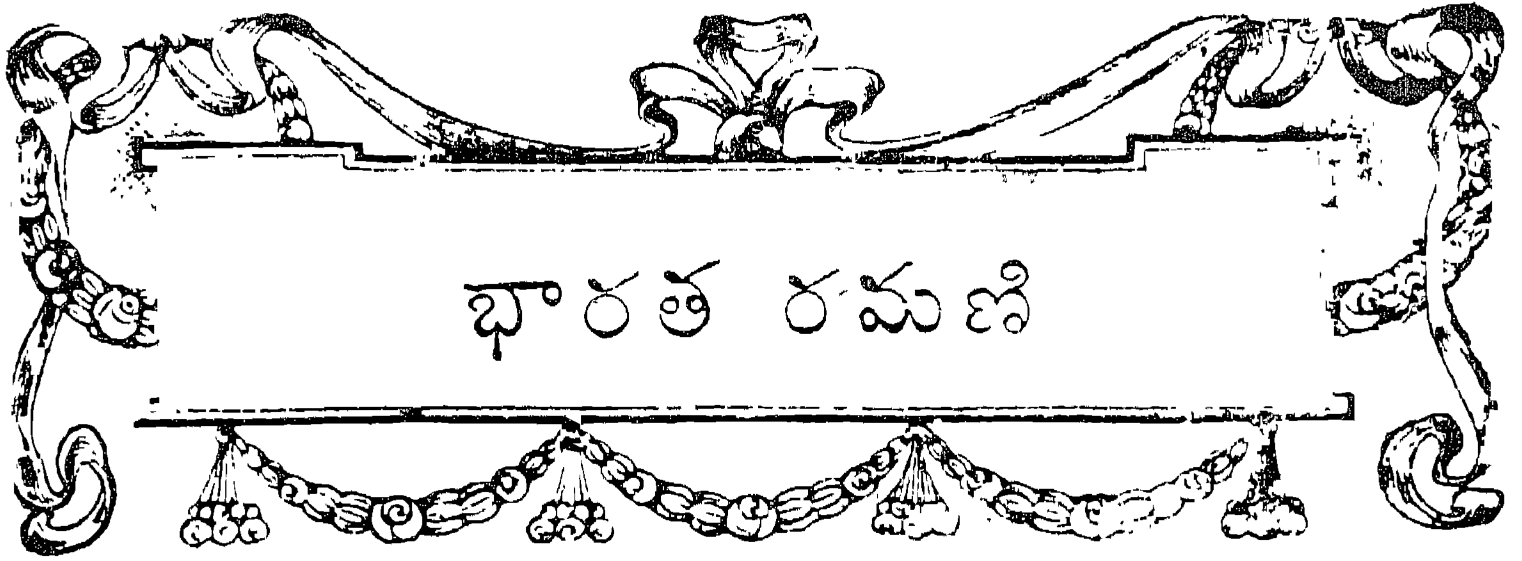
దేవే—గట్టిగా పట్టుకొనుము. ఈ చీకటిలో మన కన్నులుమూసి ఎట్లైన పారిపోవును సుమా! జాగ్రత్త!

మాన—అయ్యో! పోయినది. నాతల్లి ఎగిరిపోయినది.

దేవే—విడిచితివా! పట్టిఉంచలేక పోతివా? పలుగాకీ! అట్లైన నష్టము. మనముకూడ పోవుదము. చీకటిలో ఒక్కర్తె ఎక్కడికి పోయెనో చూతము. కుముదినీ! కుముదినీ!

(పోవును)

భారత రమణి

మూడవ అంకము

మొదటి రంగము

(దేవేంద్రు) నింటిలో నొక్కఁడే పచారు చేయును.)

దేవే—ఒక ఆపద గడవకముందే వేరొకటి దాపురించినది. ఒక కెరటము మీఁద మరియొకటి. కాలుజారి కొట్టుకొనిపోవుచున్నప్పు డెవ రాఁపగలరు? ఒకదానిమీఁద నొకటి- విరామమే లేదు. నిర్భర మగుచున్నది.... అదిగో నా భార్య వచ్చుచున్నది. రానీ- మనసు రాయి చేసికొంటి. ఇక నేమి చేయఁగలను?

(మానద వచ్చును)

మాన—కన్నుల యెదుట కన్నకుమారుని పోలీసువారు కొనిపోయిరి.

దేవే—ఔను- కొని పోయిరి.

మాన—మీ రేమియు చేయలేదా?

దేవే—లేదు.

మాన—చూచుచు నిలువబడితిరా?

దేవే—ఔను వింతను చూచుచుంటివి.

మాన—అడ్డుపెట్ట లేదేమి ?

దేవే—లేదు.

మాన—ఎందుచేత ?

దేవే—పోలీసువారు పిల్లవానిని విడుతురనే భయముచేత.

మాన—ఆ భయము చేతనా ?

దేవే—పోలీసువారు నాకు మేనత్త కొడుకులు.

మాన—మీకు మతి చలించినట్లున్నది.

దేవే—నిజము కావచ్చును.

మాన—వాని చెఱ తప్పించుడు.

దేవే—ఎవనిది ? (నవ్వును)

మాన—అబ్బాయిది ; నవ్వుటేమి ?

దేవే—బాగు బాగు. నీ కే చింతయు లేదు. లోకమర్యాద తెలియదు- దైవము నన్నాడ దానిని చేయక మగవాని నెందుకు చేసెనో ? ఇప్పుడు నూరు ప్రసవవేదన లనుభవించుచున్నాను.

మాన—కుర్రవాని కేమగును ?

దేవే—జైలునకు వెళ్ళును. పట్టుబడకున్న దొంగతనము గొప్ప విద్య. పట్టుబడినచో చెఱసాల తప్పదు. ఆహా! గవర్నమెంటువా రెట్టి నియమము చేసిరి ? బలే !

మాన—బాలుడు జెయిలులోపడిన నేను బ్రతుకను.

దేవే—సరే, ఉరిపోసుకొమ్ము— చావుము. ఒకకొడుకు సన్యసించెను; ఇంకొకడు చెఱఁగోపడెను; ఒకకూతురు తగిన మగుడు లేక తనువు బాసెను; ఇంకొకతె తగిన వరుడు లేక తలచెడెను. ఇంకొకతె ఉన్నది. దానికేమి! మిగిలినదానవు నీవు ఉరిపోసికొనుము. నేను మిగిలియుందును.... ఆహా! ఏమాహామా! ఏమి నీరచనాకౌశలము! 'మ్రింగుటకు మెతుకులు లేవు, మీసములకు సంపంగి నూనె' అన్నట్లు పెళ్లిచేసుకొంటిని— ఫల మనుభవించు చుంటిని. కర్మఫలము కట్టికుడుపదా? ఎవరిని నిందింపను?

మానస—బాలునకు చెఱ తప్పదా?

దేవే—తప్పునని తోచదు.

మానస—తగిన ప్లీడరును పెట్టిన తప్పించగలడా?

దేవే—తప్ప వచ్చును.

మానస—అయితే ఏల పెట్టరాదు?

దేవే—(నవ్వి) నీ కసాధ్యమన్నది లేదు. నీ కేదియు తోచదు. తగిన ప్లీడరునకు తగిన ఫీజు. ధన మెట్లు దాపరించు? నీ విత్తువా?

మానస—అప్పు తెందు.

దేవే—హాయి హాయి! కర్తవ్యము నీమక్కున కు సూటిగా కనబడుచున్నది. అన్నియు సులభముగనే తోచుచున్నవి. (నవ్వును)

మాన—ఇంకే మున్నది! పిల్లవాడు జెయిలులో పడ్డాడు. మీరా రిక్కడ నవ్వ ప్రారంభించినారు.

దేవే—లేదు లేదు. నాది తప్పే. ఇక నవ్వను. తండ్రి గారి అప్పు తీర్చ తాతలనాటి యిల్లు సగ మమ్మితిని- నీవు చూచుచుంటివి. అప్పా? అప్పు- ఇదివర కెన్నడును చేయ లేదు- ఇక చేయును. పిల్లవాడు జెయిలులో పడనీ....

మాన—ఇంకేమి సాధనము? (ఏడ్చును)

దేవే—పొమ్ము, నా ప్రాణములు తీయకు.

(ఆమె పోవును)

పెళ్లాడినందుకు ఫల మనుభవించు చున్నాను. ఎవరినందును? పెళ్లి కొప్పుకొంటిని- భార్యాధరసుధారసము గ్రోలుచుండిన కుక్షి నింపు ననుకొంటిని. ఆమె మోమునెల కాయు వెన్నె లలో విహరించిన చాలు ననుకొంటిని. ఇంకే మేమో భావిం చు చుంటిని. అదంతయు స్వప్నగతవృత్తాంత మాయె. ఇట్ల గునని ఎన్నడు ననుకొన లేదు. కర్మ మెట్టిదో ఫల మట్టిది. విత్తొకటి వేసిన చెట్టు వేఱొకటి మొలుచునా? ఓహో! పరమేశ్వరా! ఏమి నీ సృష్టిచాతురి!

(వినోదిని వచ్చును)

వినో—నాన్నగారూ!

దేవే—ఏమి కావలె? ఓహో, తెలిసినది, కాని నీవు కోరినది కాజాలదు.

వినో—మహేంద్రుని....

దేవే—ఊరకుండుము- మాటాడితివా, నే నాత్మ హత్య కావించుకొనెదను.

(సుశీల వచ్చును)

ఏమి కావలయు ?

సుశీ—నా కేమియు వలదు....మహేంద్రు....

దేవే—ఇక చాలించి పొమ్ము.

సుశీ—నన్నేమి చేసినను వలదనను, మహేంద్రుని రక్షించిన చాలును. మీ పదము లంటెదను.

దేవే—న న్నంటవలదు. దూరమున నుండు—

సుశీ—జనకా ! ఇటు తగునా ? (కాళ్లపై బడును)

దేవే—ఇక నుండ జాలను....ఎంతని మింగను ! ఈ బాధచే గుండె వ్రీలుచున్నది.... ఇదెట్లు చూడగలను ? వినోదినీ....సుశీలా.... అబ్బా ! మీరే మెఱుగ గలరు ? అయ్యో ! అయ్యో ? నిర్భరము....నిర్భరము...

(త్వరగా పోవును)

(నగలపెట్టెతో మానద వచ్చును).

మాన—వినోదినీ ! ఈ నగలు పట్టుకొని సదానందుని వద్దకు వెళ్లి వీటినమ్మి సొమ్ము యిమ్మను.

వినో—ఇదే మమ్మా !

మాన—కొడుకు చెఱలో బడిన పిమ్మట కొఱగాని యీ నగలు నాకేల ? తీసుకొని పొమ్ము.

వినో—ఇవి నీ పుట్టింటివారు పెట్టినవనియు ప్రాణము లుండ వీటిని బాయగూడదనియు చెప్పియుంటివే ?

మాన—ఔను, కాని కుట్టువాని కట్టి యవస్థ తట స్థించునని అప్పు డెరుగను. ప్రాణములకన్న ప్రియతరమై, అంధకారావృతమగు ఇంటికి దీపమై, కుల ముద్ధరింపదగు కొమరుడు చీకటికోణములో నుండ నే నీ యాభరణములతో నింట నుండగలనా ? కాని పొమ్ము.

వినో—నాన్నగారి నడిగితివా ?

మాన—లేదు. వారి నడుగ నక్కరలేదు. ఆయ నకు మతి చెడినది. మా అమ్మ నా కిచ్చిన నగలు_నా హృదయము, నా శరీరార్ధభాగమగు నాపుత్రునకై అర్పించుచున్నాను. నీవు సంకోచింప వలదు. ఇతరులకు నే నిచ్చుటలేదే! ఆపదుద్ధారకా! ఆర్తరక్షకా! నా మొఱాలించి మ మ్మీవిపదబ్ధినుండి ఉద్ధరింపుము.

(పోవుదురు)

రెండవరంగము

[దేవేంద్రు నిల్లు—దేవేంద్రుడు నిద్రలో]

దేవే—డబ్బు! డబ్బు! డబ్బు! ప్రపంచమున నింకేద్ది యు లేదు. డబ్బే! పిల్లలకు డబ్బు, పెద్దలకు డబ్బు; కొడు కులకు డబ్బు, కూతుళ్ళకు డబ్బు, పెండ్లానికి డబ్బు, మగనికి

డబ్బు; దొంగకు డబ్బు, దొరకు డబ్బు; భాగ్యవంతునకు, బీదవానికి; గొప్పవానికి, కొద్దివానికి; భక్తునకు తుదకు భగవంతునికి కూడ డబ్బే. ధనము దాపరించుటకే ధాత్రీ) మహాదేవిని దహించి, త్రవ్వి, ఆమె గర్భమును చీల్చుచున్నారు. సముద్రమునందలి అగాధజలమున మునిగి రత్నములను సేకరించుచున్నారు. చేతగాకు గాని ఆకాశమందలి సూర్యాది గ్రహతారామండలముల చీల్చి కరుగబోసి టంకసాలయందు నాణెములుగా దించియుందురు. బాపురే! ప్రపంచమా, నీబిడ్డల నందర ధనచింతాంబుధిని ముంచి తేల్చు చున్నావు. నీక్రోడమునుండి రత్నగర్భమా, వారు వెడలునప్పుడు ఒక కాసైన వారి వెంట బోవునా?...హా! శంకరా, నా ఐదువేల రూపాయలపై ఇంటిలో నందరును కన్నువేసి యున్నారు. పిల్లవానిచేతిలో బెల్లముముక్కను కాకి తన్నుకొని పోవునట్లు వీరు నాచేతినుండి దీనిని గ్రహింప దలచుచున్నారు. దీనిపని చక్కచేయవలయును. (ఇనుపపెట్టెతీసి) ఇక్కడదీని నుంతునా? రేపు కచేరిలో కట్టివేయుదును.....తండ్రిచేసిన అప్పు తాతల నాటి యిల్లమ్మితీర్చెదను. నాకొఱ కమ్మలేదే! ఆస్తి తండ్రిగా రిచ్చినదే, అప్పు తండ్రిగా రిచ్చినదే...ఇక్కడ నుంతునా?.... వలదు. గొయ్యితీసిపాతుదునా? అది మేలు. (గునపము తెచ్చి త్రవ్వి) అబ్బో చప్పుడగుచున్నది. ఎవరైన వత్తురు. ఇదివలదు. అలమరలో నుంచెద. ఇదెవ్వరును చూడబోరు. ఇనుపపెట్టెయుండ ఇంతసొమ్ము అలమరలో నుంచుననుకొందురా? సరే.

ఇచ్చుటనే దాచెదను. (తాళము తీసి అరలాగి లోనచూచి) ఓహో! దీనిలో దొంగఅర కూడ యున్నది; బలే! ఇది చాలమేలు. ఇందులో నుంచెద. (తడిమి చూచి) ఇందేవో కాగితము లున్నటులున్నవి. ఇవి చూచినవారి కిందు సొమ్ముండు నను అపోహము పుట్టదు. వాహ్వా! ఇది మేలైన చోటు. ఎవరును చూడలేదు కదా. లేదు. అర్ధరాత్రమున నిట నెవ్వరుందురు? ఈసారి వీటిని తీయుట సాధ్యము కాదు. (అందులో పెట్టి తాళము వేసి) హాయి హాయి. (పోయి నిద్రించును).

(వినోదిని వచ్చును.)

వినో—మా తండ్రిగారేవో మాటలాడు చున్నటు లున్నది. (అంతట చూచి) ఇందెవ్వరును లేరే!...ఓహో! నిద్రలో లేచి తిరుగుచుండుటయు మాటలాడుటయు వీరికి అలవాటే. అదిగో నిద్రించి నట్లున్నది. (పోవును.)

మూడవరంగము

(ఉపేంద్రు నిల్లు. ఉపేంద్రుడు భక్తులు.)

ఉపే—వత్సలారా, ఆహారము గొనుట కూడ ఆధ్యాత్మిక వ్యాపార మని నేను సిద్ధాంతము చేసినాను. ఇదిగో నవనీతము ఇది శ్రీకృష్ణుడే! దేవకీనందనుడే!

భక్తు—ఓహోహో!

ఉపే— పీతాంబరధర- శిఖిపించభూషణా- వంశీధర-గోపాలా!

భక్తు—(పాడుదురు.)

ఉపే—మక్కన్-చోర-మధుసూదన- శ్యామల- నవనీరదసమదేహ ॥విశాలా॥

భక్తు—(పాడుదురు)

ఉపే —శ్రీకృష్ణుడు వెన్నవలె కోమలుడు, కావుననే వెన్నదొంగ అనిపించుకొనెను.

భక్తు— ఓహెూ హెూ !

ఉపే—భక్తులారా! చూడుడు. (లడ్డుచూపి) ఈపదార్థము అండాకారము గలది. చక్కెరంతో చేసినది కావున రసవంతము, మధురము. కారణముయొక్క గుణములు కార్యమందుండును. కావుననే దీనిని "రసగోళ" మందురు. ఆర్యఋషిగణము దీనిని జూచియే, భూమి గోళాకారముగా నుండు నని సిద్ధాంతము చేసిరి. ఇది నోటిలో వేసుకొనిన-చో కరిగి కడుపులో కలియునట్లే జీవాత్మ భక్తి యోగముచేత పరమాత్మలో లీనమగును. చూడుడు. (నోటిలో వేసుకొనును.)

భక్తు—సత్యం సత్యం ఓహోహో !

ఉపే—(సీసాను చూపి) చూచితిరా? ఇది పానీయద్రవ్యము — దీనిని దేశభాషలో "షర్బతు" అందురు. ఇదే భగవంతుని ఆదిసృష్టి— ఇందే సర్వభూతములు ఉత్పన్నములయినవి. "సర్వభూతేషు శ్రీకృష్ణః" ఇందెట్టి అపూర్వరహస్య

మున్నదో కనుక— "సర్వభూత" శబ్దము "షర్బతు" గా మారినది. ఇందుచేతనే సర్వభూతములును పరమేశ్వరునియందు ఇట్లే లీనమగును.

భక్తు—ఏటు ఆధ్యాత్మిక తత్వం.

ఉపే—ఇంకొకటి మిగిలి యున్నది. (గుడిగుడి చూపి) ఇది పొగను సృజించును. ఇట్లే అనేక యంత్రములు చేయు గలవు. ధూమయంత్రములను చేయుట దీనినుండియే మానవుడు గ్రహించెను. ఇందు విష్ణుతేజ మున్నది. ఇంగను జ్ఞాన పత్రి యుంచి పీల్చినచో సర్వలోకములును సాక్షాత్కరించును. (పీల్చును)

(యజ్ఞేశ్వరుడు వచ్చును)

ఓహో! యజ్ఞేశ్వరా! రమ్ము...... ...నత్సెలారా! నేను కొంతసేపు ఆత్మసాక్షాత్కార మాచరింపవలయు. మీరింద్లకు పొండు. ఆహా! గోపీజనమనోరంజనా, జీవులకు పరమావధి నీవేకదా? సర్వోద్ధారకుడవు సర్వనియంతవు శ్రీహరీ! నీ చరణములే నమ్మియుంటిని.

భక్తులు—(పాడుదురు)

పాట

నీదుచరణములే—గతియని—ఎదనునమ్మినవారముర॥

శ్రీకృష్ణా॥

వేదవేదాంతవిదితుడనని—వెలయు శ్రీసత్యేశ కృష్ణా॥

సీ:స॥　　　(సో ప్రవేశము)

యజ్ఞే—పీడ వదలినది... ఉపేంద్రా, నీతో నొక మాట చెప్పవచ్చితిని.

ఉపే — నేను కూడ నీకొకమాట చెప్పవలెను.

యజ్ఞే—నీవు విశ్వాసఘాత మొనర్చితివి. నన్ను నమ్మించి మోసపుచ్చితివి.

ఉపే—నేనా? నిన్నా?

యజ్ఞే—అహా. నీవే, నన్నే—మాతండ్రి అప్పు తమ్ముని తలపై రుద్దితివి. ఇల్లమ్మి ఋణము ఆతడు దీర్చునని నమ్మించితివి. ఇల్లమ్మైనది—అప్పు రకాసైన నా కందలేదు.

ఉపే—ఇందు నాదోషమేమి?

యజ్ఞే—దోషము నీది కాదా? ఉండుండు. నీచెవులు నులిమి సొమ్మంతయు రాబట్టెదను.

ఉపే — కానిమ్ము నేను వకీలును, లా ఎరుగుదును.

యజ్ఞే—అబ్బో! అటులనా? నేను షరాబును; బీదలను పీల్చి పిప్పిచేయుట మనకిద్దరకు సహజధర్మము. నీవు మునిముచ్చువైతివి. నేనట్లు కాలేదు. ఇదే భేదము. చూడు సొమ్మంతయు నీనుండి వసూలుచేసెదను.

ఉపే—నే నీయవలసిన పైకము నంతయు నీకిచ్చినట్లు రసీదు నాకిచ్చితివి. ఎక్కు వెట్లు రాబట్టెదవో చూచెదను.

యజ్ఞే—అటులనా? మీతండ్రి వ్రాసిన "విల్లు"లో నేను సాక్షిసంతకము చేసితిని, జ్ఞప్తి యున్నదా ?

ఉపే—ఆ"విల్లు" ఇప్పు డెక్కడ నున్నది?

యజ్ఞే—లేకేమి? చేవ అలమరలో నున్నది పోలేదు.

ఉపే—సరిసరి,

యజ్ఞే—సరిలేదు, బేసిలేదు, అదేయున్నచో దేవేంద్రుని కగపడదా అని సంశయించుచుంటివి కాబోలు! చెప్పెద విను అందులో దొంగ అరయున్నది. ఆసంగతి నాకు తప్ప వేరెవ్వరికిని తెలియదు. అలమర యిప్పుడు దేవేంద్రుని యొద్దనే ఉన్నది, నే నిప్పుడే పోయి వానితో చెప్పెదను, సొమ్ము రాబట్టు నుపాయము నా చేతిలో నున్నది. ఆ "విల్లు" ప్రకారము యవదాస్తిలో మూడుపాళ్లు దేవేంద్రునకు ఒక పాలు, నీకునువచ్చును, సొమ్మిచ్చెదవా ?. లేదా ? చెప్పు.

ఉపే—రెండవ "విల్లు"నందు నీవు సంతకము చేయ లేదా?

యజ్ఞే—నేను చేయలేదనియు నీవే నాసంతకము చేసితి వనియెద

ఉపే—నీమాట నమ్మువారెవరు ?

యజ్ఞే—తండ్రివ్రాలు చేయుగలవాడు సాక్షివ్రాలు చేయ లేడనుకొందురా? చెప్పు, సొమ్మిచ్చెదవా? లేదా?

ఉపే—నాకు మిత్రుడవయ్యు ఇంత ఘోరమునకు ఒడిగట్టెదువా?

యజ్ఞే—ఒక సంసారిని పాడుచేయుటకు కుట్ర పన్నుటయందే కదా మనకు మైత్రి అలవడెను అది ఘోరము కాదా? ఇం కొకటి, ఇద్దరు సాధుజనులు మిత్రులగుదురు. కాని ఇద్దరు వంచకు లట్లు కానేరరు వారినొక గదిలో పది వత్సరము లుంచినను వారికి మైత్రి అలవడ నేరదు బయటికి వెడలినతోడనే వా రన్యోన్యవంచనమునకు గడంగుదురు.

ఉపే—యజ్ఞేశ్వరా (కన్నుల నీరు నించును)

యజ్ఞే—ఆడదాని బుడిబుడి దుఃఖములటుంచి సొమ్మిచ్చెదవో, ఇయ్యవో చెప్పు

ఉపే—ఒక్కమాట వినవా ?

యజ్ఞే—వినను నీవు వకీలువో? సొమ్మిచ్చెదవా లేదా?

ఉపే—ఒక మాట

యజ్ఞే—నేను చెప్పినంతయు చేసి తీరుదును తుది మాట తెల్పుము

ఉపే—ఇచ్చెద

యజ్ఞే—ఇప్పుడిమ్ము

ఉపే—ఇప్పుడే ?

యజ్ఞే—అహా, ఇప్పుడే. నిన్నెవరు నమ్ముదురు ?

ఉపే—ఇప్పుడు నావద్ద సొమ్ము లేదు.

యజ్ఞే—మంచిది...(వెళ్ళబోవును.)

ఉపే—ఉండుండు. ఇచ్చెద.

యజ్ఞే—తే.

ఉపే—ఇదిగో! ఇట్లు నిర్బంధించుట న్యాయమా? మనలో మన మెట్టయిన తగవు తీర్చుకొందము.

యజ్ఞే—ఆలాగు దారికిరమ్ము. తగవుదిద్దుకొందమా?

ఉపే—ఆలాగే కానిమ్ము.

యజ్ఞే—ఎట్లు?

ఉపే—నీవు చెప్పినట్లు చేసెదను.

యజ్ఞే—నేను చెప్పినపని చేసినచో అప్పే కాక వడ్డీ కూడ వదలెదను.

ఉపే—ఏమి చేయుమందువు?

యజ్ఞే—నానోటనే పల్కింతువా? నేను చెప్పజాలను ఆమాట వెలువడిన తోడనే ధరణీచక్రము తల్లడిల్లదా? అమావాస్యనాటి చీకటి ఆకాశమంతట నాచ్ఛాదింపదా?.... ధర్మ మేమైన ఈధాత్రి యందున్న, అది వాడి, వత్తియై, చచ్చి, కుళ్ళి, దుర్గంధము కుప్పవడదా?

ఉపే—అబ్బా! అంతఘోరకృత్యమును తలపెట్టితివా ఏదో చెప్పుము.

యజ్ఞే—ఇంకను తెలియలేదా? నీవు పాపివి, నేను పాపిని; ఐనను ఆమాట చెప్పుట నాకు నోరాడకున్నది. నా వివాహము........ఇప్పుడైన గ్రహించితివా?

ఉపే—చప్పున చెప్పరాదా?

యజ్ఞే—విను. (చెవిలోచెప్పును)...ప్రమాన్ప రెదవవేళ్ల?

ఉపే—నా తమ్ముని కూతురినా ?......................
(యజ్ఞేశ్వరుని వెడబట్టి) ఓరి బాలిశా. ఓరీ చండాల ! కూళా !

యజ్ఞే—నన్ను వదలుము... తెలివి తెచ్చుకొనుము విడుతువా ? లేదా ?

ఉపే—విడిచెద. మఱచితిని.

యజ్ఞే—ఇప్పు డిష్టపడుదువా ?

ఉపే—ఇష్టమే. ఇష్టమే...ఎవఱది ?

యజ్ఞే—ఎవరును లేరు. వణకుచుంటి వేమి?

ఉపే—పోదము, రా.... (పోవుదురు)

నాల్గవ రంగము

(దేవేంద్రుడు నిల్లు—మానదా వినోదినులు)

మాన—ఏ మయినది ?

వినో—"వస్తువుల నమ్మనక్కర లేదు, తాకట్టుపెట్టి తగినంత దస్తు తేవచ్చున'ని అత డనెను

మాన—దానితో చెఱపీడునా ? ఆత డేమనెను ?

వినో—శక్తివంచన లేక సాధించెద ననెను

మాన—భగవంతు డాతనికి మేలు చేయుగాక చూడు ఈసంగతి మీతండ్రిగారికి తెలిసెనా, మన యత్న మంతయు మట్టిలో కలుపును తెలియనీయకుము

వినో—ఆభయము నీకు వలదు. తెలియనీయను

(పోవును)

మాన—అనాథరక్షకా! ఆపదుద్ధారకా! రక్షింపుము

(దేవేంద్రుడు వచ్చును)

దేవే—వంట యింక కాలేదా ?

మాన—అయ్యో ! మఱచితిని

దేవే—మీరు నన్ను ఇంట నుండనీయరా ?

మాన—క్షణములో వంట చేసెదను బాలుని సమా చార మేమైన తెలిసినదా ?

దేవే—నా ప్రాణము తీయక పోమ్ము... (ఆమె పోవును) చిన్నవాడు చెఱలో పడినాడు పోనీ తండ్రిగారి అప్పుతీర్చి కౌపీనము కట్టి వాడవాడల తిరిగెదను భార్యయు, ఇద్దరు కూతుళ్ళను మిగిలెదరు వారికిని ఇదే గతి కొడుకు కూటికై బెంగగొన నక్కరలేదు అదియు మేలే.

(సుశీల వచ్చును)

నీవేల వచ్చితివి ? పొమ్ము.

సుశీ—సదానందుడుగారు మీతో మాటలాడ వలె నని వచ్చియున్నారు.

దేవే—ఇతడు నన్ను బ్రతుకనీయడు, ఇప్పుడు వీలులే దని చెప్పుము. నా ఒంట్లో బాగుగ లేదని చెప్పుము...ఊ పోనీ, రమ్మనుము....(ఆమెపోవును) దేవేంద్రునికొడుకు చెఱ లో పడెనని దేశమంతటను వ్యాపించినది. నాగుండె. నీరగు

చున్నది. (సదానందుని ప్రవేశము) సదానందా ! ఏమి వార్తలు ? నేడు నా శరీరమునకు స్వస్థత తగ్గినది.

సదా—వైద్యుని పిలిపించనా ?

దేవే—వైద్యశాస్త్రమున ఈవ్యాధికి మందు లేదు.

సదా—మిత్రమా ! చింతింపకుము, అపీలు చేయుదము, బాలుని చెఱనుండి తప్పించ వచ్చును

దేవే—వలదు, అపీలు చేయవలదు. వాడు చెఱలో నుండుటయే శ్రేయము. కూర్చుండబెట్టి కూడు పెట్టలేను. కొంతభారమైన తగ్గిన మేలే. నాభార్యను కూతుళ్ళను కూడ అచ్చట చేర్చు ఉపాయము నాలోచింతువేని నన్ను రక్షించినవాడ వగుదువు.

సదా—అదేమి అట్లనుచుంటివి ?

దేవే—ఇంతవఱకు జరిపిన చర్యకే వకీలునకు చాల ధన మొసంగితిని, నీకును నావలె మతిపోయి నట్లున్నది. అన్నట్లు ఇప్పటి కైదువేలు వ్రాయపడెనట !

సదా—దాదా పయియుండును.

దేవే—ఇంత సొత్తు నీ కెక్కడిది? ఇది అడుగవలెనని ఎన్నియో సారు లనుకొంటిని, ఇంతలో నాకు మతిచెడినది. ఇప్పుడు సావధానుడనై యున్నాను. ఇంతసొమ్మెక్కడిది ? చెప్పుము.

సదా—అదేల అడిగెదవు ? ఎట్లో జతపడినది. ఇప్పుడామాట యేల ?

దేవే—నీ విచ్ఛిత్తివా ఏమి ? నా కొరకై నీ వొక్క శాసైన వ్యయపరిచితివా ? యావజ్జీవము నిన్ను శత్రువుని వలె భావింతును. నీవు నన్ను బాగుగ నెరుగుదువు కదా? నా పూర్వు లెవరును దానముల పట్టలేదు, నేను కూడ, ప్రతిగ్రహించు వాడను కాను.

సదా—నీ కీఆందోళన మేల ? ఇదే ప్రమాణము చేసి చెప్పుచున్నాను. ఇందు నాసొమ్ము ఒక గవ్వయైన లేదు

దేవే—అట్లైన నీ కీసొమ్మెక్కడిది ?

సదా—నీ భార్య పంపినది.

దేవే—నా భార్యయా ? ఆమె కైదు వేల రూపాయ లెట్లువచ్చెను ?

సదా—నాకు తెలియదు. నా కుమారుడు నాకీ సొమ్మిచ్చెను. ఆత డిట్లు చెప్పెను.

సదా—ఇది ఆమె కెట్లు లభించెనో అడిగితివా ?

సదా—ఆవిషయ మెవరికిని చెప్పవలదని ఆమె నిషేధించె నట.

దేవే—సరే, నే నామె నడిగెదను. సదానందా, నాపై తీర్పుచెప్పబడిన డిక్రీసొమ్ము జాగ్రత చేసితిని, కోర్టులో దాఖలు చేయుదువా? నీకు వీలున్నదా ?

సదా—తెమ్ము, నేడే చెల్లించెదను. తీరుబడి కావలసినంత ఉన్నది.

దేవే—ఇది నేనే చెల్లించియుందును, కాని నాకు సుస్తీగా నున్నది, జ్వరము తగులునేమో, జతపడిన పిదప జాగేల ? శేషించిన ఆస్తినమ్మి దీనిని జతపెట్టితిని.

సదా—ఇల్లమ్మితివా ఏమి ?

దేవే—అమ్మకున్న అప్పెట్లు తీరును ?

సదా—అమ్ముటకు ముందు నాతో చెప్పలేదేమి?

దేవే—చెప్పినచో నీ వట్లు చేయనిత్తువా ?

సదా—చేయనీయను నిజమే. కాని దేవేంద్రా ! ఎంతపని చేసితివి ! తాతలనాటి యిల్లు, ఎంత పవిత్రము ! పితార్జితమగు సొత్తు ఎంత ప్రీతిదాయకము !

దేవే—పిత్రార్జితమగు సంపదకన్న పితౄణము పవిత్రతరము నాయూహ....

(ఇనుపపెట్టె తీయును)

సదా—దేవేంద్రా ! నీవెంత మహాత్ముడవు ! ఎంత ఉదారుడవు ! ఐనను ఆపన్మేఘ మన్నివైపుల నిన్నేల ఆవరించియున్నదో ఆపరమాత్మునకే తెలియును ఏమి వెతకుచున్నావు ?

దేవే—ఏమిది ! నోట్లకట్ట యేదీ ?

సదా—పెట్టెలో లేదా ?

దేవే—లేదే ?.... అనుకొన్నట్లే అయినది.

సదా—నోట్లా ? రూపాయలా ?

దేవే—నూరురూపాయిల నోట్లు.

సదా—ఎవరికైన నిచ్చితి వేమో?

దేవే— లేదు అపహరించినారు. ఆహా! దొంగ తనమే?

సదా— ఇనుపపెట్టె తీసి ఎవ రపహరింతురు ?

దేవే—ఇంకెవరు ? హుం ! హుం !

సదా—దేవేంద్రా ! తొందరపడకు. ఎవరును దొంగిలియుండరు ఎక్కడనో నీవే దాచి యుందువు. జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొనుము స్నానమాడి భుజించి నిమ్మళముగా వెతకుము. కలవరపడకు నేను సాయంత్రము వచ్చి తీసికొని పోయెదను.

(పోవును)

దేవే—మానదా ! బోధపడినది. నీ కైదువేల రూపాయ లెట్లు వచ్చెనో నేడు తెలిసినది. ఆసొమ్ము స్వార్జితమో, పిత్రార్జితమో, అనునట్లు మీ రందరును కన్ను వేసియుండిరి.........నీకుమారుని రక్షించుటకు నాఅయిదువేల రూపాయిల దొంగిలించితివా? తుద కబ్బెనా దొంగతనము ? దారిద్ర్యదశ ఎంతకు తెచ్చినది ! ఛీ ! ఛీ !

(మానద వచ్చును)

మాన—వంటయైనది—స్నానము చేయనచ్చును.

దేవే—(కోపముతో) మానదా ?

మాన—అమ్మయ్యో ! అట్లుచూచెద రేమి ?

దేవే—తుదకు నీకు దొంగతన మబ్బెనా ?

మాన—దొంగతన మేమిటి ?

దేవే—ఏమి ధైర్యము ! నా ఇనుపపెట్టెనుండియే దొంగిలించితివా ?

మాన—దొంగతన మెవరు చేసిరి ?

దేవే—నీవు.

మాన—నేనా ? బాగున్నది.

దేవే—నేను కనిపెట్టినాను. ఆసొమ్ము చూచినప్పుడే నీకన్ను కుట్టినది. అది నాహృదయమందలి రక్తమాంసము లను ధారపోసి కూర్చితిని. మా తాతలనాటి యిల్లు నమ్మి—ఆహా ఎట్టి యిల్లు—జతపెట్టితిని. నీవు దానిని హరింతువా ?

మాన—బాగుబాగు. నేనుదొంగతనము చేయుదునా?

దేవే—దాని కేమిలే. నారూపాయి లిమ్ము

మాన—ఏమి మాటలివి ! మీ ఇనుపపెట్టెతీసి మీ సొమ్ము నే నపహాపహరింతునా ?

దేవే—అంతేకాదు. ఏమియు నెరుగనిదానివలె నటించుచున్నావు ! పాపము. ఎంత ముద్దరాలవు ? ఎంత కపటపు దుర్జాతి మీది! ఎంతకైన తగుదురు. ఏమి సాహసము ! ఇది వరకే నాకు విషముపెట్టి యుండవలయు. అట్లేల చేయవైతివి? ఆశ్చర్యముగా నున్నది. అవకాశము కావలసినంత కల్గెనే ?

మాన—మీసొత్తుతో నా కేమిపని ?

దేవే—ఏమిచేసితివో నీ వెరుగవా ? మొన్న నీసుతు

న్నికై జరిపిన చర్యలకు సొమ్ము సదానందునకు నీవు పంపలేదా? తెమ్ము నా సొమ్ము.

మాన—ఎంత అపకీర్తి ముచ్చట! నేను చేసితినే అనుకొనుడు, వాడు మీసుతుడు కాడా ?

దేవే—ఏమో ? ఆచర్చ యిపుడేల ? వాని రక్షించుటకు నాసొత్తేల వ్యయముచేసితివి ? తాతలనాటి యిల్లు—నా ఇహము, నాపరము. నాఆత్మ—అమ్మ కూడబెట్టిన ధనము నా సొమ్మిమ్ము.

మాన—అట్లయిన ఇది వినుడు. కుర్రవాని చెర బాపుటకు సదానందునకు నే నంపినసొమ్ము నా పుట్టింటి వారు నాకు పెట్టిన నగలను తాకట్టుబెట్టి తెచ్చినది, కాని అందు ఒకకానైన మీ సొత్తుకాదు. ఇది సత్యము. మీరు నాపై నిరోపించిన దొంగతనమను అపదూరును నేను పాటి సేయను. మీకు చిత్తవిభ్రమము కలిగియుండుటచే మీమాట మీకే తెలియదు, (ఏడ్చును)

దేవే—నన్ను కన్నుమొరగ చేయజాలవు. ఏడ్పు మీ కశిక్షితముగా అలవడును. కావలయునన్నప్పుడు కన్నులనుండి కన్నీరు పారజేయుదురు. నాకడ నీజిత్తులు చెల్లవు, సొమ్ము నిమ్ము. లేనిచో—

మాన— లేనిచో—

దేవే—నిన్నేమియు ననను. ఇంటినుండి వెడల నడిపె దను. ఇంటిలోంగ నుంచుకొను కుల్లు ?

మాన—మంచి మాటయే.

దేవే—అటులనా ? ఇప్పుడే లేచిపొమ్ము.

మాన.— ఎటు పోవుదు ?

దేవే— విచిత్రము. నా యింటనుండవలదు.

(పోవును.)

ఐదవరంగము

(చెరసాలలో కేదారుడు మహేంద్రుడు)

కేదా—నీవు చెరలో ఏల పడితివి ?

మహే—మోసము చేసి.

కేదా— ఇంత ఆలస్య మైనదేమి ?

మహే—ముందు వచ్చినచో సదుపాయము లుండి యుండునా ?

కేదా—ఇద్దరము కలిసి మాటలాడుటకు వీలుండి యుండును. నాకీనాడే విడుదల.

మహే—చెఱలో నుండవలసిన కాలము జరిగి పోయినదా ?

కేదా.— ఐన నేమి ? తిరిగి రావలెనన్న తెన్ను లేక పోలేదు. యజ్ఞేశ్వరుని కొట్టినందున ఆరునెలలు శిక్ష అయినది, ఇచ్చట కావలివానిని కొట్టిన ఇంకొక వత్సరము శిక్షపడును,

కాని ఆలాగు చేయను. ఇప్పుడు ఇంటికిపోవుట అత్యావసరము. ఇంకొకసారి వచ్చెదను, భయపడకు.

మహే—ఆపాటిదానికి ఇంటికి వెళ్ళనేల ?

కేదా—ఆవశ్యకమైన పనియున్నది.

గదాధరుడు, హరిపదుడు, కిశోరుడు. (ఇట్లు రెండుమూడు సారు లనును)

మహే—అ దేమిటి ?

కేదా—నిత్యమును ప్రాతఃకాలమున ఇదే నాజపము.

మహే—ఏల ?

కేదా—నీ కేమి తెలియును ? గదాధరుడు, హరిపదుడు, కిశోరుడు....మీ తండ్రిగారికి సేమమా ?

మహే—అతనికి శిరోవాతము చేసి మతి భ్రమించినది.

కేదా—అటులనా ? నిద్రలో లేచి తిరుగు రోగము నుండి శిరోరోగమున కొకమెట్టు. దానికిముందు నేనెరుగుదును.

మహే—ఏమి టది ?

కేదా—గదాధరుడు, హరిపదుడు, కిశోరుడు.

మహే—నీవు కూడ మతి పోయినట్లున్నది.

కేదా—ఔను-పోవుచున్నదా ? గదాధరుడు—హరిపదుడు—కిశోరుడు....నీ విక్కడ నుండగానే నేమతిరుగ త్వరలో వచ్చెదను. బెంగపడకుము. ఈ శరీరము దేన్నైన సహించగలదు. పుత్రశోకమునే భరించును. దీనికై సిగ్గుపడవలదు, ఇది మనయిల్లే అనుకొనుము.

మహే—నీవు తమాషా మనిషిలా గున్నావే.

కేదా—మఱచినాను యజ్ఞేశ్వరునకు సుశీలనిచ్చి పెళ్లి చేసినారా? చేయలేదు కదా?

మహే—లేదు లేదు.

కేదా—బ్రతికితిని-ఇంతవరకు నాకిదే బెంగ, ఇక చింత లేదు, మహారాజుకొడుకున కిచ్చి దానికి పెండ్లిచేయుదును,

మహే—ఎట్లు?

కేదా—ఇప్పుడు చెప్పెను. గదాధరుడు, హరిపదుడు-కిశోరుడు-బాబూ! నీవుచింతింపకు ఇచ్చటనుంటివా నీదేహము గట్టిపడును, ప్రతిదినము నియమితాహారము, నియమిత పరిశ్రమ, గాఢనిద్ర, అనుదినమును రెండుసారులు వైద్యుడు చూచిపోవుచుండును-ఇచ్చటి అధికారులగపరచు ఆదరము అత్తవారింట కూడజరుగదు. భూలోకస్వర్గమన చెఱసాలయే కాని హేతువు మాత్రము ధర్మానుసారి కావలయును, లేకున్న ఇది నరకమే.

మహే—అదెట్లు?

కేదా—నన్ను కక్కా అని పిలువుము.

మహే—అలాగే. చెఱసాల భూమిలో స్వర్గమంటివి. కక్కా, అదెట్లో చెప్పుము?

కేదా—స్వర్గమే-కాకేమి? వేళకు భోజనము, ఇంటివద్ద అది దొరకదు-రెండుసారులు వైద్యుడు సొమ్ముపుచ్చుకొనకయే చూచిపోవుచుండును, నేను మాయింటనున్నప్పుడు

నాకొకసారి జ్వరము వచ్చినది. మూడునాల్గు రోజులకు తీరుగ హెచ్చినది. నాల్గవనాడు కాని వైద్యుడు రాలేదు. నాయదృష్టము వలన నాడి ఆడుచుండబట్టి బ్రతికితిని గాని, లేకున్న ఇంతకాలము జీవించి యుండకపోవుదును, నీ విక్కడ కక్కా అని పిలిచియుండవు.

మహే — గానుగ మాట?

కేదా — వెరి వాడా! దానివలన దేహముగట్టిపడును. పెక్కుమంది పొద్దుటనే అటు ఇటు తిరుగుచుందురు, దేహారోగ్యమునకే కదా? వారు నాల్గుసారు లీగానుగను త్రిప్పినచో శరీరము గట్టిపడుటయే కాక చమురు దిగును. నీవు దీనికి చింతింపకు, నీకండరములు పొంగి శరీరము దృఢమగును. రోగము నీ చెంత రాదు.

మహే — బాగు బాగు.

కేదా — ఇచటినుండి పోయినవెన్క ఎముకలు బైట పడును. ఓపిక పట్టుము. నిజమని నీవే అందువు. చెఱసాల స్వర్గమే!

(చెఱకాపరి వచ్చును)

చె॥ కా — కేదారా! వెలపల రమ్ము.

కేదా — గదాధరుడు, కిశోరుడు, హరిపదుడు.

(వెళ్లును)

ఆరవ రంగము.

(రాజమార్గమున మానద)

మాన—దారిపోవువారిని అడుగుచు ఇంతవరకు వచ్చితిని. జైలు ఇటేయున్నదట, కాని నన్ను అందులోనికి పోనిత్తురా? మనసు విరిగి ఇలువెడలి వచ్చితిని, ఇప్పు డేమి చేయుదును. భగవంతునిపై భారమువేసి కాలు సాగించెదను జే! పరమేశ్వరా!

(కేదారు డెదురుగా వచ్చును.)

కేదా—ఇదేమి వదినా! ఒక్కర్తెవు ఎట పోవుచున్నావు?

మాన—నాబిడ్డను చూచుటకు. చెఱసాల ఈవైపు ననే కదా? నాకొడు కక్కడ నున్నాడు, వాని జూచుటకు బోవుచున్నాను.

కేదా—ఆడుదానవు. అక్కడి కెట్లు పోగలవు? నిన్ను వెళ్ళనిత్తురా? నేనిప్పుడే వానిని జూచివచ్చితిని. సుఖముగా నున్నాడు.

మాన—నీవు చూచితివా? నా తండ్రి సుఖముగా నున్నాడా?

కేదా—ఆహా! సుఖముగా నున్నాడు, నీవింక మరలుము; నిన్ను మాయింటికి తీసుకొని పోయెద.

మాన—నేనిక నక్కడికి పోను.

కేదా—అదేమి ?.... ఊఱకుంటివి. అక్కడి కెందుకు పోవు ?

మాన—నేను వెళ్లను.

కేదా—ఇం కెక్కడికి వెళ్ళెదువు ?

మాన—కనబడు చోటికి.

కేదా—ఎన్నియో చోటులు కనబడును, అన్ని చోటులకును పోగలవా ? నిజము చెప్పుము. ఎక్కడికి పోయెదవు ?

మాన—కాటికి.

కేదా—కాటికి గాక నీ కేటికి ? ఇంటికి పద, సుఖము కలుగ గలదు.

మాన—నేను పోను. గ్రుక్కెడు ప్రాణము విడువక మునుపు కొడుకు నొకసారి చూడవచ్చితిని.

కేదా—నీమతి చెడినది. దానికి ముందు నే నెరుగుదును, గదాధరుడు, హరిపదుడు, కిశోరుడు.

మాన—వీ రెవరు ?

కేదా—ఇక్కడ నేను చెప్పను, ఇంటికి పద. జైలు నుండి నా కిప్పుడే విడుదల ఐనది.

మాన—నీవు పొమ్ము, నేను రాను.

కేదా—నీవు రాక తీరదు.

మాన—ఊహు ! నేను రాను.

కేదా—ఎందుకు రావు ? నాతోగూడ చెప్పరాదా ? నేను నీకు మఱదిని కానా? మీయింటికి పోనందు వేల ?

మానస—నన్నింటినుండి గెంటినారు.

కేదా—ఎవరు? అన్నగారే? వదినా, ఇది కలయా, నిజమా? ఏదో జగడ మాడియుందురు. సంసార మున్నచోట జగడము లుండవా? అట్లుండుటయే మేలు. లేకున్న లోక మాత) పాతగిల్లి సుఖమునీయదు. అమ్మా! ఇంటికి పద. నీవు గృహలక్ష్మివి.

మానస—నే నక్కడికి పోను.

కేదా—పోనీ! ఎచ్చటికి పోవ నెంచితివి.

మానస—పుట్టింటికి.

కేదా—సరే. నా పెండ్లము కూడ అప్పుడప్పుడు ఢీక్లొ చేయుచుండును. సరే. కోపము తగ్గినతోడనే రావచ్చును.... స్త్రీచిత్త మతి విచిత్రము. గడియలో అగ్నివలె మండును, గడియలో మంచువలె చల్లారును. నీకు తోడెవరు?

మానస—ఎవరును లేరు.

కేదా—నేను నీవెంటవచ్చి నిన్నక్కడ విడిచెదను. లేదా, నీ కిష్టమున్నచో మాయింటికిపద. నాయిల్లు నీయిల్లుగ భావించుము.　　　(పోవుదురు)

ఏడవరంగము

(ఉపేంద్రు నింటిలో అతడు, వినోదిని)

వినో—బాబయ్యగారూ, స న్నింటికి పోనింపు, నా పల్లకిబోయీల పిలువనంపుము; నేను పోయెదను.

ఉపే—కలవర పడెదవేల ? నీకు భయము లేదు.

వినో—మీరు భయములే దనుటచేతనే నాకు దిగులు కలుగుచున్నది. మీ స్వరము గద్గద మౌచున్నది, దృష్టి మారినది, ముఖము వెలవెలబారుచున్నది. మీ చంద మెప్పటివలె నుండక మారిపోయినది.

ఉపే—నీకు భయము వలదు, నామాట నమ్ము.

వినో—అదిగో మీనాలుక తడబడుచున్నది. నాకు భీతి కలుగుచున్నది...నన్ను కొట్టినను, తిట్టినను, ఇంటినుండి తరిమినను, ఇంకేమి చేసినను, అతడు నన్నుకన్న తండ్రి కదా ? పుట్టినిల్లుసాటి భువినుండబోదు ! పల్లకిబోయీల పిలిపించుము లేకున్న నడచి పోవుదును. (బైటకి పోబోవును.)

ఉపే—నీవిట నుండుము, నేను పోయి వారిని పిలుచుకొని వచ్చెదను.

వినో—నేనుకూడ మీవెంట వచ్చెదను.

ఉపే—ఏల ?

వినో—ఇక్కడ నే నొంటిగా నెట్లుందును ? మీరెట్టివారైనను నాకు పితృవ్యులు కదా ? నేను మీబిడ్డను.

ఉపే—కేశవా! మధుసూదనా!

వినో—అమ్మో! హరినామస్మరణ చేసెద వేల? అట్లు మీరొనర్చునపుడెల్ల మీమనమున నెద్దియో పైశాచిక సంకల్పము పుట్టుచుండును. అందువలనే నాకు దిగులు.

ఉపే—బోయీల పిలిచెద. నీవిట నుండుము.

వినో—నేనుకూడ వచ్చెదను.

ఉపే—వలదు (బైటనుండి తలుపు వేయును)

వినో—బాబయ్యగారూ! ఏమిది? తలుపేల వేసితిరి? తలుపు తీయుడు.

(తలుపు తీసికొని యజ్ఞేశ్వరుడు వచ్చును)

వినో—(అదరిపడి) ఇతడెవడు?

యజ్ఞే—(వింతపడి) ఈమె ఎవతె?

వినో—మీ రెవరు?

యజ్ఞే—నేను యజ్ఞేశ్వరుడను....ఆమెకన్న అందకత్తె—మేలయ్యో

వినో—మీరిటేల వచ్చితిరి?

యజ్ఞే—ఇప్పుడే తెలియగలదు నీచెల్లె లేది? ఆమె యిటనున్న దనుకొంటిని

వినో—అనుకొంటిరా ఆమె యిటనున్నదని!

యజ్ఞే—లోటుచ్చు లేదు నీ వామెకన్న నందకత్తెవు, అనాథవు—రమ్ము!

వినో—ఎక్కడికి?

యజ్ఞే—భయమేల ?........రమ్ము....బండి సిద్ధము గానున్నది. నిన్ను సుఖపెట్టెదను-ఏమది ? రెప్పవాల్పక తదేకధ్యానమునచూచుచు నిలుచుండెదేల ? రమ్ము పోవుదము (చేయి పట్టుకొనును)

వినో—ఇంత ధార్ష్ట్యమా ? చేయివదలు (విడిపించుకొని తలుపుతట్టి) బాబయ్యా ! బాబయ్యా !

యజ్ఞే—(నవ్వి) ఎవరిని పిలుచుచున్నావు ! బెబ్బులి బారినుండి తప్పించుమని వరదును వేడుకొను మేకపిల్లవలె అరచెదవేల ? అడవినుండి పరుగెత్తివచ్చి పసరిక కప్పిన పాడునూతిలో పడితివి....అతని కిదంతయు తెలియును.

వినో—ఆఁ ! తెలియునా ! అతని కిది తెలియు నందువా

యజ్ఞే—బేలా ! తెలియకున్నచో అతనియింట అతని తమ్మునికూతురినంట సాహసించువెంగలి నగుదునా! తెలియుటే కాదు. ఈ సదుపాయము నాకు చేసిపెట్టినవాడు అతడే. నీ అధరసుధారసము నానుటకు నాకదను కల్పించిన నాయకుడతడే. ఈ విషఘుటికె నాకొసంగినవాడతడే.

వినో—నేనిది నమ్మజాలను. నాతండ్రి) ఇట్లు కావించునా ?

యజ్ఞే—ఇది అసంభవ మనుకొనుచుంటివా ? గోలా, ధనాశాప్రేరితుడైనచో పురుషు డెట్టి పాపమునకైన ఒడిగట్టును. ధనమునకై ప్రాణముల తీయును; విషయసుఖమునకై విరాగులవలె జడల ధరించును; తగినంత ధనమిచ్చినచో

ఎట్టిదారుణకృత్య మొనర్చుటకైన వెనుదీయడు.... ఏల నాపై పెద్రవారి చూచెదవు ?

వినో——అయ్యో ! నరకము ! నరకము !

యక్షే—జాగుసేయక రమ్ము

వినో—అబ్బా ! హా దైవమా, నా కేదిదారి ?

యక్షే— నేను చూపెద రమ్ము....(చేయిపట్టుకొనిన తోడనే ఆమె మూర్ఛిల్లును)

యక్షే—ఏమిది ! ఆఁ. తెలిసెను. పితృవ్యుడు పెద్ద వాడు...ఇట్లొనర్ప నెంచునా ? పాప మీముగ్ధ యీమాత్రము భావింప లేకపోయె. ధనమాహాత్మ్య మిది. ధాత్రినంతటిని తాఱుమాఱు చేయగలదు. రక్తమాంస సంబంధముతో దానికి పని లేదు....కాంచనము కన్న కాంత ఘోరతరము. (వినోదినిని చూచి) స్త్రీలు కమనీయగాత్రలు, మనోహారిణులు, కావున లోకమోహినులు.....రిపుగణమున కామము మిక్కిలి బలిష్ఠము. తుపానుకన్న దుర్దమము, అనలముకన్న అవార్యము పిడుగుకన్న దృఢము; మహామారికన్న మమతాశూన్యము; హింసకన్నఅంధతరము, లోభముకన్న అతృప్తతరము; క్రోధము కన్న రక్తతరము, మదముకన్న విశృంఖలతరము—ఈసంగతుల నెల్ల జనులు వినుచుందురు, కనుచుందురు- దీనిమూలమున ఎన్ని రాష్ట్రములు నశించెను. నిరతిశయబలశాలురగు సుందోప సుందులు దీని మూలమున నేకదా నశించిరి. అనన్యసామాన్య మహిమోపేతుడు, అపరబ్రహ్మయు నగు విశ్వామిత్రుడు దీని

మూలముననే కదా తపోభంగ మొనర్చుకొనెను. పరమపావని యగు అహల్య దీనిమూలముననే కదా పతిత యయ్యెను. అనుపమధీవిశాలురగువా రింకెందరో అధఃపతితులైరి. దీని కటాక్షవీక్షణమున లోకవిద్రావణుండగు రావణుడు దీనివలననే సమూలము నశించెను...ఈవృత్తాంతముల నందరు ఎరుగుదురు కాని జ్ఞప్తియందుంచుకొనరు. ఇదియే ఇందలి రహస్యము.... కామినులు విశ్వమోహినులు. "వెలదివేగుచుక్క తిలకించి నంతనే తెలివితెల్లవారును"....కోమలనుగు ఈమాంసపిండము నకు ఐదువేలరూపాయి లర్పించితిని. అయినను నష్టము తోఁప దయ్యె....నిండిన కడుపు, మాసిన సిగ్గు, కమనీయ కాంత— ఈమూడును ఒక్కచోట జతపడెనేని హృదయమను నరక కూపమునుండి పైశాచిక భావగణము వెల్లుబుకును....ఈమెకు తెలివి వచ్చుచున్నట్లున్నది....ఆఁ! నలువైపుల తిలకించు చున్నది....ఏమి రూపవతి! అయ్యారే! భువనమోహిని!

వినో—ఎట నున్నాను? నీ వెవడవు...అయ్యో! నీవేనా? ఇది కలగాదా ఏమి భయావహదృశ్యము!

యక్షే—సుందరీ!

వినో—(చెవులు మూసికొని) అబ్బా! అబ్బా! నీపని మానవా? ఎంత ఘోరము!

యక్షే—యువతీమణీ! (చేయిపట్టుకొనును.)

వినో—మాం రక్ష! మాం రక్ష!

యజ్ఞే—ఎవరికై మొరవెట్టుచుంటివి?.. ఇంట నెవ్వరును లేరు. నేను నీవే సంకోచింపకుము.

వినో—అయ్యో, అయ్యో, ఘోరము!

యజ్ఞే—నవలామణీ, నిన్ను బలాత్కరింపను...నేను నిన్ను వలచితిని.

వినో—ఏమంటివి! పులి మేకను, పాము కప్పను వలె నీవు నన్ను వలచితివా? వలదు. వలపుమాని నన్నేవగింపుము, నిరసింపుము, నిన్ను వేడుకొనెద—ఇదే మొక్కుచుంటిని.

యజ్ఞే—బండి వేచియున్నది, పోవుదమ్ము రమ్ము.

వినో—అయ్యో! నన్ను విడువుము.

యజ్ఞే—సంకోచింపకు, నిన్ను కష్టపెట్టను.

వినో—వలదు-నాకేమియు వలదు-విడిచిన చాలును. ఇదే నీపాదములపై బడెదను.

యజ్ఞే—మోహినీ, మన మీదేశమున నుండక నీచిత్తమువచ్చిన చోటునకు పోవుదము, పద.

వినో—అయ్యో! నన్ను విడువవా?

యజ్ఞే—విడువను, ఇది నాప్రతిన.

వినో—ఓహో! ఏమి మహాప్రతిజ్ఞ? నాప్రతిన వినుము. ప్రాణము వీడెద గాని మానము వీడను.

యజ్ఞే—పాడిన పాటయే పాడుచుంటివి, ఆప్రశంస మాని రమ్ము పోవుదము.

వినో—అయ్యో! రక్షింపుడు, రక్షింపుడు.

యజ్ఞే—ఇంకెవరును లేరు. ఇక నీసంకోచమును మాని నావెంట రమ్ము (మెడపై చేయివేయును.)

వినో—ధూర్తా! దూరమున నుండుము. (త్రోయును)

యజ్ఞే—అబ్బో! ఇక దాపనేల? (కత్తిచూపును)

వినో—నన్ను పొడిచి చంపుము. చూచెదవేల?

యజ్ఞే—అట్లుచేయుటకు నేను రాలేదు. నాకు నీపాటి బలము లేకపోలేదు-రమ్ము-(పట్టుకొనును)

(కత్తిదాచును)

వినో—అయ్యో! అయ్యో! నన్ను రక్షించువారు లేరా? విపత్సముద్రమున మున్గిన అనాథల మానరక్షణము నకై దివ్యు లవతరింతురని వింటిని - ఎవరును రారేమి? శాస్త్రములు, పురాణములు, స్మృతులును అసత్యము పల్కునా? నాకెవరును దిక్కు లేరా? శరణాగతత్రాసహారులు దీనమానరక్షకులు - నన్నుగాచు భద్రాత్మకులు లేరా - నేను దిక్కులేనిదాన నైతినా?

యజ్ఞే—ఆఁ! దిక్కు లేకేమి?—నే నున్నాను.

వినో—మీరా? ఇక నాకు భయమేల? ఆర్యా! నీవే నా రక్షకుడవు, నీ పాశవప్రకృతికి ప్రతికూలముగా నీ మహాత్త్వవృత్తి నాశ్రయింతును. నాప్రాణమును గాని మానమును నాకుంచుము. నీ అత్యాచారమునకు విరుద్ధముగా నీమానవధర్మము నాశ్రయించి ఈభిక్ష యాచించుచుంటి

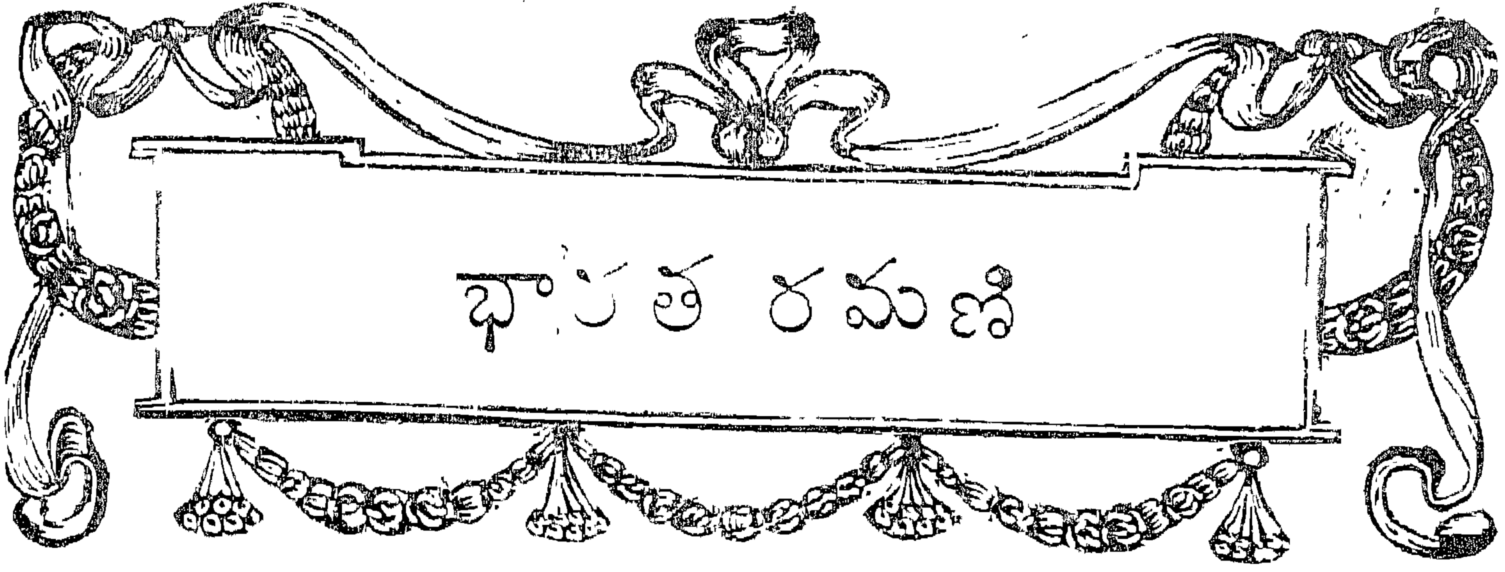
ప్రాణమును నీ యధీనము చేసితిని, మానమును నా అధీన మున నుంచుము. ఈ విపత్సమున నీవే నిల్చి నాకు మానభిక్ష పెట్టుము-నన్ను రక్షించు, మహాత్మా, నీ దాసురాల, నీ కూతురను—నీ పాదములపై బడుచున్నాను-మానరక్ష !

యజ్ఞే—నేనా ?

వినో—ఆహా! నీవే-నీ మహత్వదుర్గమున నాకాశ్రయ మిమ్మని వేడుచున్నాను. ఎట్లొసంగవో చూచెద గాక!......
ఆశ్రయించిన అబల నావలకు ద్రోయుదువా? పరాజితనై, అనదనగు నేను నా పరమశత్రువగు నీ పాషాణదుర్గమున తల దాచుకొన తావిమ్మనుచున్నాను. ఆదుర్గము మొదట జీర్ణము శీర్ణమునై నన్ను రక్షింపలేకుండుటచే నట్టడవికి పనుగెత్తితిని. అట నా మొర అరణ్యరోదన మయ్యె. ఆనన మవనమొనర్ప లేక పోయె. మాతృగర్భమునుండి నన్ను చీల్చి, బయటికీడ్చి, నాశత్రువగు నీవు ప్రతిహింసాప్రేరితుడవై, నామానము హరింప కృతప్రతిజ్ఞుడవై, నావక్షమున కత్తితో పొడువనున్న కట్టినచో-నాకుచరమాశ్రయము-అంతిమరక్ష-నీమానవత్వమే. పాదములపై బడి, కన్నీరుమున్నీరుగా నేడ్చుచు, శిరమువంచి కరములు జోడించి, పరాభూతయు, ప్రపీడితయు నగు అనాథయువతి క్షమాభిక్ష యాచింప, ఎట్టిముష్కరహస్తము నలంకరించిన ఖడ్గమును తానుగ జారి క్రిందపడదా? కోప పరితాపఘూర్ణితములగు కన్నులు శోకానుతాపబాష్పపూరి తములు కావా? మానసమున కసకసలాడు నరకాగ్ని నీటు

కాదా? నిరాశ్రయను, అనాథ నగు బాలికను నన్ను నీవు సోదరీభావమున జూడకుందువా? భూతదయార్ద్రమై, దివ్య తేజోమయమగు నీ ఉదారహృదయదుర్గమున నా కిరవుకల్పింపనేరవా? దైవాంశసంభూతంబగు దయ విలసిల్లుటంజేసి అది లోహముకంటె దృఢతరము, పుణ్యతీర్థములకంటె పవిత్రతరము ఇహమందలి స్వర్గము—అట్టి నీ మానుషత్వదుర్గరాజమే నాకే కాశ్రయము, అందే నేను తలదాచుకొన నెంచితిని. వయసుమీరిన వాడవు-ధనాఢ్యుడవు-ఇద్దరుభార్యల గూడి ముద్దుముచ్చటల వీగినవాడవు—బ్రాహ్మణుడవు — విచక్షణుడవు .. నేను చెప్పగల్గినది చెప్పితిని. ఆపైని నీవూహించుకొనుము-పిదప నీ చిత్తము, నాభాగ్యము.

యజ్ఞే— వలదు-భీతి వలదు-కుమారీ! నీ కెట్టిహానియు చేయను. నేనెంత నీచుడనైనను మానవుడను-నాకన్నులు విషయస్నేహాసిక్తములగుటచే కనబడకయుండెను. నిన్ను చూచుటచేతను, నీమాటలను వినుటచేతను, నాహృదయమున సద్భావ ప్రబోధప్రత్యూష మగుటచే అజ్ఞానాంధతమస మంతరించెను. నీ స్వచ్ఛశీలకాంతి నన్ను పవిత్రమొనర్చెను. అమ్మా! నా తప్పు సైరింపుము. నా దుండగమును క్షమింపుము. నాకు సెలవొసంగుము... పోవును.

నాల్గవ అంకము

మొదటి రంగము

(సదానందు నిల్లు సదానంద వినయకుమారులు)

సదా—ఇంటినుండి తరిమెనా?

విన—ఔను.

సదా—తన భార్యను? చోరంగతనము చేసెననియా? నిద్రాపరిచలనరోగమునుండి పిచ్చి కొకమెట్టు. సుశీలయు పోయెనా?

సదా—పోయెను. తల్లి ఆమెతో చెప్పకయే ఇల్లు నెడలెను. తండ్రి ఆమెను తరిమెనని వినినతోడనే సుశీలకు పట్టరాని కోపము వచ్చుటచేత ఆమె తండ్రియొద్దకు పోయి, "తండ్రీ! నేనుకూడ తరలెద నని" చెప్పి పోయెనట.

సదా—ఆత డేమనెను?

విన—మాటాడలేదు.

సదా—వింతగొల్పు చాల ఈ సుశీల! ఎంత విపరీతము! క్రిందు మీదైనది! ఇది ఆంగ్లవిద్యా మహిమ.

విన— విద్యాభ్యాసమున విపర్యాసము సంభవించునా? విద్యావతులందరును స్వాతంత్ర్యము బూన నెంతురా?

సదా— ఇప్పుడు ప్రత్యక్షము కాలేదా?

విన— ఆంగ్లవనితలు— — —

సదా— నాయనా! వారిమాట యెత్తకు. ఐదువంద లేడ్లనుండియు వారు విద్యాభ్యాస మొనర్చుచున్నారు- కావున వారికది స్వాభావికాచార మైనది. వారిలో నందరును చదువు కొన్నవారే. అందుచే విద్యాగర్వమునకు వీలులేదు. విద్యావతు లౌట వారు వినయసంపన్నులగుదురు. మనదేశమున విద్యనేర్చిన వనిత నూటికొకతె. అందును పట్టపరీక్ష యిచ్చిన పడతిని పట్ట పగ్గముండదు, అమి తాహంకారము! స్త్రీసామాన్యమగు, అశక్తతకు విద్య యొసగు దుస్సర్వజ్ఞత్వము తోడగును, కన్నులు నెత్తికెక్కును, భూమిపై అడుగు పడదు, క్రిందనున్న పంటలుండవు, మీదనున్న వర్షము లుండవు.

వినో— సుశీల చేసిన పని నింద్యమనియా మీ యభిప్రాయము?

సదా— కొంతవరకు నింద్యమే. పెద్దలయెడ భయభక్తి శ్రద్ధలతో మెలంగుట స్వతస్సిద్ధమగు సుగుణము. తలిదండ్రుల చెప్పుచేతలకు లొంగని వారి భావి శుభానహము కానేరదు.

విన— పెద్దల మాటలు పెడచెవిని బెట్టిన పడతులు మనదేశమున లేరా?

సదా—ఏరీ? వేలు మడిచి చూపుము.

విన—సావిత్రి! ఆ సతీశిరోమణి పేర నొక వ్రతము నేడు ఆచరింప బడుట లేదా?

సదా—ఆమె అహమికకును, అనర్గళతకును తగిన ఫలము లభించినది. అచిరకాలమున వైధవ్య మనుభవింప లేదా? సచ్చారిత్ర ప్రభావసాహాయ్యము సమగ్రముగా నుం డెను కావున ఆకష్టము నామె కాలదన్నెను. నేటి బాలికలు సావిత్రియందలి హాఠము అవినయమును మాత్రము అనుకరింప గల్గిరి కాని, తదితర గుణగణము అందును సచ్చరితాప్రభావ మును సంపాదింప గల్గిరా?

విన—అట్లనుకొనుటకు ప్రమాణమేమో?

సదా—సుశీల ఎట్టిదని నీ యభిప్రాయము?

విన—ఆమె సార్థక నామ. సచ్చరితాప్రభావమును సంగ్రహించె ననియే నా నమ్మకము.

సదా—(నవ్వి) ఈ కన్నులకే రెప్పలు దూరము కావుగదా?......ఆమె యెట్లేగెనో తెలిసినదా?

విన—సరిగా తెలియదు.

సదా—ఎద్దియు స్ఫురింపకున్నది. ఇప్పుడు దేవేంద్రు డేవిషయమునను నాతో నాలోచించుట మానినాడు-నన్ను చూచుటయన్న ఆతనికి తలనొప్పి—ఐనను ఒకసారి చూచి వచ్చెదను............పోవుదురు.

—రెండవ రంగము—

—(నడుత్రోవలో భక్తగణము)—

హరి—ఓరీ, ప్రభువుగారి భోగట్టా తెలియనే లేదు.

వినో—ఔను. ఏదో విశేష ముండవలయు.

శంక—ప్రభువువారి పంథ మారిన ట్లున్నది,

నవీ—మహాప్రభూ! మమ్ముంవీడి ఎట బోయితిరి?

హరి—అయ్యో! వీడు కంట నీరు వెట్టు చున్నాడు!

నవీ—గురువుగారు నాకేదైన పని నిప్పించెదనని పల్కిరి. అయ్యో! గురువరా, ఇప్పు డెందుంటిరి?

హరి—అయ్యో! పాపము-ఎంత దురదృష్టవంతుడవు?

వినో—బెంగ పెట్టుకొనకు, నవీనా.

నవీ—ఊరంతయు వెదకి ప్రభువుగారి పత్తా గంటినా

శంక—ఏమి చేయుదువు?

నవీ—నా తృప్తితీర రెండిచ్చుకొందును.

హరి—ఏమిరా? అదేమి?

నవీ—ఎంత చాకిరీ చేసినాను! అంతయు నిష్ఫలము.

వినో—విసిగి వేసారి నిరాశ జెందకుము. భక్తుల వాంఛితముల ప్రభువువారు నెరవేర్పకపోరు.

శంక—వారిలీలలు అగమ్యగోచరములు!

(నవ్వుచు కేదారుడు వచ్చును)

కేదా—అహ్హాహ్హాహ్హాహ్హా!

వినో—ఏమి కేదారా, ఎందు కా నవ్వు?

కేదా—నోరు మూసుకో! నన్ను నవ్వనీ.

శంక—సంగ తేమో చెప్పుము.

కేదా—ఓరీ! న న్నడ్డకు. సర్కారువారి రోడ్డిది. నాచిత్తము. నేను నవ్వ కొనెదను. నీ వెవ్వడవు నన్నడుగుటకు? హిహ్హిహ్హిహీ! అహ్హహ్హహా!

నవీ—సరే కాని, కేదారా, ఇది........

కేదా—నోరు మూసుకొనుము-గాడిదెగుడ్డు లాగు, తొత్తుకొడకా! పింజారీ! మీ దారిని మీరు పోక నాచేత తిట్లేల తిందురు? నేనెవ్వరిని తిట్టకూడదని తీర్మానము చేసుకొంటిని, కాని మీతుంటరిమూకను చూచినతోడనే నా నోరు ఊరకుండదు.

నవీ—మా మతము మారినది, మాకు బుద్ధి వచ్చినది.

కేదా—నిజమే? మీ మాట కేమిలే-మీది కుక్క బుద్ధి! అతని బుద్ధి మారునా?...ఓరీ, నన్ను రేపకుడు. అహ్హహ్హ ఇప్పుడు జెయిలులోనికి పంపెదను. పెద్దన్నా! జైలునకు నడువుము-తా ధీం తానా కిటకిటతక తా ధీం తానా (ఆడును)

వినో—అదేమి? కేదారా! ఆడుచుంటివి!

కేదా—కిటకిటతక తా ధీం తానా...ప్రభువు గారికి కారాగృహ ప్రవేశము.

శంక—కారా గృహమే?

కేదా—ఎవడురా వాడు ? ఓరీకంచరగాడిదే! నరాధమా! పశువా!...ఆఁ! అదేమి? కేదారా! ఇక తిట్టనంటివే? పరనింద పాప హేతువు...మరియాదగా మాటలాడుము...అన్నలారా! శ్రీయుత ఉపేంద్రమహాశయులు గారికి కారాగృహప్రవేశ మహోత్సవము కానున్నది.

నవీ—కారాగృహమే!!

కేదా—ఆహా-కారాగృహమే-జెయిలే-చెరసాలయే-బందిఖానా-అచ్చటికి పోయి అవతారపూరుషులు కావున దానిని పవిత్రము చేయవలదా? అహ్హాహ్హాహ్హా-అన్ని ముచ్చటలును తీరవలయునా లేదా?

నవీ—ఏ మంటివి? ఏల ?

కేదా—ఇక చెప్పను. కాని కారాగృహప్రవేశ మహోత్సవమునకు ముందు రెండుమూ డర్ధచంద్రప్రయోగములను అలవడజేయ నైతిని. ఈకొరతుకు నా మానసమును బాధించుచున్నది. అది కుదుట పడలేదు......మంచి చిత్రము జరుగనున్నది (నవ్వును)

నవీ—ఏమి టాచిత్రము?

కేదా—చెప్పనా?...చెప్పవలదని నిషేధించెనే!

వినో—ఎవరు ?

కేదా—చెప్పుదునా?... చెప్పను...ఇదిగో వినుడు...ప్రమాణము చేత జిక్కినది......ఇంకొక అక్షరము చెప్పినచో అంతయు బట్టబయలగును.

శంక—ఐననేమి? ప్రమాదమా?

కేదా—సందేహమా? అయ్యగారి పని అయినది... తుదకు యజ్ఞేశ్వరుడు! ఓహో! చెప్పివేసితినే!...ఆఁ!...మరి చెప్పను. ఇక చెప్పను.

శంక—ఎందుచేత?

కేదా—ఆమాట దాచుటకూడ అసాధ్యముగా నున్నదే!

వినో—అట్లైన చెప్పకూడదా?

కేదా—ఓహో! ఏమి చిత్ర మేమి చిత్రము! ఆహ్హా హ్హాహా...యజ్ఞేశ్వరుడు! ఓహో! ఏమి వింత!...అల మరలో...ఓహో బాబో! ఏమి మజా!

నవీ—ఏమిటది? చంపక చెప్పుము.

కేదా—అయ్యోబాబో! చెప్పివేసితిని. ఇంకేమున్నది? దాచలేక పోయితిని. కడుపు పగిలిపోవుచున్నది. ఏమి చిత్రము!

అందరు—చెప్పు! చెప్పు! చిత్రమేదో.

కేదా—అహ్హాహ్హాహా! గట్టిచిక్కే వచ్చినది. సంగ తేమిటో తెలియునా?...సాక్ష్యము సిద్ధముగా నున్నది... అలమరలో...హాః హాః...ఇక నా తరము కాదు!

హరి—సంగ తేమో చెప్పనే లేదే?

కేదా—చెప్పుదును. గ్రంథము చాలయున్నది. చెప్ప వద్దన్నారు.

శంక—దానికేమి లే.

కేదా—మీ ప్రభువుగారికి కారాగృహప్రవేశము తప్పదు. ముడిమాట చెప్పితిని. మీది సంగతులు మీకేల?

హరి—సాంతము చెప్పుము.

కేదా—ఇంకిట నుండను. ఉండినచో దాచలేను పెదవి దాటునేమో?...నాలుక చివర నున్నది....

(పారి పోవును)

నవీ—వీనికి పిచ్చి ఎత్తినదా ఏమి?

హరి—లేదు లేదు. మతిచెడినట్టు లేదు.

వినో—జైలునుండి వచ్చెను కదా?

శంక—అట్లైన పిచ్చియెత్తి యుండును.

నవీ—కాని ప్రభువు—

హరి—ప్రభువు లేదు విభువు లేదు-ఆ మాట సత్తక నడువుము.

వినో—కిరీటపూజ కాకుండగనే?

శంక—ఆ సత్కారము సాగింపకయే మనము పోవుట భావ్యము కాదు. గురుదక్షిణ ఈయవలదా?

హరి—కంట పడినచో కానుక లిత్తుము. వెదకుదము రండు....(పోవుదురు)

—: మూడవరంగము :—

(పడవల రేవులో సుశీలా వినోదినులు)

వినో—ఇల్లు విడిచి ఇక్కడి కేల వచ్చితివి?

సుశీ—నా కిల్లు లేదు, వాకిలి లేదు. నిరాశ్రయను.

వినో—ఎక్కడికి పోవ నెంచితివి?

సుశీ—ఏమో?

వినో—ఇక మరలుము.

సుశీ—ఎక్కడికి?

వినో—మన యింటికి.

సుశీ—అట నా కనువుపడదు.

వినో—ఏమీ? ఆతడు తండ్రి కాడా?

సుశీ—అతడు మన అమ్మను ఇంటినుండి తరిమెను, తల్లిలేని పుట్టిల్లు తలపనేల? నేను—ఆమె తనయనయ్యు ఆయింటికి పోవుదునా? ఇంతకును ఆయన ననసేల? అనాది నుండియు మనకు పురుషులచే అవమానము ప్రబలుచునే యున్నది. తండ్రిగారిది తప్పు కాదు, ఇది లోకమర్యాద!

వినో—అ వేటి మాటలు? మన కన్న వస్త్రములను వారే కదా యిచ్చుచున్నారు.

సుశీ—అబ్బా! ఏమి వారి దయాహిల్లోలము! పట్టెడు కూడు పెట్టుచున్నారని ఇంత అహంకృతి యేల? పరుల పాదములపై బడి పిడికె డన్నమునకై బిచ్చకత్తెలవలె పెనగులాడుట మన కేమిగౌరవము? అది లజ్జావహము కాదా?

వినో—నీ మాట లెంత వింతగా నున్నవి! చాల్చాలు. ఇక నింటికి పద-నిన్ను వెదకుటకు నలుదెసల మనుష్యులు వెళ్ళిరి. నేనుకూడ నిన్ను వెదకి వేసారి తుద కిట గాంచితిని!

సుశీ—ఇంత శ్రమపడి యేల వచ్చితివి?

వినో—నీకు బుద్ధి చెప్పుటకు-నీ విట నుందువని వినయుడు చెప్పగా వాని తోడున వచ్చితిని. నేను నీ సోదరిని-పెద్దదానను, కావున నామాట వినుము. ఇంటికి నడువుము. ఆడదాని కింత యుద్ధత శోభస్కరము కాదు. మనము దుర్బలులము, అజ్ఞానులము.

సుశీ—అట్లని పురుషులు మనల కాలితో తన్నవలయునా? వారి కంత పొగరా! ఆడది మానవ జాతిలోనిది కాదా?......రెండు పూటలు రెండు పిడికెళ్ళు కూటికై మనము వారిని యాచింప నక్కరలేదు. ఈపాటి గడించుకొనగలము.

వినో—చిన్నప్పుడు నీ తీ రిట్లుండలేదు. తండ్రి యన్న ఎట్టి వాడని ఎంచితివి? అతడు దైవసమానుడు, "పితరి ప్రీతి మాపన్నే ప్రీయంతే సర్వదేవతాః" అని శాస్త్రములు ఘోషించుచున్నవి.

సుశీ—శాస్త్రవచనములను నేను మన్నింపను- ఈవిషయము వేయిసారులు చెప్పియుంటిని......తండ్రిగారియెడ నాకు భక్తి లేకపోలేదు. అది అందరికిని స్వాభావికమే. కాని అతడు నన్ను కాలితోతన్ని, మా అమ్మను ఇంటనుండి తరిమి చంపిన- నాకాత్మగౌరవ ముండదా? నేను మానవ జాతికి చెందనా?

వినో—ఇదంతయు పాశ్చాత్య విద్యా ప్రభావము

ఎంత చేసినను ఆతడు తండ్రి కదా, శ్రద్ధాపాత్రుడు కాడా?

సుశీ—నా కాతనియెడ భక్తిశ్రద్ధలు లేకపోలేదు. అందుచేతనే అతడు నన్నెంత నిరసించినను సహించితిని- మన తల్లి మరణమునకు మాత్ర మతని నేను క్షమింపను. ఆతని కభిశాపమూపినై మెడ కురినైతిని కావున, ఆతని యింట నుండనొల్లను.

వినో—పోనీ, ఆయింట్ల నుండ నక్కరలేదు. వినయుని పెండ్లి యాడుము-మాకదియే చాలును.

సుశీ—ఊహుం. (తలయూచును)

వినో—ఏల?

సుశీ—ఆ చర్చ నీకేల?

వినో—పెండ్లియే చేసుకొనవా?

సుశీ—చేసుకొనను.

వినో—ఏమి చేయదలచితివి?

సుశీ—బ్రహ్మచర్యము.

వినో—అమ్మయ్యో! పాలన చేయగలవా?

సుశీ—నీకు చేతనగును కాని నాకు చేతకాదా?

వినో—నా ప్రారబ్ధమది-నీ కేమే?

సుశీ—నా వరలబ్ధ మది-కోరక నీకు వచ్చినది. కోరుటచే నాకు వచ్చినది.

వినో—మన సంఘము—

సుశీ—ఘాతుకమృగము వంటిది. దాని విధానము

లను నేను పాటిసేయను.

వినో—పాటించినను, పాటింప కున్నను, పెండ్లియాడి నను, ఆడకున్నను......ఇంటికి నడుపుము.

సుశీ—నేను రాను. అక్కా! నా స్వభావము నీకు చక్కగా తెలియును. ప్రీతికార్యమును, నాకు నచ్చినట్లు, నా బుద్ధికి దోచినట్లు, నాప్రవృత్త్యనుసారము చేయుచుందును, కాని ఒకరి మాట వినను. నామేలు నే నెరుగుదు.

వినో—ఇంటికి రావా?

సుశీ—ఎన్నిసారులు చెప్పమందువు! నేను రాను. నాతల్లి కట చోటు లేకుండిన నాకు మాత్ర ముండునా? నీవు పోయి హాయిగా కడుపునిండ తినుచు కంటినిండ నిద్రించుచు జీవములను భరించి యుండుము. అది నా చేత కాదు. అట్టి బ్రదుకు నాకేహ్యము.

వినో—ఇంతకన్న నెక్కువ నేనేమి చెప్పగలను?... ఒకవేళ వినయుడు బోధించిన విందువేమో? (సుశీల వెడవెడ నవ్వును) కాని అతడు నీయెదుట పడుటకు కూడ సమ్మతింపక నన్నిట విడిచి నదీకూలమునకు నడిచెను. నీ నోటివడిచేతనే ఆతని మనసు నొవ్వజేసితివి.

సుశీ—ఔ నక్కా, తప్పంతయు నాదే. అట్లే చాటు చుండుము.

వినో—అయితే, ఇంటికి రావా?

సుశీ—రాను.

వినో—ఎక్కడికి పోయెదవు?

సుశీ—వల్లకాటికి.

వినో—అబ్బా! ఎంత మాటాడితివే! చెల్లెలా, నాతో చెప్పిననేమినష్టము? నీకునేడు కోపమువచ్చినది. లేకున్న,నాతో నింత పరుషములు పల్కుదువా? ఆత్మహత్య కావించుకొనిన ఆమె నాకు మాత్రము తల్లి కాదా? కాని చెల్లెలా, తండ్రి గారి మతి తల్లడిల్లినది. క్షమయే స్త్రీలకు పరమావధి-భరించి యుండుటకే మనము పుట్టితిమి. ఇది ఈశ్వరవిధానము కావున మనము దానిని మారుమాటాడక మన్నింప వలయును.

సుశీ—మన్నింప వలసినదే. స్త్రీజాతిని అబలలచేసిన ఆ విధి తదనుకూలముగ పురుషుల మనసులయందు దయయు సానుభూతియు సృజించెను. పశువులకువలె కాలు సేతులు మాత్రమే కాక, మానవులకు వివేకము మానుషత్వమును ప్రసాదించెను. పురుషుల మనికికిని మన్నికకును మూలకారణము స్త్రీలే కదా? అట్టిస్త్రీలు అబలలైనంత మాత్రమున పురుషులు వారిని కేవల విలాససామగ్రిగ భావించి, అక్కర తీరుటకు మాత్రి ముపయోగించు కొనుచు, వారు జాత్యుద్ధరణమునకు దేశాభివృద్ధికిని వేరుపురుగులని భావించుట న్యాయమా? ఇట్టి పురుషజాతి ఎన్నటికేని తలయెత్తుకొని తిరుగ గలదా? పురోవృద్ధి గాంచ గలదా?

వినో—కాని—

సుశీ—పలుమాటలేల? నాకై నీవు చింతింప పని

లేదు. హాయిగా యింటికి పొమ్ము-నన్ను నేను పోషించుకొన గలను, రక్షించుకొన గలను-ఇటు చూడు. (రివాల్వరు చూప వినోదిని నివ్వెరపడును.) ఇక పొమ్ము. తండ్రిగారిని ధిక్కరించితి నని మీరు నాపై కినియకుడు. నాతప్పు సైరింపుడని నాన్నగారిని వేడుకొనుచున్నానని చెప్పుము. నా కాంగ్లభాష నేర్పి మిల్టన్, షెల్లీ, మిల్, కార్లైల్ మొదలగు మహాకవుల గ్రంథములను నాచే పఠింపించినందుకు ఇంతకన్న నెక్కుడు ఫలము సమకూరునని తలంచుట భ్రమ అని యెంచుమనుము.

వినో—నేను పోయివచ్చెదను. నీ చందము నాకు నచ్చలేదు. కాని ఏమి చేయుదును? నీకు శుభమగుగాక!.. (పోవును)

సుశీ—ఇంటికి పోను. పురుషుల పెత్తనము నాకు పరమాసహ్యము. ఏమైన కానీ—(పోవును)

(దొంగలు వచ్చెదరు)

మొదటి వాడు—మరీ-జరుగుబా టెలాగా?

రెండవ వాడు—ఈపని మానుకోవాలి-అంతే.

మూడవ వాడు—మునుపు ఆయిగా డంకామీా దెబ్బ కొట్టి దోచుకొనే వోళ్ళు. అడ్డూ లేదు, గిడ్డూ లేదు-

నాల్గవ వాడు—ఇప్పు డెటుసూశినా పోలీసోళ్లే!-ఆళ్ళ కొంపలు గూల-అడ్డవొంతారు- మనాటలు సాగలేదు.

నాయకుడు—అందుకే-ఈపని మానేద్దాం రా.

రెండవవాడు—నెత్తిమీద కత్తి, గొంతు కు్కరి-దాని శిగ్గొయ్యా! ఏవిఁ సాధనం? కాలూ సెయ్యా ఆడదయ్యా!

మూడవ వాడు—మనపని శితికింది-ఏందారే?

నాయకుడు—ఇప్పుడు దారిపొయ్యేవోళ్ళు మునపటి నాగ లేనే లేర్రా! అందుకే మనం దీన్ని మానుకోవటం.

మొదటి—ఎంత తిరిగినా, నెల్లాళ్ళాయి పాశిక పారం దే-సచ్చేవోం తొచ్చింది రా!

రెండ—కాని, ఇది మానేస్తే కడుపు జరగడ వెఁలాగా?

నాయ—సేద్దెం సేసుకుందాం.

మూడ—సివరికి సేద్దెవాఁ? సీ, సీ!

రెండ—లాభసాటి యవ్వారం యిది మానేశి నాగలి పట్టి యిప్పుడు దున్నమంటావా?

నాయ—మనం వొద్దన్నా పోలీసోళ్ళు మనశాత దున్నించరట్రా? ఎట్టిమొగవాఁ!

మొద—ఎవరో వొస్తున్నార్రా-సద్దు సద్దు!

మూడ—ఆడది నాగు న్నాదిరా, ఏఁ?

రెండ—గొప్పోళ్ళ పడుసేనా?

మూడ—ఒకత్తేరా, యెనక పిట్టైనా లేదు.

నాల్గ—వొంటి న్నగలున్నాయి రోయి! వావ్వా!

అందరు—దోసుకుందాం రా.

నాయ—నాను పోతా.

మొద—ఆడదాన్ని సూస్తేనే అడలా? ఎంత పిరికోడవు!

నాయ—అదేవోఁకాని ఆడదాని మొగం సూస్తే నాసేతిలో కత్తి జారుతుంది, కఱ్ఱ కింద బడుతుందిరా-నే నుండలేను బాబో, నావొల్ల కాదు.

రెండ—నువ్వు నేకుంటే మరీప నేలాగా?

నాయ—మీా ర్నలుగరు-ఒక్కడది-కానీండి.

మూడ—రాశ్మి-శేతికి శిక్కింది శెడగొట్టకా.

నాయ—ఆడోళ్ళ మీాదః నే న్యాయి శేసుకోనా.

నాల్గ—నువ్వు శూస్తావుండూ! మేం దోస్కుంటాం.

నాయ—కానీండి మరి-నాకళ్ళ గ్గంతలు కట్టుకొని, శెవుల్లో ఏళ్లెడ్తా-దాని వొంటిమీాద శెయ్యేయ్యాను.

నాల్గ—అబ్బా! ఏవిఁ ధైర్యం! ఆడదానికన్నా అదవుఁడవా?

నాయ—నీ మొగం-ఐదుపుంజీల మొగోళ్ళని అమాంతంగా నరికి, ఆళ్ళ పేగులు గుట్టబెట్టి, ఆళ్ళు గిలగిల కొట్టుకుంటూ వుంటే దగ్గిర్నుండి సూశా-ఆడోళ్ళంటే మాత్రం నాగుండె టుఁ ఇఁమంటుందిరా! యేం కర్మవోఁ ఆళ్ళ బాద సూళ్లేను-కాలాడదు, శెయ్యాడదు.

మూడ—మరి యాడవ లేకపొయ్యావూ?

నాయ—యేడవ్వాల నుందిగాని యేడుపు రాందే. ఏం శెయ్యనూ? వొకపాలి నాయింటిదాన్ని కఱ్ఱతో వొక

టేశా, దెబ్బతిన్నాది, మాటాలేదు మంతీ లేదు. నల్లగా నాకేసి చూస్తానే దబ్బున పడి గిలగిలకొట్టుకొని పానం వొది లేశింది-తల్చుకుంటే యిప్పుడు నావొళ్ళు గరిపొడుస్తాది-అప్ప టాల్నుండి ఆడోళ్ళ నంటడం మానేశాను.

రెండ—ఔన్రా! అంతకు ముందు యీడి మనసు రావే! ఎంత తెగవ్వా? ఎంత బలవ్వా? మనిపే మారిపో యాడు రా.

మొద—కతలకేం ముందు పని కానీండిరా-పెట్టె గిరి పోగల్దు-కాలు సాగనీండి- - (పోవుదురు)

(దొంగలు సుశీలయు వత్తురు)

సుశీ—మీ రెవరు?

నాయ—అత్తెలిశి నీకేం లాభం?

సుశీ—దొంగలా?

నాయ—నక్కగా పోల్చావు.

సుభి—నా సొత్తంతయు కొనుడు. (తీయ బోవును)

నాయ—నగలు మా కొద్దు- నగ దిచ్చే!

సుశీ—ఇదిగో-(నోటుల నిచ్చును)

నాయ—ఇం కొదిలేండిరా.

మొద—ఇంకే వుందో?

సుశీ—దైవము తోడు-ఇంక లేదు-నన్ను పోనీయుడు.

రెండ—అబ్బా! వొదిలేడవే?

పాట

శిల్క-నా గున్నా ది-శిత్తరువు బొమ్మా
సక్కగా సుశాను-శానిగా శేస్తాను ॥శిల్క॥
మూడవ—ఓ ర్నువ్వుండురా!
వొదిలిపెట్ట నోరి దీన్ని
వొళ్ళు గులగు ల్లాడేని ॥శిల్క॥
నాలవ—
మొగము సూశి-మురిశి నాను
సొగసులాడి ముద్దుబెట్టు ॥శిల్క॥

నాయ—ఒరే-మీకు మతో యిందిరా? సొత్తు దోసు కోపోక కారుకూతలు కూస్తారేం? ఒక్క సెడ్డమా టొస్తే, ముక్కలు ముక్కలు శేస్తాను.

సుశీ—అయ్యా! రక్షించు, రక్షించు.

(అతని ప్రక్క చేరును)

(వినయుడు పిస్తోలుతో వచ్చును)

విన—ఓరీ ధూర్తులారా, జాగ్రత్త!

నాయ—మొగాడొచ్చాయి-ఇఖ మనవంతా వొకటి, రండి-ఏంట్రా పేల్తావు బాపడా! (వినయుని మీది కురికి గాయము చేయ అతడు పిస్తోలు కాల్చును, వెంటనే నాయకుడు కూలును, మిగిలినవారు పారిపోవుదురు.) సాటి మొగాడ్తో పోరాను, సచ్చాను- నా కంతే సాలు- (మృతి)

విన—(గాయముతగిలినచోటపట్టుకొని) సుశీలా, ఇంటికి పొమ్ము.

సుశీ—వినయా! దెబ్బ ఎచట తగిలినదో చూపుము. (దగ్గర బోవును)

విన—నా దెబ్బ కేమి? నీ వింటికి నడువుము.

సుశీ—ఒంటరిగా నిన్నువీడి ఇంటికి నేను పోవుదునా? స్త్రీ నైనను నాకు మానుషత్వము లేకపోలేదు-ఏదీ గాయము? (గుడ్డ చించి కట్టును)

విన—ఇక నీవింటికి పొమ్ము.

(కేదారుడు వచ్చును)

కేదా—ఇదేమి?

విన—సుశీల నింటికి గొనిపొమ్ము, కేదారా!

కేదా—నీ వేల పడియుంటివి? సుశీలా! ఇచటికెట్లు వచ్చితివి?

విన—ఇచట నొక హత్యజరిగెను, పోలీసువారు వచ్చెదరు-ఈమె నింటికి చేర్పుము, కేదారా!

కేదా—హత్య చేసిన దెవరు?

విన—నేను.

సుశీ—కాదు-నేను హత్య చేసితిని- ఇదుగో రివాల్వరు.

కేదా—అసంభవము! హత్యచేసిన దెవరో నేనెరుగను, కాని మీలో నొకరు చేసిరనిన నేను నమ్మను.

విన—నిజముగా హత్యచేసినది నేను. తెరవాటు కాండ్రనుండి సుశీలను తప్పించుటకై హత్య కావింపవలసి వచ్చెను. దీనికై నా కురిశిక్ష తప్పదు.

కేదా—ఉరి తప్పనిచో ఈహత్య చేసినది నేను. ఉరికి పోవుట నాకు పరిచితమే. మీకు చేతకాదు-కావున హత్య చేసినది నేను.

విన—నీమాటలు వింతగా నున్నవి. ఈమె నింటికి చేర్పుము, కేదారా!

సుశీ—నేను వెళ్ళను.

విన—నిన్నుకూడ ఈహత్యలో చేర్తురు.

సుశీ—కానిమ్ము.

కేదా—అట్లు కాదు. నిన్నింట విడిచి నే నురికి పోయె దను. వినయా! హత్యచేసినది నేను సుమా! మరువ నలదు.

సుశీ—నారక్షకుని వీడి అడుగైన కదలను.

విన—చెరసాలకు పోవుదువా?

సుశీ—సందియ మేల?

కేదా—మీరు పోనేల? నేను సిద్ధముగా నున్నాను.

విన—నామాట విని మీరింటికి పొండు.

సుశీ—నేను పోను.

(సదానందుడు వచ్చును)

సదా—అమ్మా! సుశీలా! వినయునిగూర్చి నీకు బెంగవలదు, నీవింటికి బొమ్ము; ధర్మమే జయము పొందెడుచో

వినయున కెట్టి ఆపదయు మూడదు. దూరమున నుండి నేనంతయు చూచుచుంటిని.

సుశీ___నే నింటికి పోను.

సదా___ఇటనుండి నీవేమి సేయగలవు?

సుశీ___నాకును తెలియదు.

సదా___వినయుడు నా కుమారుడు, వాని రక్షించు భారము నాది-దైవము తోడు-ఇక నీ వింటికిపొమ్ము, ఇచ్చట నుండజనదు.

కేదా___వింటివా? సుశీలా! సదానందుడు ప్రమాణము చేసి చెప్పుచున్నాడు, వినయు డాతని కొడుకు-అతని కెట్టి అపాయమును చేకూరదు. నేను ప్రమాణము చేసి చెప్పుచున్నాను, నీవు నాకూతురవు, లేకున్న నీపై నా కనురాగ మేల జనించె? నీకెట్టి భీతియు వలదు. నాయింటికి గమ్ము-

(పోవుదురు.)

సదా___నాయనా! దెబ్బ మోపుగా తగిలెనా?

విన___లేదు, లేదు. ఎవరో వచ్చుచున్నారు.

(పోలీసువారు వత్తురు.)

పోలీ___శవమేదీ?

సదా___అక్కడ నున్నది.

పోలీ___హత్యచేసినవా రెవరు?

విన___నేను.

పోలీ___పట్టుడు. (జవానులూ చుట్టవేయుదురు.)

సదా—అయ్యా! స్టేషను వరకు నేను వచ్చి జామీ నిచ్చెదను.

పోలీ—మీరెవరు ?

సదా—వీని తండ్రిని.

పోలీ—పాపము-ఈతడు హత్య చేసెనే ?

సదా—నే నెరుగుదు-జామీ నిచ్చెదను.

పోలీ—ఏపాటి ఈయగలరు ?

సదా—ఒక లక్షరూపాయీ లిచ్చెదను. మీయొద్ద నుండి వీని నిప్పుడు గొంపోవలెనన్న మీకు వేయిరూపాయీలు కూడ ఇవ్వనక్కరలేదు, అయ్యైన "నేరముచేసినవాడు పరారి" అని మీరు వ్రాయుదురు, కాని అట్లు జరుగవలదు. ఈనేరమున న్యాయము జరిగి, తీరవలయు. అందు నాకుమారున కురినిశ్చితమైనచో నేను స్వయముగా వీని కంఠమున కురిపోసి ప్రాణముల తీసెదను.

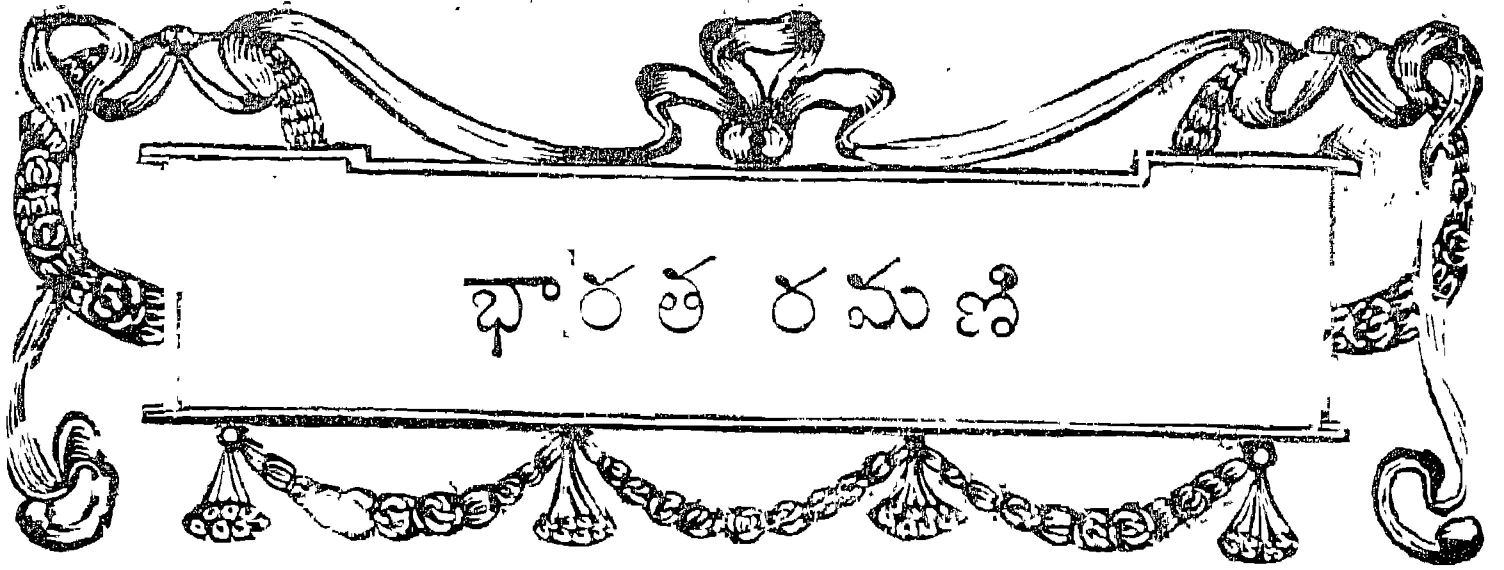
పోలీ—అట్లనుచుంటిరేల ? ఇతడు మీ సుతుడో ?

సదా—మీకిది వింత గొల్పుచున్నదా ? ఇతడు నా కేకపుత్రుడు. ఇట్టివారు దుర్గురుండి వారికందర కీరితిని ఉరి తటస్థించెనా, వారికి వేరుమృత్యువును విధింపుమని విధాతను వేడుకొనను. ఓహో! నేడు నాబోటి ధన్యుడెవడు ? ఇట్టి పుత్రుని కంటినని గర్వముతో వాడవాడల చాటుచు పోవుదును. వినయా! నిన్ను కన్న ఋణము తీర్చితివి. ఉత్స

నము పెంపున నాకన్నులు మోదాశ్రువులచే నిండినవి. గౌర
వదాయకుడగు పుత్రుడు కల్గెనను ఔత్సుక్యము నేడు తీరెను.
నిన్ను పెంచి పెద్దవాని జేసి విద్యాబుద్ధుల కఱపిన ప్రయాసము
నేడు సఫలమయ్యె...బలే ! తనయా! తరించితిని...అయ్యా !
మన మిక పోవుదము.

ఐదవ అంకము

—॥ మొదటి రంగము ॥—

(దేవేంద్రు నింటిలో దేవేంద్ర సదానందులు.)

దేవే—తాతలనాటి యిల్లు తరలిపోయెను, ఇక కర్ర కంప మిగిలినవి. అవికూడ అమ్మి అప్పుతీర్చి, కౌపీనధారినై ఊరూర "భవతి, భిక్షాం దేహి" అని సంచరించెదను. సీతా రామాభ్యాం నమః.

సదా—దేవేంద్రా, కుశలమా? ఏమి చేయుచుంటివి?

దేవే—కుశలమే—కూర్చుంటిని.

(కొనువారు వచ్చెదరు.)

ఓహో, వచ్చితిరా! రండు. ఇదిగో మంచము, కుర్చి-వీటి కేమిచ్చెదరు?

సదా—ఏమి దేవేంద్రా! పిత్రార్జితమగు సామగ్రి నమ్ముచుంటివా? ఇదెంత శ్రేష్ఠము!

దేవే—దాని నుంచుకొనుటకన్న పితౄణవిముక్తుడ నగుట శ్రేష్ఠమని నా యూహ. సదానందా, అడ్డు రాకు. అయ్యలారా! పలుకరేమి?

(వేలాముపాట—1-2-3-4-5 రూపాయిలు.)

సదా—య్యాభై రూపాయీలు !

దేవే—సదానందా, నాప్రాణములు తీయక పాట సాగనిమ్ము.

సదా—నేను పాడకూడదా? నాపాట య్యాభైరూపాయిలు. అయ్యలారా, మీరెంత పాడదలచు కొన్నను దానిపై నేను పాడుదును. పూచికపుల్లనైన పోనీయను.

(ఉపేంద్రుడు వచ్చును)

ఉపే—తమ్ముడా! పైతృకమగు సామగ్రి సంతటిని ఏలాము వేయుచుంటివా? రాధేకృష్ణ! దీనబంధూ!

దేవే—ఔను. నీ కెద్దియేని కావలసిన పాడవచ్చును.

ఉపే—దేనిని విడిచి పుచ్చుటకును చిత్తము జొత్తిల్ల కున్నది. ఐన నాకా అలమర ఒక్కటియు కావలయు.

దేవే—సరే. అన్నియు నొకసారియే అమ్మెద-పోనీ.

ఉపే—వలదు. అలమర నమ్మి తక్కిన వుంచుకొనుము.

దేవే—అవి మాత్రము నాకేల? అన్నియు నమ్మెదను. జే! పరమేశ్వరా!

ఉపే—పూర్వులనాటి వస్తుసంచయము పోనీయరాదు: రాధేకృష్ణ! కృపాళూ! భక్తవత్సలా!

దేవే—పాడండి-అలమర...ఒకరూపాయి.

ఉపే—విధిలేక పాడుచున్నాను. పది రూపాయీలు.

సదా—య్యాభై రూపాయిలు.

ఉపే—నూరు రూపాయిలు-కృష్ణా! గోవిందా!

సదా—రెండు నూర్లు—

ఉపే—నాల్గు నూర్లు.

సదా—వేయి రూపాయిలు.

దేవే—అలమర వేయిరూపాయిలు-ఒకటి-రెండు—

ఉపే—రెండు వేలు, నాపాట.

(కేదారుడు కఱ్ఱ త్రిప్పుచు వచ్చును.)

కేదా—పది వేలు. దేవేంద్రా! తాళముచెవి తెమ్ము. ఉపేంద్రా! ఊరకుంటి వేమి? ఇదే అలమర!

ఉపే—ఇది నీకెందుకు కేదారా?

కేదా—నిన్ను జెయిలులోనికి పంపుటకు-నేను వెళ్ళి వచ్చితిని! నీ విక పోవలయు.

సదా—కేదారా! ఎట్లు?

(యజ్ఞేశ్వరుడు వచ్చును.)

కేదా—అలమర యిదేనా? యజ్ఞేశ్వరా!

యజ్ఞే—ఇదే! ఇదే! తాళ మేదీ? (దేవేంద్రు డిచ్చును.)

కేదా—యజ్ఞేశ్వరా! బయటికి తీయుము.

యజ్ఞే—(తీసి) ఇదిగో వీలు!

దేవే—వీ లేమిటి?

యజ్ఞే—మీ తండ్రిగారు వ్రాసిన వీలు!

ఉపే—(తెల్లబోయి యజ్ఞేశ్వరుని చేతినుండి దాని

లాగుకొనఁ జూచును.)

కేదా—ఆఁ! ఉపేంద్రా! కాగితము లాగెదవా? (కత్రచూపి) నెత్తి బద్దలు కాఁగలదు, జాగ్రత్త!

దేవే—మా అన్న దగ్గర నున్న వీలో?

యజ్ఞే—అది కల్పితము. మీ అన్న మిమ్మందరిని! మోసగించెను. నిజము నే నెఱుఁగుదు.

దేవే—అన్నా!

కేదా—బెల్లము కొట్టిన రాయివలె పల్కవేమి?

ఉపే—యజ్ఞేశ్వరా! నా కొంప గూల్చితివి! ఇది నీకు తగునా?

యజ్ఞే—నీకిది వింతగా నున్నదా?... ఔను వింతయే ఇన్నాళ్ళు నీచుడు వంచకుఁడుగా నున్నవాఁడు ఇంతలో ధార్మి కుఁడగుట వింతయే!

కేదా—సిరా, కలము, కాగితము కావలయు. వేగ ము! వేగము!

సదా—ఎందుకు?

కేదా—చల్లారి పోవును. దేవేంద్రా! కాగితము, కల మును లేవా?

దేవే—లేకేమి? ...ఇదిగో!

కేదా—ఉండుఁ ముందుము. వ్రాసి యుంచుట మం చిది. కోపోద్రేకమున మఱతు నేమో?...ఇదిగో...ఈ... శ్వ...రో...స్తి (అనివ్రాసి గోడకంటించును) సరిగా నున్నదా

ఇక భయము లేదు....(మోకరించి) ప్రభూ! క్రోధావేశమున నీవు లేవంటిని. నాతప్పు సైరింపుము.

సదా—విచిత్రమైన వ్యక్తి!

కేదా—ఇక నేను గెంతుదునా?

సదా—గెంతెదవా? కేదారా?

కేదా—కేదారా! గెంతెదవా? చిన్నతన మింకను పోలేదా? ఛీ, ఛీ.

సదా—ఇది చిన్నతనము కాదు. నీ చరిత మతి విశుద్ధము- పూర్వకాలమున మనదేశమున నీబోటి సరళ స్వభావులు, జానపదులు నగుబ్రాహ్మణు లింటింట నుండిరి. ఈనాడు విదేశవిద్యాసంఘట్టనమున వారు చూర్ణీకృతులై లుప్తప్రాయులైరి, కాని అట్టి వారొకరిద్దరు అక్కడక్కడ పొడచూపుచుందురు. పరమపవిత్రమగు ఆ బ్రాహ్మణప్రథను పాడుచేయ జనదు. అది మనదేశమునకు స్వాస్థ్యము. పాదరక్షలు- దండడిగల్గి జిలుగులేనిస్వదేశవస్త్రములు బలిష్ఠమగు కాయము, స్ఫూర్తిలగ మనస్సు, సరళతాప్రదీప్తమగు ముఖము- అన్యదేశములం దివి కానరావు. కేదారా! ధన్యోసి.

కేదా—అలమరా! నీ వెంత ధన్యవు- తాతలనాటి దానవు-నీలో నింకే మున్నదో చూచెదను...(చూచి) ఓరి బాబూ! అరలో అర- దొంగ అర!-ఇందులో నేమున్నదో- కాగితముల కట్ట!...కాదు-నోటులు...నూరు రూపాయీల నోటులు-ఇదేమిటి? యజ్ఞేశ్వరా! (చూపును)

యజ్ఞే—నే నెరుగను.

దేవే—ఏదీ-ఇటు తెమ్ము... అయ్యో! ఇవి పోలేదా. ఆమాట నిజమేనా? ఆహా! అర్ధాంగీ! మానదా! (జార విడిచి మోము వంచును)

సదా—ఏమి దేవేంద్రా! అట్లున్నావు!

దేవే—అయిదువేల రూపాయిలు చోరీ అంటినే, అవే యివి! సదానందా! ఎంతమూర్ఖుడ!...నాతల తిరుగు చున్నది. కన్నులు చీకట్లు కమ్ముచున్నవి.

ఉపే—యజ్ఞేశ్వరా! నాకొంప ముంచితివి.

దేవే—సదానందా! నన్ను లోనికి గొనిపొమ్ము.

(పోవుదురు)

యజ్ఞే—ఉపేంద్రా! నీ కొంప తీసినది నేనే, నీ గొంతుక కోసినది నేనే. నీకిది వింతగా తోపవచ్చును; నిజమే. చిరంతన పాషండుడ, పాపి నగునేను సన్మార్గవర్తిగా నుద్ధరింప బడుట సంభవించదు. కాని ఉపేంద్రా! ఇది మాతృదేవతా ప్రసాద ఫలము...ఆ నాడు...జ్ఞప్తి యున్నదా? ఏనాడు జగదంబ దీనమలిన ధూసరితముఖమున- నాకు ప్రత్యక్షమై, స్వర్గద్వా రముల భేదించి, మోకరించి, చేతులు జోడించి, కన్నుల నీరు గ్రమ్మ, పీడిత సతీత్వ రక్షాభిక్ష నన్ను యాచించెనో, ఆనాడే నాచిత్తము పరివర్తనము చెందెను. అత్యంత పాపినయ్యు ఆ నాడు నేను తరించితిని. నాకిక పాపభీతి లేదు. నీ కట్టియాశ లేదు.

కేదా—బొత్తిగా లేదు.

యజ్ఞే—నేను కేవలము పాపిని. నీవో అందుకుతోడు వంచకుడవు మునిముచ్చువు. నీ పాపపుంజమును కప్పిపుచ్చుటకు పరమేశ్వరుని పవిత్రనామమును ఆహా! ఏనామము ఆకలి కన్నము, దప్పికి నీరు, పీడకు మందు, పరదేశమున బంధువు, చచ్చువేళ సైదోడు—అట్టి నామమును వీథివీథిని అమ్మచు, తన్మూలమున ప్రజల కికురించు చుంటివి...ఇంతే కాక—నీ తమ్మునికూతురు—నీ కూతురు కదా?—ఆనాడు అమ్మా! అని నోరార పిలిచితివే!—అట్టి అనాథ బాలికను ఇంధనముగా నొసర్చి నా వ్యభిచారాగ్నిని రగుల్ప సిద్ధపడితివి!-

కేదా—ఎవడు? వీడా?...ఎవతెను?

యజ్ఞే—నీచమగు స్వార్థమునకు—తుచ్ఛమగు ధనమునకు—అనాథను, నిన్ను విశ్వసించి—తండ్రిని గాకున్న తక్కినవారిని నమ్మకుందురా?—నీ యింట తలదాచుకొనవచ్చిన తన్విని—కాంచనమున కాసించి, కామపాశమున నురిబోసి—నా మోహాగ్ని కాహుతిగా చేయనెంచితివి!

కేదా—(ఉపేంద్రుని మెడబట్టి) ఒరీ! పాజీ! పాషండా! అధమాధమా! నిన్నిక విడువను. ఒక్కవిల్లే అయినచో విడువవలె ననుకొంటిని. నీవు కుటుంబ ద్రోహివి ధర్మద్రోహివి! సచ్ఛీలమును సమయింప జూచిన చండాలుడవు. నీధనాశ దగ్ధముకాను! నీబోటి పరిపంథిని-ఆతతాయిని-లోకద్రోహిని మహాపాతకిని-శిక్షింపకవిడిచినచో ఈప్రపంచ

ము కాలక్రమమున తలక్రిందు కాదా ?...యజ్ఞేశ్వరునికి బుద్ధి వచ్చునట్లు కొట్టి ఒకసారి చెఱసాలకు నేను పోయియుంటిని. నీకు బుద్ధిరావలెనన్న నీవే పోవలయు. ఇప్పటికి నీపాపము పండుటచే నీవంతు వచ్చినది. నడువుము.

(పోవుదురు.)

—• రెండవ రంగము •—

(దేవేంద్రు నింటిలో సుశీలా వినయకుమారులు.)

విన—సుశీలా ! పెండ్లి చేసుకో నంటివే !

సుశీ—నాది పొరపాటు—ఈలోకమును స్వర్గ మను కొంటిని. కాదు, ఇది నరకము. నారీజాతిని పురుషుల కామిష రూపమున పరమేశ్వరుడు సృజించెనని ఎఱుగనైతిని.

విన—అదెట్లు ?

సుశీ—ప్రపంచమను నీయరణ్యమున ముగ్ధహరిణము వోలె స్త్రీజాతి మెలగుచుండును...అయ్యో... నారీలోక మా !—దాస్యమొనర్చుటకే నీవు పుట్టితివి; మొదట తండ్రికి పిదప పతికి, ఆవెనుక సంతతికి! అన్యాశ్రయమే నీకు జీవిత పరమావధి- నీవు స్వతంత్రవు కానేరవు. ఆశక్తి నీకులేదు, కావుననే అబలవు.

విన—శక్తి లేకేమి ? పురుషుని అంధతాశక్తిని దారి లోనికి తెచ్చునది స్త్రీయే కదా ?...నార్యవమానముచే కౌరవ కులము సమూలము నశింపలేదా ? నారీశాపప్రభావమున

రావణుని లంక ధ్వస్తము కాలేదా ? నారీకటాక్షవీక్షణా ప్రభావమున నెందరెందరో దైత్యులు పరాజితులు కాలేదా?

సుశీ—పురుషుల కృపను ఆధారముగా గొని స్త్రీజాతి జీవింపవలయు- ఇదే బహుదుఃఖహేతువు.

వినా—ఇందు పురుషుల నేర మేమి ?

సుశీ—లేదు లేదు. నేరము వారిది కాదు. పురుషుల కాహారముగా పరమేశ్వరుడు స్త్రీలను సృజించెను. పురుషు లేమి చేయుదురు ? వారును శక్తివంచనలేక సర్వేశ్వరుని అవిచారమునకు యథాసంభవ ప్రతీకార మొనర్చుచునే యున్నారు. కావుననే వారు స్త్రీల నాదరించుట- గృహలక్ష్ములని గౌరవించుట సంభవించు చున్నది. ఇదంతయు వారి కృపగాదా ?

వినా—కృపయా ?

సుశీ—కాకున్న ?... బాల్యవివాహము, అంతఃపుర నిర్బంధము (ఘోషా) మొదలగునవి స్త్రీజాతియెడ పురుషు లొనర్చు అత్యాచారములని భావించుచుంటిని కాని, లంపటులు, రక్తపిపాసువులు నగు పురుషాధముల బారినుండి సహజ కోమలమగు స్త్రీజనమును రక్షించుకొరకు కొనర్చిన అహార్య కృత్యములని యిప్పు డెరింగితిని. మన యాచారములు కుసంస్కారము లనరాదు. పురుషులు నీచులు, లంపటులు, వ్యభిచారులు నగునంతకాలము, సంఘము అధఃపతితమై యుండు నంత వరకు—స్త్రీలకు దేహదార్ఢ్యము, మనోబలమును

కలుగనంతకాలము వారిని రక్షించుటకిట్టి యేర్పాటుండి తీరవలయు. ఏలయన వారు తమ్ముతాము రక్షించుకొన నేరరు.

విన—పురుషు లంత నీచు లంటివే, వివాహ మేల చేసుకొంటివి ?

సుశీ—ఇది వివాహమా ? కాదు కాదు. ఒక్కొక్క స్త్రీ ఒక్కొక్క పురుషు నాశ్రయించి వాని యాజ్ఞలను పాలించుచు, వానిసేవ చేయుచుండును ; దానికిమారుగ అత డామెకు అన్నవస్త్రముల నిచ్చుచుండును. ఇది నింద్యమగు దాస్యము కాని, యోగ్యమైన వివాహము కాదు.

(వినోదిని వచ్చును)

విన—యోగ్యమైన వివాహ మెట్టిది?

సుశీ—స్త్రీపురుషులు సమకక్షులనియు, వారియం దెట్టి యెచ్చుతగ్గులును లేవనియు భావనప్రబలి, వివాహము లాలసాప్రేరితము కాక ప్రేమకల్పితమై, మగవాని విలాసము నకును ఆడదాని అన్నోదకములకును వివాహ మేకాధారము కాకయుండిన వివాహము యథార్థమైన వివాహమనజెల్లును.

విన—అదెట్లు ?

సుశీ—దంపతులప్రేమ నిష్కామమై, నిర్మమమై, నిర్ముక్తము కావలయు. ప్రేమ ఉత్కటము కాక ధీరమై, శాంతమై ఉండవలయు- సంశయము, ఉద్రేకము, అసహనము- విరహము అందుండరాదు. అది ఆకాశమువలె స్వచ్ఛమై,

సముద్రమువలె గభీరమై, పర్వతమువలె అచలమై యుండ వలయును.

వినో—చెల్లెలా, నీవు చెప్పునది ఆదర్శ ప్రేమ- ఈ కాలమున నట్టిది సమకూరదు- జరుగనేరనిది జతపడు టెట్లు! ద్వంద్వసమ్మిళితమై యుండుటచేతనే ఈలోకము మధుర మగుచున్నది. వెలుగు, చీకటి; ఎండ, వాన; సుఖము, దుఃఖము; మంచి, చెడ్డ—మొదలగువాటి చేతనే ఈసంసారము మధుర మై, సర్వజనాభిలషిత మగుచున్నది. ఇందు గెల్చి మంచివార మనిపించుకొనినచో స్వర్గము మనకు కరగతమగును- భోజన మునకు వేళ మీరినది రండు.

(పోవుదురు)

(కేదారుడు తొందరగా వచ్చును)

కేదా—ఏదీ బిడ్డ? ఇం దెవ్వరును లేరు! పాట విని పించుటకు సదానందుని సామాజికుల పిల్చుకొని వచ్చితిని. ఆహా! సదానందుడు రచించిన ఆపాట ఎంత హృద్యముగా నున్నది!...ఏదీ?...చిరము జీవింపుము...ఆపైని...ఆఁ... 'భారతరమణీ...తరువాత...ఏదో ప్రవరం! అని వచ్చును. నాకు స్మృతిశక్తి సన్నగిల్లినది...బుద్ధి...అసలే పూజ్యము...

(సదానందుడు వచ్చును)

సదా—అక్కఱలేదు. మహోదారహృత్సంపదచేతనే నీవు పృథ్వినెల్ల జయించితివి! పురాణములయం దనేక చరిత్ర ము లున్నవి. ఇతిహాసములందు మరికొన్ని కలవు, కాని ఇట్టి

సరళము, స్థిరము, ఉదారము, అనఘము, అకృపణము, ఆనం దమయము నగు శీల మెందును గాంచబోము.

(దేవేంద్రుడు సుశీల, వినయుడు, వినోదినియు వత్తురు.)

దేవే—సదానందా, ఏరీ నీశిష్యులు ? నీవు రచించిన గీతమును మనపిల్లలకు వినిపింతము లోనికి రమ్మనుము...

(సదానందుడు వెళ్ళి వారితో వచ్చును.)

(భక్తగణము పాడుదురు.)

పాట.

చిరముజీవింపుము - భారతరమణీ -
రమణీకుల ప్రవరా!
దరహాసితాానన - సుధామయీ -
కోకిలకంఠ మృదుమధురస్వరా ||చి||
లలితగుణగణా - లజ్జాభరణా -
నిఖిల భువనవిజయీనయనా।
మలయపవన గమనా - వినయాంచిత -
స్నేహప్రీతి శమదమముఖరా
ముక్తాదశనా - సక్తగురుజనా -
రక్తకమలదళ కోమల అధరా ||చి||
ధరసమసహనా - సరళసువచనా।
స్వార్థదాసునికి దాసిగ
బురదను శశికళ - పూడ్చిన పోలిక
సరసిజగర్భుడు - నెరపెను నిన్నన్

పూతచరిత్రా - గౌరవపాత్రా
సంస్కృతి శోకలతాలవిత్రా ॥చి॥

అందరు—జే భారతరమణికి జే! భారతమాతకు జే! భారతభాగ్యవిధాతకు జే!

—• మూడవ రంగము •—

(చెరసాలలో ఉపేంద్రుడు)

ఉపే—నేను సర్వమును వీడి వచ్చితిని గాని దుఃఖము నన్ను వీడుటలేదు. చెఱసాలకు నేను వచ్చినను ఇది చేయి వీడకున్నది...అయ్యో! నేను గానుగయెద్దువలె నాపాపానరణమున క్రుమ్మరు చున్నాను. అబ్బా! ఇది నన్ను కొరడాతో చావమోదుచు ముల్లుకఱ్ఱతో ముట్టిపై పొడుచుచున్నది. నాహృదయసాగరమున తుపాను పుట్టినప్పుడెల్ల దాని ప్రబలోచ్ఛ్వాసము పొంగి పొర్లుచున్నది. ఇప్పు డెవరినైన గాఢముగా కౌగిలింపవలెనని యున్నది. నా అంతరంగము పరిక్షుభిత మగుచున్నది. మనోవ్యాధి జనించి లోలోన బాధ కెరలుచున్నది. ప్రాయశ్చిత్త మేనాటికి పరిశేషించునో యోచింపజాలను. హా! దైవమా! ఎన్నాళ్లకు దరిజేర్చెదవు?

(చెఱకాపరి వచ్చును)

చెఱ—రెండేళ్లకు—

ఉపే—అయ్యో ! నేనొనర్చిన పాపపుంజము నీవెరింగి నచో—రెండేండ్లు కాదు. రెండువందలేండ్లు శిక్ష ననుభ వించినను నా పాపము తరుగబోదని నీవెంతువు. నేనేమి చేసి తినో నీ వెరుగుదువా ?

చెలి—ఎరుగ కేమి ? మోసము చేసితివి.

ఉపే—అయ్యో ! ఇదేనా నీవెరిగినది? ఏమియు నెరుగని అనాథబాల మానము మాప నెంచితిని, అమాయి కుడు ఋజుమార్గవర్తియు నగు సోదరుని మోసగించి ధ్వంస ము చేయనెంచితిని ; రక్తమాంస సంబంధమును తాఱుమాఱు చేసి, దానికి తిండిపెట్టక చంపితిని. అది సన్నిపాతరోగముచే సమయలేదు, అన్నపానములులేక అలసి మడిసినది. అయ్యో!

చెలి—ఎవరు ?

ఉపే—నాభార్య! దానికి మాతండ్రి వ్రాసిన వీలు నామా తెలియును, అది బైటపెట్టునను భీతిచే దానికి విష మిచ్చి చేతులార చంపుకొంటిని. నిద్రలో నాకంటి కేది కట్టు చున్నదో ఎరుగుదువా ?

చెలి—చెప్పు చెప్పు.

ఉపే—ఈ పాపమంతయు నా తలకడ నిల్చి, నా వైపు చూచుచు, నా నెత్తిపై నాడుచున్నది...అన్నిటికన్న ఘోరతమమగు పాప మింకొకటి కలదు. నా పాపజాలమును భగవన్నామమను తెఱమరుగున దాచి బకధ్యానము చేయు

చుంటిని....అయ్యో! నా గతి ఏమి కానున్నది?

చె॥ కా॥—ఛీ! ఛీ! పాతకీ! నీ మొగము చూడరాదు.

(పోవును)

ఉపే—నిజము-నిజము. ఇక్కడ ఏ కూలివానితో నైన మాటలాడినచో కొంత తాపోపశమన మగునేమో? కాని ఎవ్వరును కానరారు...ఒంటరి నైతిని. జంఝూమారుతము లీల, పొగబండి తెరగున, ఉప్పెన లాగున, నా మనము ప్రచండవేగమున పారిపోవ నెంచుచున్నది. ఎచ్చటికో నే నెరుగను. పరుగు మాత్రము కనబడుచున్నది. అహోరాత్రములు గానుగ త్రిప్పవలెనని యున్నది, గాని దేహమున కట్టిదార్ఢ్యము లేదు-పాపికి చిత్తశాంతి అలవడునా?—అబ్బా! అబ్బా! ఈ నరక మెంతని అనుభవింతును? దయామయా ఎంత కాల మీరోతను నన్ను త్రోయుదువు! అదిగో దేవేంద్రుడు-తమ్ముడా! రమ్ము.

దేవే—(నమస్కరించి) అన్నా! నాతప్పు సైరింపుము.

ఉపే—నేనా! నీవు నా తప్పుల సైరింపవలయు. నేను చేయు దుష్కృతము లన్నియు ప్రపంచపరిభలచే ఇంతవరకు ఎరుగబడకున్నను, ఈ బందియందున్న రెండు దినములలో నా కన్నులకు కట్టినట్లున్నది. ఈ చెరసాల పాపులకు పరమ పావనమగు చోటు.

(సదానందుడు కేదారుడును వచ్చెదరు)

కేదా—ఈశ్వరు డున్నాడా, లేడా, అని గొప్ప సమస్య!

సదా—లేకేమి? ఉన్నాడని నీవే సిద్ధాంతీకరించితివి.

కేదా—నాకు సందియము లేదు, కాని చిత్తము చలించునపు డెల్ల "నీవు లేవ"ని తలచుచుంటిని, దైవమా! తప్పు సైరింపుము. "నీ వున్నావు", అందుకు ప్రత్యక్ష ప్రమాణ మిదిగో! (ఉపేంద్రుని చూపును)

సదా—కేదారా! గొడ్డు గోతి బడిన బెడ్డవేయ తగునా? పీడితుని దుఃఖమును జూచి సంతసించుట సత్పురుషులకు పాడిగాదు.

కేదా—ఔను కాని, వాడు పాపియైనచో—

సదా—పాపియైనను, పతితుడైనను, బ్రహ్మరాక్షసియైననుకష్ట మనుభవించుట కనజాలను.

కేదా—అట్టియెడ నా కెట్టి చింతయు నుండదు, పరమానంద ముదయించును, తదుద్రేకమున గెంతవలెనని కోరిక పుట్టును.

సదా—కేదారా! అది నీకు తగదు.

కేదా—దుష్టులు దండింపబడ వలదా?

ఉపే—సత్యము, కేదారా, నీవన్నది నిజము. ఈ ప్రపంచమున ఋషు లున్నారని చెప్పుటకు నీవే తార్కాణము ఏలయన నీ గూర్చి చింత నీ కెన్నడును లేదు, ఇతరులకై

నీ సర్వస్వమును ధారపోయుచుందువు-ని న్నింతవఱకు తెలుసుకొన లేకుంటిని. నా అపరాధము లనేకములు, వానినెల్ల సైరింపుము.

కేదా—ఇట్లనెద వేల ఉపేంద్రా?

దేవే—కేదారా! అన్నగారిని క్షమింపుము.

కేదా—బాగు బాగు! నే నెవ్వడను క్షమించుటకు?

ఉపే—అయ్యా! నా మొగము చూడుము. నా హృదయమున నత్యంత భయావహమగు ఆధి యున్నది. బయట కమ్ముచున్న అంధకారము కన్న అది సాంద్రతరము-ఈ శిక్షకన్న ఆ శిక్ష కఠోరతరము. రాత్రి నిద్రలో పీడకలలు వచ్చి, "ఎంత ద్రోహ మొనర్చితిని? ఎంత పాప మొనర్చితిని?" అని ఒడలెల్ల కంపమునొంది మేలొ్కనుచుందును. సోదరా! క్షమింపవా?

(నమస్కరించును)

దేవే—కేదారా!అన్నగారిని క్షమింపుము. (ఏడ్చును.)

కేదా—ఉపేంద్రా! నీ సోదరుడు నీకై యేడ్చుచున్నాడు, కావున నాకు కూడ నీ యెడ జాలి పుట్టుచున్నది. నీ వెంత పాపివి, ఎంత ద్రోహి వైనను, నేడు సుఖావహమగు దినము కావున నీపై నాకుండు ద్వేషము నంతయు క్షమ అను గంగాజలమున కడిగి పవిత్రము చేయుచున్నాను. ఉపేంద్రా! సోదరా! మ్లానమగు నీ ముఖము చూడ నీ కీచెఱ బాపి

నే నిందుండవలయునను కోర్కె పుట్టుచున్నది-అది వీలగునా?

సదా—కేదారా! నీ పల్కు దారుణమగు పిడుగు వంటి దైనను, నీ మనసు నవ్యనవనీతము వంటిది. మన పురాణములయందలి మహార్షుల చరిత్రములు చదువుచుండుము-వారు నీకన్న ఉత్తములా?

ఉపే—కేదారా, నీవు క్షమించితివి కావున నా కే దుఃఖము లేదు. ఇక నవ్వుచు ఈ శిక్ష సహింతును. దేవేంద్రా! నా సర్వస్వము నీది, విత్తమంతయు నీ పిల్లల కిచ్చి, అంతకన్న నెక్కుడగు నాహృదయమును నీవు గొనుము. నీవు సుఖివై చిరము జీవింపుము.

దేవే—సుఖమా? నా వంటి దౌర్భాగ్యునకు సుఖమా?

సదా—దేవేంద్రా! నీ యెడ కొన్ని దుఃఖహేతువు లున్నవని ఎఱుంగుదు. ఈ లోకమున కేవలసుఖ మనుభవించువారు కాని కేవలదుఃఖ మనుభవించువారు గాని ఉండరు. అంతటను సుఖదుఃఖములు మిశ్రితములై యుండును. దుఃఖములేని సుఖము నాటకరంగస్థలమందే కానవచ్చును; సంసారము నాటకము కాదు.

ఉపే—సదానందా, దేవేంద్రా! మీ యిద్దఱి ఋణము నే నీ జన్మమున తీర్పజాలను, మీ యుపకారమును జన్మాంతరములనైన మఱువజాలను. ఇక నెంతయో కాలము

మనియుండువాడ గాను, జీవింపవలెనని కోర్కె కూడ లేదు. నా భార్యయెడ నే నొనర్చిన ఘోరపాతకమును సమార్జింపు మని ఆమెను వేడుకొనుట మిగిలినది. ఆమె జీవితమంతయు దారిద్ర్యదుఃఖమున గడిచెను. అట్టిచో నే నొంటరిగా సంప త్సుఖము ననుభవించు టెట్లు?

కేదా—ఒంటరిగా నందు వేల? దేవేంద్రా! మా వదినె కూడ నీకు తోడునీడయై సుఖంపగలదు.

దేవ—కలలోని వార్త! ఆ యుత్తమురాలు పాప భూయిష్ఠమగు ఈప్రపంచమును వీడినది. ఆమెను నా కడు పున పెట్టుకొంటెని- చేతులార చంపితిని.

కేదా—దేవేంద్రా, పాపము శమించునుగాక! ఆమె జీవముల బాయలేదు.

దేవే—కేదారా, నిజమేనా?

కేదా—నే నెన్నడేని అసత్య మాడితినా? ఇది పరి హాసక మనుకొంటివా? ఆత్మహత్య కావించుకొన వలెనని ఆమె నిశ్చయించుకొనుట నిజము. కాని నే నామెను సమా ధానపరచి పుట్టింటికి పంపితిని. తిరుగ నే డిటకు రప్పించి మా యింట నుంచితిని... నీ కెట్టి చింతయు వలదు.

దేవే—కేదారా! కేదారా! ని న్నేమని భావింతును?

కేదా—నన్ను సోదరునిగా నెంచుము.

దేవే—వలదు, వలదు- సోదరున కిట్టి మహాత్వ ముం డునా?

కేదా—ఉపేంద్రా! సౌందర్యమహిమ యందలి గౌరవము నీవు నిల్పుకొనలేకపోతివి. సౌందర్యమున నింతకన్న నెక్కుడు మహాత్త్వమున్నది.

(చెలికాపరి వచ్చును)

చె॥ కా॥—అయ్యలారా! జాగయ్యె- వెలికి రండు.

దేవే—అన్నా! నాకు సెలవిమ్ము.

ఉపే—దేవేంద్రా సుఖివై చిరజీవివి కమ్ము.

సదా—తథాస్తు.

సమాప్తము.

